

A VÉDEGYLET TÖRTÉNETE

IRTA

HORVÁT ELZA

BUDAPEST, 1911

RÉVAI ÉS SALAMON KÖNYVNYOMDÁJA

VIII., Üllői-út 18.

TARTALOM.

	Oldal
Rövidítések	4
Források	5
Hirlapok	6
Bevezetés	7
I. A védegylet fejlődése	9

Az irányzat keletkezése általában. — Az irányzat keletkezése Magyarországon. — A kor viszonyai és hangulata. — Gyárvédegyestületek. — Vámviszonyok. — List és a védvámrendszer. — Ennek hatása az 1843–44. országgyűlés vámrendezési munkálataiban. — A kerületi, rendi és főrendi ülésekben a vámviszonyok tárgyalása. — Felirat ez ügyben. — Az országos védegylet megalakulása. — A rendek hozzájárulása. — A védegylet szabályai. — Királyi leirat. — A kormány állásfoglalása a védegylet ellen. — Eszközei. — A védegylet terjeszkedése. — A központi osztály munkálkodása az ügy érdekében. — Közgyűlés. — Vidéki osztályokról. — A mozgalom hanyatlása és ennek okai. — Kossuth lemondása. — Gorove, mint a védegylet igazgatója, működése. — Iparműtár. — A védegylet megszűnése.

II. A védegylet jelentősége Deák, Széchényi és Kossuth felfogása szerint	57
--	----

Deák levelei. — Szent-Gróthi beszéd. — Széchényi és a Szent-Gróthi beszéd taglalása. — Trefort válasza. — Kossuth működése a védegylet érdekében. — Hirlapi cikkei. — Ellentét Széchényi és Kossuth között.

III. A korabeli sajtó a védegylet ellen és mellett.	75
<p>Jelenkor. — Budapesti Híradó. — Magyar Gazda. — Pesti Hírlap. — Hetilap. — Gróf Dessewffy Emil „A magyar vám és kereskedési ügy és annak végeligazodási módja.“ — Dr. Hock Károly „Gegen der ungarischen Schutzvereine und seine Tendenzen.“ — Puzstay : „Ungarns Industrie und der Schutzvereine.“ — A korabeli költészet és a védegylet.</p>	
IV. A védegylet hatása az iparra	91
V. A védegylet morális hatása	110
<p>Politikai, közgazdasági, társadalmi, tudományi és eszmei szempontból.</p>	

RÖVIDÍTÉSEK.

<i>H. L.</i>	=	Heti Lap.
<i>P. H.</i>	=	Pesti Hírlap.
<i>i. m.</i>	=	Idézett munka.
<i>O. gy. Ir.</i>	=	Országgyűlési Irások.
<i>O. gy. r. N.</i>	=	Országgyűlési rendi Napló.
<i>O. gy. fr. N.</i>	=	Országgyűlési főrendi Napló.
<i>M. Sz.</i>	=	Magyar Szózatok.
<i>H. Lt. u. a. r.</i>	=	Héderváry Levéltár ugyanazon rész (a pozsonyi szakosztályra vonatkozó iratok.)

FORRÁSOK.

Az országos védegyelet alapszabályai.

A komáromi gyárvédőegyesület évkönyve.

Ballagi Géza: Az 1839—40. országgyűlés visszhangja az irodalomban.

Dessewffy Emil gróf: A magyar vám- és kereskedésügy és annak végeligazodási módja.

Der ungarische Schutzvereine.

Frankenburg Adolf: Védegyeleti képek 1844—45-ben.

Ferenczy József: A magyar hirlapirodalom története 1780-tól 1867-ig.

Gelléri Mór: 50 év a magyar ipar történetéből 1842—1892.

Héderváry levéltár: A védegyelet pozsonyi szakosztályára vonatkozó iratok.

Hock Károly dr.: Gegen den ungarischen Schutzvereine und seine Tendenzen,

Horváth Mihály: 25 év Magyarország történetéből.

Kautz: Nemzetgazdaságunk és a vámpolitika.

Kautz: Nemzetgazdasági eszmék fejlődése Magyarországon.

Keleti Károly: Visszapillantás közigazdaságunk egy negyed századára.

Kónyi Manó: Deák Ferenc beszédei.

Kovács Ferenc: Az 1843—44. évi magyar országgyűlési alsó tábla kerületi ülésének naplója.

Láng Lajos: Vámpolitika az utolsó 100 évben.

List Frigyes: Das nationale System der politischen Oekonomie.

Magyar Szózatok:

Milhoffer Sándor: Magyarország közigazdasága.

Országgyűlési Irások: 1843—1844.

Országgyűlési rendi Napló: 1843—1844.

Országgyűlési főrendi Napló: 1843—1844.

Ráth Mór: Deák Ferenc emlékezete. Levelek.

Pusztay: Ungarns Industrie und der Schutzvereine.

Szilágyi: A magyar nemzet története.

Török János: Széchényi politikai iskolája.

Tóth Lőrinc: gr. Batthyányi Kázmér emlékezete és emlékiratai.

HIRLAPOK.

<i>Budapesti Híradó.</i>	1845.
<i>Életképek.</i>	1845.
<i>Jelenkor.</i>	1844—1845—1846.
<i>Heti Lap.</i>	1845—1846—1847—1848.
<i>Pesti Hírlap.</i>	1842—1843—1844—1845—1846.
<i>Magyar Gazda.</i>	1846.

BEVEZETÉS.

Az ujitási törekvések azok, melyek az 1825-től 1848-ig terjedő korszakot jellemzik. Alapvető e kor történeti szempontból, de alapvető közgazdasági tekintetből is.

Új eszmék irányítják a mozgalmakat, amelyek a megváltozott viszonyokhoz alkalmazkodni igyekeznek. Általában elmondhatjuk, hogy az eszmék a praktikus élet szolgálatában állanak, mert közgazdasági életünk modern alapjai ezen korban készülnek el. Nagy változásokat látunk minden téren és ezt a kor hozta magával. Egy újabb államalakulás veszi itt kezdetét, melynek nyomait a közgazdasági élet minden terén tapasztalhatjuk. Iparvállalatok keletkeznek, a közipar fejlődik, a forgalmi akadályok csökkennek, vasutakat, hidakat építenek, a társulás kezd fejlődni.¹

A kor kiváló férfiai mind nagyobb érdeklődéssel fordulnak a közviszonyok felé. Közgazdasági tekintetben főcélként kezdték tekinteni az önálló magyar közgazdaság megalakulását, az ipar és gyáripár fellendítését, a közlekedés előmozdítását, a hitelügy rendezését s főképp az adó és pénzügy megjavítását. Az összes közgazdasági viszonyaiknak rendezésénél az a szempont érvényesül, hogy függetlenségünk Ausztriával szemben

¹ *Milhoffer*: Magyarország közgazdasága. I. 426.

kidomborodjék s az onnan jövő százados elnyomás sulya alól magunkat felszabadítsuk.

Azok a férfiak, akik e mozgalmakban egyrészt indító és vezető, másrészt közreműködő tényezők voltak, megismerkednek az ország anyagi fejlődésének ezernyi hiányaival s míg egyrészt lázas munkával dolgoztak e hiányok orvoslásán, addig megérlelődik bennük az a tudat, hogy az észlelt bajokat a nemzet megszüntethetné szabadságának kivívása által. Másrészt mindjobban belátják, hogy az államgazdaság terén is az anyagiak képezik azon eszközök egyikét, melyekkel ez eszme elérését elősegíthetik.

Nagy a felpeszsdülés az ipar terén is, e néhány év alatt, hol általában a védelmet tartják szem előtt, arra törekednek, hogy Magyarországot gyarmati állapotjából kiemeljék, ezért fejlesztik az ipart s előnyben részesítik a külföldi felett.

Ez a mozgalom a védegyeletben nyilvánul meg, alig mutathatunk fel hazánkban az 1825-től 1848-ig terjedő reform korszakból oly mozzanatot, mely akár politikai és szocialis horderejét, akár az általa a nemzet minden osztályaiban keltett érdekeltséget tekintve nagyobb jelentőségűnek nevezhetnék, mint az 1844-től 1847-ig előtérbe lépett védegyeleti mozgalom,¹ mely dolgozatom tárgyát képezi.

¹ *Kautz* : Nemzetgazdaságunk és a vámpolitika. 155.

I.

A védegyelet fejlődése.

Az irányzat keletkezése általában. — Az irányzat keletkezése Magyarországon. — A kor viszonyai és hangulata. — Gyárvédegyesületek. — Vámviszonyok. — List és védvámrendszer. — Ennek hatása az 1843—1844. országgyűlés vámrendezési munkálataiban. — A kerületi, rendi és főrendi ülésekben a vámviszonyok tárgyalása. — Felirat az ügyben. — Az országos védegyelet megalakulása. — A rendek hozzájárulása. — A védegyelet szabályai. — Királyi leirat. — Kormány állásfoglalása a védegyelet ellen, eszközei. — A védegyelet terjeszkedése. — A központi osztály munkálkodása az ügy érdekében. — Közgyűlés. — Vidéki osztályokról. — A mozgalom hanyatlása és ennek okai. — Kossuth lemondása. — Gorove, mint a védegyelet igazgatója, működése. — Iparműtár. — A védegyelet megszűnése.

Minden kornak van valamely vezéreszméje, mely szerint aztán az egész társadalom igazodik.

Pontosan ki lehet mutatni Európa történetében a vezéreszméket, melyek koronkint ezen világrész életének irányt adtak. Nincs és nem is lehet eset, hogy az ily világeszmék hatása elől — a nemzet sajátos kulturális képességétől függ, hogy évek, vagy évtizedek múlva sajátítja el azt, — Európa bármely nemzete elzárkózhatnék.

A civilizáció vezéreszméi nem hagyták kisebb vagy nagyobb mértékben érintetlenül Európában egy nemzetet se.

Igy érinté meg a kereszténység, a kereszteshadak vallásos buzgósága, a középkor feudális lovagiassága, a reformáció, az 1789-iki forradalmi szellem és minden más vezéreszme még azon népeket is, melyek az eszme kiindulásának helyétől a legtávolabbra is látszottak állani.

A XIX-ik század vezéreszméje, mely a civilizációnak irányt ad, az *ipar*, még pedig a nemzeti ipar, amely a nemzet gazdagságának és anyagi jólétének egyik legszilárdabb alapját képezi. Ebből magyarázható, hogy az ipari mozgalmakkal ott, ahol erre szükség van, együtt jár az önállóság, a függetlenség utáni törekvés.

Igy látjuk ezt *Amerikában*, ahol a szabadságharcot ipari mozgalmak előzték meg, sőt bátran állíthatjuk, hogy az ipari mozgalmakból fejlődött ki az amerikai szabadságharc.¹

Látjuk az ipari mozgalmakat, mint főmozgató erőt *Angolországban*. Ez ma hatalmának főtényezője. Jólehet itt a szabad-kereskedés eszméje jutott érvényre, azonban a történeti fejlődés mégis azt mutatja, hogy ezt a legrégibb időktől kezdve az iparvédelem előzte meg.²

Általában a védegyeleti védvámi eszme csak ott pendített meg és csak ott kívánják életbe léptetni, hol az idegen verseny vagy egészen elnyomta a honi ipart és ez közelszegényedést von maga után, vagy pedig ott, ahol ilyentől nem ok nélkül lehet tartani.³

Franciaországban ez az eszme már szintén régebbi keletű, de még itt is a kor szelleméhez igazodik, amennyiben védegyeletek keletkeznek, melyek a hazai ipar pártolását sürgetik.⁴

Michel Chevalier kiváló közgazda és közgazdasági író *Cours d' ecomomie politique, fait au college de france* (Páris, 1842) című munkájában így szól: Korunk feladata a néptömeg anyagi és erkölcsi helyzetének javítása és erre a leghathatósabb eszköze az ipar. Ipart kell tehát teremteni, azaz minél többet kell előállítani.

Hasonlóképp még *Oroszországban* is a védrendszer jutott érvényre.⁵

¹ *H. L.*: 1847. 188.

² *Láng*: Vámpolitika az utolsó 100 évben. 4.

³ *H. L.*: 1847. 153.

⁴ *H. L.*: 1846. 54.

⁵ *H. L.*: 1847. 188.

Németországban Zollverein-ek keletkeznek, amelyek a részekre darabolt országban az együttérzés és együvé tartozás érzetét keltik fel és mint ilyen erősen felkarolnak. Így történik meg az, hogy Németország előbb egyesült gazdaságilag a porosz hegemonia alatt, mint ahogy ez az egyesülés a politikai tényen bekövetkezett volna.¹

Ezen ipari mozgalmak hozzánk is eljutottak és a felébredt nemzeti szellem a német Zollverein gyors sikerből megtanulta az ipar és az ezzel kapcsolatos vámügy nagy fontosságát a nemzeti életre.

Ami ennek az eszmének hazánkba való terjedését megmagyarázza, arra nézve ismerni kell e kor viszonyait és hangulatát. *Keleti Károly*. „Visszapillantás közgazdaságunk egynegyed századára“ Így jellemzi e kort: „Az 1848 előtti korszak visszanyul a nálunk sokkal későbbig tartott középkorba. Gyarmati állapotok Ausztriával szemben, teljes ismeretlenség a külföldön, a belföldi termelés mezőgazdaságilag a dézsmán és roboton, iparilag a kézművön kereskedelmileg nagyrészt még a nyers cserén alapulva kezdetlegességnél egyebet nem mutat. Naturált gazdaság az egész primitivitásaival a XIX-ik század közepéig.“²

Ami a kor hangulatát illeti, azt minden tekintetben a haladás eszméje járta át, az ipar pedig, mint a haladásnak egyik emeltyűje, pártolásra talál ebből a szempontból is.

Kezdődik ez a pártolás az egyes ágakra szorított iparvédelemmel, amint ezt a tolnai, veszprémi, somogyi,³ zalai, szepesi⁴ továbbá Győrben, Biharban, Fehérmegyében⁵ keletkezett gyárvédegyletek, és a komáromi gyár védegylet bizonyítja, amelyek csak a hazai posztógyártásra terjednek ki.

¹ *Láng*: i. m. 145.

² *Keleti*: i. m. 3.

³ *Horváth Mihály*: 25 év Magyarország történetéből. III. 8.

⁴ *P H*: 1843. 22.

⁵ *H. L.*: 1845. 3.

„Szem előtt tartván azon körülményt, miszerint hazánkban terjesztett gyapju legnagyobb része csekély áron külföldre vétetvén, ugyan e mi saját termékünket posztó és egyéb szövetalakban minden belföldi konkurencia nélkül vagyunk ismét kénytelenek kettős, sőt háromszoros árban is visszavásárolni a kétszeres ki és beviteli vámzat vesztesége mellett, melynek a kivitt gyapju a behozott posztóval együtt alávetve van.

Mindezen nemzeti veszteség kötelességszerű pótlására, mind pedig e részbeli anyagi emelkedésünk és gazdagulásunk gyarapítására hazafiui tartozásnak érzésén mindent elkövetni, és tudván másrésről azt, hogy e most említett cél elérésének módja minden mástól mint igen csekély erejű önmegtágadásból és a külföldi fényűzés versenyezve vágyó érdekünk csak pillanatnyi feláldozásból áll, folyó 1842-ik évi július 6-án szabad kir. Komárom városában ugyan e ns. megyei és városi összes lakossága kiterjedhetőleg az alább irt társaság oly kötelező akarattal alakult, hogy a honi munkásság ipari és műszorgalomnak belföldi posztógyárak felsegítését előmozdítsa a védvámok és a külföldi gyárművek nélkülözése után“.^{1 2}

Ez az eszme nemcsak Magyarországon, hanem Erdélyben is népszerűségnek örvendett, mert itt már kezdettől fogva viselnek brassai és disznódi posztót, kender és lenzövetű ruhát. Marosvásárhelyen még a védegyesület születése előtt a város lelkes hölgyei egyesültek oly célból, hogy ők csak honi ruhát viselnek.³

Tehát, amint látjuk az eszme nem új és így természetes, hogy a negyvenes évek elején iparunk terén némi lendület állott be, de ezzel egyidejűleg mint ennek természetes folyamánya állott be az a mozzanat, amely a vámügyre terelte a figyelmet. Ugyanis köztünk és

¹ *A komáromi gyárvédőegyesület évkönyve.*

² *U. o. utasítási jegyzetben. Honi posztó a helybeli Gutner K. posztóárusnál kapható.*

³ *P. H. : 1845. 547.*

Ausztria között vámsorompók állottak fenn, amelyek a nemzeti ipar kifejlődését nagy mértékben megakadályozták.

Az 1838. november 1-ső és 1840. szeptember 1-ső napjain kiadott vámszabályzatok szerint a magyar áru, midőn ausztriai tartományokba megy, úgy tekintetik, mint idegen, s ha tán némi módosítással, de ugyanazon alapszabályok szerint vétetik vám alá, melyek a külföldről jövő cikkekre vannak felállítva, s e részben az ausztriai beviteli vám tökéletes védvámot képez a magyar földművelés s műipar irányában, ellenben az ausztriai vám egyenesen az ausztriai tartományok érdekében van szabályozva. A magyar harmincad szabályzata nem Magyarország érdekében van kivette, hanem alá van rendelve az ausztriai tartományok érdekének, azoknak előmozdítására van kiszámítva. Oly árukra nézve, melyeknek behozatala vagy kivitele az ausztriai kereskedelemre s műiparra jelentőséggel nem bír, az ausztriai vám, s magyar harmincad ugyanaz s egyenlő, ezekre nézve a viszonyosság fentartatott, de azon nyers termékeknek behozatala, melyek Ausztriában is, s némely években az ottani szükségét meghaladó mennyiségben természetnek, bármely bőségben találtassanak hazánkban, könnyítettik a műipari cikkekre nézve, ideértve még a legközségesebb s honunkban is nagy számmal létező mesteremberek által készített árukat is magyar beviteli harmincad fejében rendszerint csak fele van vetve annak, mint ugyanazon árucikkeknél az ausztriai vám fizet.¹

Tehát az igazságtalanság abban rejlett, hogy más volt a vám illetőleg a harmincad Magyarországnak mint Ausztriának. Pl. a buzánál fizettek az Ausztriába való szállításnál a magyar kiviteli harmincadot mázsáncént 1 krajcárt és az osztrák beviteli vámot 11¹/₄ kr-t, összesen 12¹/₄ kr-t. Ha pedig Ausztriából hoztak be, úgy

¹ *Országgyűlési Irások.* 1843—44. III. 4243. (Felirási javaslat a harmincadnak országgyűlésileg leendő meghatározása iránt.)

fizettek az osztrák kiviteli harmincadot 6 kr-t és 1 kr. vámot összesen 7 kr-t, tehát a különbség Ausztria javára Kautz számítása szerint $9\frac{1}{2}$ kr., a zabnál 9 kr., borsó és lencsénél $18\frac{1}{4}$ kr., a daránál $17\frac{1}{4}$ kr. A lisztnél 9 kr., bornál (1 akó = 120 font) 1 frt 25 kr., sörnél 1 frt 20 kr.

Az ökörnél és birkánál darabonként 2 frt 35 kr., tehén és borjunál (ha egy éven túl van) darabonként 1 frt $17\frac{1}{2}$ kr.

Ipari terményeknél pl. gyapotáru és finom gyapjuszőveteknél 3 frt 20 kr., selyem kelméknél 50 kr., vas-készítményeknél: öntött vasárunknál $46\frac{3}{4}$ kr., vasrudaknál $18\frac{3}{4}$ kr., vas- s acélsodronynál 1 frt 20 kr., kaszák, szegek, vasmacskák, láncok kocsisvasnál 1 frt 11 kr.¹

Tehát aminél látjuk ez a vámpolitika az ország érdekeit teljesen feláldozta Ausztriának; közjogi szempontból tarthatatlan volt, miután annak irányát nem az országgyűlés, hanem a kormány szabta meg, abból az elvből indulva ki, hogy a harmincad ügye a kizárólag fentartott felségjogok közé tartozik.² Ezért azok, kik Magyarország közgazdasági érdekeit igazán szívéből viselik, részint a vámpolitika gyökeres megváltoztatásában, részint más közgazdasági reformok ellensúlyozása által keresik az ország boldogulásának föltételeit.

Ehhez járul még az a körülmény is, hogy List Frigyes munkája³ akkor vált nálunk nagyobb körben is ismeretessé és kedvelté, melyet magyarra Sárvány Antal fordított 1843-ban.

List először is a nemzetiség fogalmából indul ki s azt állítja, hogy annak kifejlesztése, erősítése, politikai biztosítása képezi egyik feladatát a közgazdaságtudománynak. A nemzeti és gazdasági művelődés mindig karöltve halad, s egymást rendszerint föltételezi, úgy hogy az egyiknek emelkedése vagy hanyatlása a másiknak emelkedését vagy hanyatlását vonja maga után.

¹ Kautz: *Vámpolitika* 120—23.

² Szilágyi: *A magyar nemzet története*. IX. 548.

³ *Das nationale System der politischen Oekonomie*. 1841.

A politikai nemzetiségnek mint főcélnak, minden egyéb tekintetek tehát az ipari és gazdaságiak is elárrendelődők, mert egyébként szilárd állam nem épülhet fel. A nemzeti vagyon nem a csereérték mennyiségében áll, hanem a produktív erőben, miért is ennek fokozása legyen a célja a jól rendezett nemzetgazdaságnak. A társadalmi foglalkozás nemek között a legfontosabb a műipar és gyárpar, mert az ad az államnak erőt, ez teszi lehetővé legnagyobb mértékben az államjavak szaporodását; politikailag is igen hatalmas eszköz és ép ezért érdemes arra, hogy a kormány és a társadalmon fejlessze és ápolja.

A mű- és gyárpar fejlődésének legfőbb eszközei szerinte a védvámok, mert ezeknek segítségével szabadithatja meg magát, a gyöngge, hátramaradt ország a fejlettebbek versenyétől ezekre támaszkodva a mű- és gyárpar a belfogyasztás fokozza és így minden osztálynak keresetet és árukendőséget szerez és emellett egyike azon tényezőknak is, melyek a nemzeti önállóság és a közgazdasági függetlenség megalapítására és fenntartására vezetnek.

Listnek a tanai gyorsan terjedtek el Németországban és nagy sikereket értek is el.

Természetes, hogy így a vámügyi reform kérdése nálunk is naponként jelentékenyebbé vált, mind nagyobb viták fejlődtek ki körülötte ugy sajtóban, mint a törvényhatóságoknál.

Az 1843—44-iki országgyűlésnél is pontos helyet foglal el a vámrendezés. A vitatkozások szintere jobbára kerületi ülések voltak.

Így a 234-iki ker. ülésnek (tartatott 1844 jul. 11-én) egyik tárgya volt a kereskedelmi választmány munkálata. A választmány jelentése 7 részre oszlik: első a vámrendszer és a földmivelés, a műipar és kereskedés ezáltal kormányzásáról; második a hitelintézetről; harmadik a központi műegyetemről; negyedik az országos pénztárról; ötödik a közlekedési eszközökről; a hatodik

a kézműrendszerről; hetedik vegyes tárgyú javaslatokról szól.

Tárgyalás alá veszi a vámrendszert illető részt, az azt megelőző eszményeket, nézeteket és a munkálat programját felolvasta Ghyczy, mint a munkálat szerkesztője. A tárgyalások alapjául a kereskedelmi választmány által javasolt következő három törvénycikk szolgált:

I. Törvényjavaslat.

Őfelsége kormánya alá nem tartozó idegen tartományokkal folytatandó külkereskedésre nézve rendeltetik:

1. Magyarországból és a kapcsolt részekből mindenemű, akár itt termelt akár máshonnan behozott nyers termények és kézműárúk külföldre szabadon kivithetnek és a törvényhozás útján kívül sem a kivitel nem tilthatik meg, vagy nehezíthetetik meg, sem a kiviteli vámdíjak jelenlegi megállapítva levő mennyiségüknél feljebb nem emeltethetnek, vagy alább nem szállíthatatnak.

2. A beviteli vámszabályzat, mely az áruknak külföldről az országba behozatalára nézve jelenleg fennáll mostani állapotjában meghagyatik.

3. A vámszabályzatnak meghatározása egész kiterjedésében az országgyűlést illetvén, az előző 1. és 2. szakaszban említett be- és kiviteli vámok ezuttal csak a legközelebbi országgyűlésig állapíttatnak meg.

II. Törvényjavaslat.

Magyarország és az ausztriai örökös tartományok közötti kereskedelemre nézve:

1. A magyar ki- és beviteli harmincad Ő felsége megegyezésének hozzájárulásával az ország rendei által a legközelebbi országgyűlésig meghatározottván, ahoz magukat a királyi kincstár és a harmincad hivatalok mindenben alkalmazkodni tartoznak.

2. A megállapított harmincadi szabályzatban kitett akár kiviteli, akár beviteli vám díjak országgyűlésen kívül, melyhez ezen vámszabályzatnak meghatározása egész kiterjedésében tartozik, sem fel nem emeltethetnek, sem le nem szállíthatatnak.

3. Ausztriai kereskedők, gyártók és mesteremberek a magyar beviteli harmincadot a vámvonalon keresztül az országba behozott minden áruktól, akár adták itt el azokat, akár nem, egészen megfizetni kötelesek.

III. Törvényjavaslat.

Az ausztriai örökös tartományokon keresztül folytatandó átmeneti kereskedelemre nézve:

Az 1807-ik esztendei V., VI., VII. t.-c. folytán Ő felsége megígérte, hogy mindazon akár nyerstermékekből, akár kézműárúkból, melyet Magyarországból külföldre vagy onnan Magyarországra az ausztriai tartományokon keresztül vitetnek ki, vagy hozatnak be; a rendes uti díjakon és vámokon kívül, egyébiránt az ausztriai örökös tartományokban akár a közállomány, akár a tartományi rendek vagy városok és földesurak részére semminemű taxamán, vagy bármilyen néven nevezendő adózás vétetni, szóval a magyar átmeneti kereskedelem azon tartományokban semmi tekintetben terhelteni, vagy akadályoztatni nem fog; e kedvezés az ausztriai örökös tartományoknak Magyarországon keresztül folytatandó átmeneti kereskedésére nézve szinte mindenben kiterjesztetik.¹

Ezekből a javaslatokból láthatjuk, hogy a nemzet méltányosan viselkedett még ily fontos kérdésben is, ezáltal ismét tanujelét adta meg gondoltságának és higgadtságának, belátván azt, hogy századok hibái és mulasztásai nem reperálhatók egy év alatt, hanem csak fokozatosan lehet azokon segíteni, javítani.

¹ Kovács Ferenc: Az 1843–44. évi magyar országgyűlési alsó tábla kerületi üléseinek naplója. V. 104.

A 235-iki kerületi ülésnek a tárgya ismét a kereskedelmi választmány munkálata. Ghyczy Kálmán felolvasván a munkálat első részét, áttért a munkálathoz csatolt táblázatok magyarázatára. E táblázatok mindazt mutatják, hogy a vámdíjak az ausztriai ipar védelésére szolgálnak. Hogy a vámszabályzat nyomasztó egyoldalúsága minél inkább feltűnjék, a szóló annak egyes tételei közül többet felolvas, melyekből kiviláglik, mikép terheltek meg mindenben kivitelünk és Ausztria gyártmányainak, sőt földterményeinek is, behozatal milyen kedvezésben részesült. Végül figyelmezteti a jegyző (mert Ghyczy volt a kerületi választmány jegyzője) a Rendeket a harmadik szintén nagyfontosságú táblázatra. Ebben az örökös tartományokból Magyarországra behozott áruk jegyzéke foglaltatik, melyek a küldöttség javaslat szerint felállítandó védvám mellett minden nagyobb előkészületek nélkül a már létező honi produktív erők nagy részben mesterembereink által kiállíthatatnak. Már csak ezáltal is legalább 11.924,977 forintot gazdálkodhatnánk meg az 1840-iki adatok szerint, mely összeg nagy szerepet játszhatna kereskedésünk passiv mérlegében.¹

Ezen előzmények után szót emel *Lónyai Menyhért* (Beregmegye követe): Minden kornak van saját iránya, most a kor iránya a lehető legnagyobb kifejtése a produktív erőknek a gyári- és kézműiparnak, kiterjeszlése a kereskedésnek, szóval a nemzetgazdaság emelése. Nekünk sem szabad hátramaradni, noha mink mindig földművelő nép maradunk, kell hogy lakosaink nagy része az iparral foglalkozzon, mert ha ez nem történik meg, jelen elszegényedett és gyenge állapotunkban az első összeütközés kifejlett gazdaságú nemzetekkel örökre eltemethet.

A védvámrendszer hatalmas eszköz a népek gyári műiparának kifejlesztésére. Nekünk is van vámrendszerünk, de ez nemzeti erőnket sorvasztja, minden

¹ Kovács: i. m. V. 107.

lehető ipar első felvirágzásában előlő, mert zsenge első kifejlésökben versenyezni kell a kifejlettebb iparu szomszédok gyártmányával és ha csakugyan felvirágoznának is, nem számíttathatnak kivitelre, csak a belpiac marad számunkra, hol pedig szabadon versenyeznek velük az idegen árucikkek.

Két ut nyílik meg előttünk. Az egyik, mely régebbi törvényeink nyomán megy az, hogy a vámok ügye egészen visszaállíttassék régi helyzetébe a vámok meghatározása az országgyűlésre bízván, és ez a magyar ipar védelmét a lehetőségig magas vámok által minden külső versenytől megvédje. Ez egyuttal a választmány javaslata is.

Ezen uton haladva, a legcélszerűbb eredményeket érhetnők el, ha Ausztriával való viszonyunkat nem néznénk. De ez uton haladva nem lesz sikere munkálkodásunknak. Mert jóllehet ez egy igen szép, igen méltányos, igen jogos protestáció a nemzet nevében, mely ha trón elébe is jutna, rövid válasszal fog félretétetni, minek tartalma lesz, hogy: Ő felsége jogai közzé tartván a vámok szabályozása, mennyire a közös kormány érdekei megengedik, az ország felterjesztését kegyelmelesen tekintetbe fogja venni.

A másik ut az egyezkedés útja. Egyezkednünk kell a kormánnyal, ki kell egyenliteni és elhárítani mindazon akadályokat, mit korunk érdekei az ausztriai érdekekkel ellentétbe teszik és ezen ügyet az összes országokra nézve a méltányosság, jogosság és viszonyosság által kell elintézni.

A kormánynak át kell látni, hogy kereskedési összeköttetésben álló nemzetek mindegyikére annál hasznosabb a viszony, minél gazdagabbak, minél hatalmasabbak az ily összeköttetésben álló nemzetek és hogy nem annyira kell törekedni, hogy legyen gazdag Ausztria és szegény Magyarország, minthogy legyen hatalmas és erős és gazdag minden része az egy fejedelem alatt levő testnek.

A vámszövetség eszméjének hive, mert szerinte, hogyha a birodalommal vám tekintetében egyesülünk, szívesen jönnek majd be gyárosok hazánkba és építenek itt gyárakat, mert mint fogyasztóra az egész birodalomra számíthat. Azonkívül a gyárosra nézve kedvezőbb nálunk a helyzet, mint Ausztriában, miután a föld, melyre épít, olcsó, az építkezés is kevesebbe kerül, nap-szám, tüzelő- és élelmiszerek olcsóbbak, az adó kisebb. Ha nyersanyagot akar feldolgozni, azt az országban leheti és nem kell szállítási bért és vámot fizetni érte.

Az Ausztriával kötendő vámszövetség nem öli meg iparunkat, mivel hogy nincsen, de felemelkedését elősegítheti.¹

Nem osztja a vámszövetség eszméjét a következő szónok: *Zsoldos* (Veszprém-megye követe). Szerinte az ország elszegényedésének valódi oka azon egyoldalú és fonák politikában van, miszerint az ország gyarmatnak tekintvén ennek java a birodalom tartományainak hosszú időközön keresztül feláldoztatott. Szükséges, hogy a kormány e részben orvoslást nyújtson; a törvényhozásnak is meg kell tenni mindent a hon felvirágzására elsősorban saját iparunk számára védvámok felállítását. Mert fontosabb a gyári ipar a kereskedésnél ez már felesleget tesz fel, amaz pedig ezt is szüli és neveli.

Szükség továbbá az anyagilag védő vámsorompók mellett erkölcsi vámsorompókat is huzni s ez a honi termények melletti lelkesedés.²

Ezen kijelentésben a védegyeleti mozgalom *első csirűit* láthatjuk.³ Általában elmondhatjuk a későbbi fejlődést is vizsgálva, hogy ezt az eszmét maga a kor érlelte meg,

¹ *Kovács*: i. m. V. 109.

² *Kovács*: i. m. V. 116.

³ Ezzel azt hiszem megdől az eddigi vélemény, ugyanis *Szilágyi*: *A magyar nemzet története* IX. 558. és *Gelléri Mór*: 50 év a magyar ipar történetéből 1842—1892. 92. *így írnak*: „A védegyesület első nyomaival az iparegyesület 1844. szeptember 11-én tartott ülésén felvett jegyzőkönyvben találkozunk“.

minthogy minden állapotot egy hosszabb, vagy rövidebb ideig tartó fejlődés előz meg, ugy ezt is.

Kiindulhat egy eszme a szükségyszerűség, vagy egyes emberek intuitiója folytán: azután fejlődésnek indul sokszor oly nagyra, hogy nagyon nehéz megtalálni a csirákat.

Amint vizsgáljuk a védegyleti eszme fejlődését, láthatjuk, hogy itt mind a két tényező közben játszik. Meg volt a szükség a vámrendszer tarthatatlan állapota és lelkes egyének, kik a fejlődést ilyen irányba terelték. De nézzük az eseményeket a maguk történeti fejlődésében.

Rohoncy (Sopron-megye követe) a viszonzóság elvéből a vámsorompókat hazánk és Ausztria közötti megszüntetését óhajtja. De ha nézetei helyeseknek nem fognak találtatni, ugy ő e kérdésnél, hol minden pártérdeknek el kell némulnia, hódolni fog a többség akaratának, hogy a felírás egyértelmű akarat eredménye legyen és tekintélyében ezáltal is növekedjék. Ezek után fejtegeti többek között azokat az előnyöket, melyek hazánkban a gyáriparnak kinálkoznak. És állítja, hogy valamint a német vámszövetség a nem egyenlően fejlett iparu statusok közül egyiknek sem ártott és nekünk is csak használni fog Ausztria szabad versenye.¹

Klauzál: (Csongrád-megye követe). Mig Magyarországon az ipar kifejlődése akadályozva van, mi gazdagodásra nem emelkedhetünk. Mentől inkább biztosítjuk a szabad tulajdont, a személyes bátorságot és minél inkább lerontjuk azon különbséget, mely hazánkban ember és ember között emelkedik, annál hamarabb előmozdithatjuk hazánk jólétét, boldogságát és annál inkább fejlik ki benne az ipar. Tehát már Klauzál is kiemeli ennek az eszmének a nagy kiegyenlítő, tehát demokratikus tendenciáját, melyet a nagy agitátor Kossuth oly erősen kihasznált az arisztokrata Széchenyivel szemben.

¹ *Kovács*: i. m. V. 118.

Klauzál szerint az ország elszegényedésének oka másban keresendő, és itt egy igazán éles megfigyelőnek a megjegyzéseit halljuk, amely sajnos még ma is oka annak, hogy Magyarország szegény ország.

Ugyanis, míg elébb a nemesség, később a polgárság most már a jobbágyok is, ha egy szikra talentumot vesznek észre gyermekeikben, azonnal latin iskolába adják. És így vonják el a sok alkalmas kezet a műipartól és ezen rendszerünk következtében oda jutottunk, hogy sok városban orvosok keresik már a betegeket, ügyvédek járnak a pör után. Ilyen dologtalan állásban, midőn ez osztály mitsem örökölt szüleitől, mivel életét fentarthatná minden áron hivatalokat keres; egy része kap is állást, de a nagyobb rész hivatal nélkül maradván, immoralis keresetre adja magát.

Másik indolenciánk abban mutatkozik, hogy mi látva és érezve a bajt, ahelyett, hogy a belipart ápolnánk, külföldi árucikkeket fogyasztunk és itt nagyjaink járnak elől rossz példával.

A törvényhozásnak biztosítani kell a vagyont és a személyt, akkor a külföldi gyárosok is szívesen jönnek be hazánkba és így iparunk emelkedni fog.

A védvámrendszer hiva, mert az országos választmányok eredménytelen eljárása tanusítja, hogy az értekezési mód, melyet Bereg követe javasol, célhoz nem vezet.¹

A tárgy nagy fontosságát mutatja, hogy még két ülésen 236 és 237-ik kerületi üléseken (tartattak 1844 július 13 és 15-én) foglalkoznak a vámrendszerrel.

Az első szónok *Lónyai Gábor*: (Zemplén-megye követe) az egyezkedést óhajtja, egy állapotunkat hiven rajzoló felirással járuljunk Ő felsége elé, anélkül, hogy törvényjavaslatot csatolnánk hozzá, és ha majd látjuk a kormány szándékát és meggyőződünk róla, hogy rendszerét kész megváltoztatni, akkor kölcsönös egyezkedés útján intézzük el vámviszonyainkat.²

¹ Kovács: i. m. V. 119.

² Kovács: i. m. V. 123.

Perczel Móricz : (Tolna-megye követe) A dolgok jelen állásában a védvámnek a hive. Nem járul a sorompók megváltásához és ha másképpen nem rendezhetjük viszonyainkat, úgy álljunk egy nagy egyletbe, melynek minden egyes tagja kötelezze magát arra, hogy egyedül hazai gyártmányokat és iparcikkeket fog használni.¹ Ez a kijelentés is rendkívül fontos a védegyelet történetében, hisz tulajdonképpen az egész védegyeleti mozgalom ebben összpontosul.]

Szentkirályi Móricz : (Pest-megye követe) Az összeütköző érdekek kiegyenlítését óhajtja, mert nem szabad felednünk, hogy a magyar király egyuttal Ausztria császára is. A végső esetben nyuljunk azon módhoz, mi rendkívül erőltetéssel van egybekötve, t. i. [ha nem állithatjuk fel gyárvédő sorompóinkat határainkon, állítsuk fel ajtónk küszöbénél.²]

Következő szónok Ghyczy, aki mint már előbb említettem, a védvámrendszer hive és nagy képzettséggel és erős logikával bizonyítja, az előbbi szónokok beszédeire válaszolva, hogy jelenlegi helyzetünkben csakis ezt a rendszert követelhetjük.³

Hozzászólnak még a tárgyhoz Gömör, Ugocsa és Nógrád-megye követei, akik a komáromi indítvány (Ghyczy) mellett nyilatkoznak.

Klauzál, Lónyai Gábor, Rohonczy, Lónyai Menyhért, Vukovics (Temes-megye követe) Balogh Kornél. (Győr-megye követe) és Szentkirályi hozzászólása után befejezi a vitát Ghyczy, akinek az előbbi ülésben tett indítványát közfelkiáltással elfogadják.⁴

A felírás rajzolja hazánk szomorú állását, és leírja a jogtalan állapotot, miszerint az eddigi vámszabályzatok rólunk és nélkülünk intézkednek; és a nemzet összes törekvései ez ügyben sikertelenek maradtak.

¹ *Kovács* : i. m. V. 125.

² *Kovács* : i. m. V. 127.

³ *Kovács* : i. m. V. 129.

⁴ *Kovács* : i. m. V. 153.

Felsorolva az 1550:19, 1554:11, 1622:24 és 27; 1547:34; 1548:52; 1647:90; 1659:59; és 62; 1723:19; 1625:32; 1715:117; 1655:100; 1659:65; 1715:91 és 1729-iki 2-ik törvénycikkek. Magyarország mindaddig, míg ipara nem lesz, pusztán földművelő ország marad, közgazdasága nem lesz. Pedig a mű- és gyáripar rendkívül fontos tényező a nemzet közgazdasági életében. Fő feladatunk tehát az ipart támogatni és a külverseny ellenében vámok által védeni. A törvényozás kötelessége, hogy figyelemmel kísérje mindazon elemeket és tényezőket, amelyek a közgazdaságra befolyást gyakorolnak és észszerű intézkedések által oda kell hatni, hogy általuk a nemzet érdeke előbbre vitessék.

Végül kéri Ő felségét, hogy az adatokat, mik e tekintetben a célszerű törvényjavaslat tervezésére kívánatosak, az országgyűlés rendelkezésére bocsáttassanak. Befejezésül hivatkoznak még Magyarország alkotmányos önállóságára és *pragmatica sanctio* által biztosított állami függetlenségre és kimondják, hogy e jogállásunknál fogva reánk vám és egyéb terhek egyoldalulag nem rovatathatnak ki, s hogy hazánk a birodalom többi részeihez csupán az egység és egyetértés által van kötve és alárendelve, vagy alávetve pedig legkevésbé sincsen.¹

E feliratot az alsó tábla elfogadja, az elnök szól hozzá, mondván, hogy a dolognak sem érdekében, sem az előadásban, sem az okban nem egeyzhetik.²

Rohony Ignác az indokokat a megyéje (Sopron-megye) részéről tökéletesen osztja, de nem tartja a vámrendszert a mi körülményeink közt oszthatónak, mert kívánja Ausztriához és az örökös tartományokhoz való csatlakozást — de csak a kereskedésben — a végcélban a többséggel osztozik.³

Ezután a felirat a Főrendekhez tétetik át, hol ezt 1844. augusztus 30-án tárgyalják. Felolvastatván a rendek ize-

¹ *O. gy. Ir.*: 1843 - 44. III. 42—48.

² *1843—44. o. gy. r. N.*: IV. 371.

³ *1843—44. o. gy. r. N.*: IV. 371.

nete és felírás javaslata, e felirat első része, hogy a nemzetnek kétségtelen joga van vámviszonyait rendezni az intézkedés mulaszthatatlan elfogadtatott.

Vitatkozás csak a felírási javaslat második részénél volt, melyben a Rendek a védvámok eszméjét állíták fel. Több hozzászólás után (gr. Szécsen Antal, gr. Almássy Móric, ifj. gr. Zichy Ferenc, gr. Andrássy Károly, gr. Zay Károly, gr. De la Molte Károly, br. Eötvös József, gr. Mailáth János, gr. Apponyi György, Tihanyi Ferenc temesi gróf, gr. Károlyi Lajos, gr. Teleki László, gr. Andrássy György, br. Vay Miklós, gr. Pállfy József) azt az indítványt fogadták el, mely az kívánta, hogy a Rendek felírási javaslata terjesztessék Ő felsége elébe, a védvámrendszerre vonatkozó sorok kihagyása mellett.

A határozat kimondása után a nádor is kifejti nézeteit a tárgy iránt, cél elleninek nyilvánítván minden oly vámrendszert, mely a kereskedés útjába akadályokat gördít és bár tiszteli Mária Terézia emlékezetét, de nem helyeselheti azon intézkedését, miszerint az ausztriai monarchiában a tiltó rendszert behozzák, mert mindig legjobban megy a kereskedés, ha a szomszéd országok közt létező természetes kapcsolaton semmi megszorítás nem történik. A védvámok könnyen károsak lehetnek Magyarországra nézve, mert a földművelési rendszerből nem lehet tüstént a műipari rendszerbe átlépni, és törvény által nem lehet legott műipart teremteni. Ennek lassankint kell kifejlődni, s pusztá akarata és óhajtás reá nem elég, hanem tőke, munkáskéz és bizonyos fokú műveltség kívántatik. A gépek alkalmazására tőke kívántatik, mi az országban a Rendek gyakori elismerése szerint is hiányzik.¹

1844. szeptember 11-én a 283-ik kerületi ülésben tárgyalják a Főrendek által küldött izenetet.

A Rendek, hogy ezen nagyfontosságú indítványt minél előbb felterjesztessék, a Főrendek javaslatát fogadták el, minazonáltal a Rendek a védvámrendszer mellett kifejtett nézeteikhez tovább is ragaszkodnak, mert

¹ 1843—44. o. gy. fr. N. : VII. 77—90.

csak ezuton hiszik a haza javát eszközölhetni. De ezen kérdés vitatását mellőzik, azt akkora tartják fenn, midőn a vámrendszer érdemileg fog tárgyalás alá vétetni.¹

Mig törvényhozóink az országgyűlésen a vámviszonyokat akarják rendezni, hogy ezáltal Magyarország kezdetleges iparát és kereskedését előmozdítsák, az alatt a társadalom sem maradt tétlen és az eszme, amely szinte a levegőben volt, valóra vált, meg kezd alakulni az országos Védegylet és miután ez megtörténik, egy kérelemirattal fordulnak a Rendekhez, melyet a 291-iki kerületi ülésen olvasnak fel, mely 1844. szept. 21-én tartatott.

A kérelem a következő: Az Országos Védegylet a két Tábla számos tagjai által alakittatik, célul tűzvéni ki honi iparműveknek hazai mesterek feldolgozása által hatni, éledezeni kezdő műiparunk emelésére.

A kérelemirat, melynek felolvasását nagy részvét kíséré, csak röviden említi az egyesület szándékát, említi, miszerint az alapítók nem akarják magukat tovább is színlelt reményeknek játékaul átengedni, s a nemzet vagyonosodásának naponkinti sülyedését összetett kezekkel nézni, kilépnek tehát a cselekvés terére, a Rendektől ez alkalommal csupán csak azt kérvén, hogy t. i. méltányolják az egyesület hazafias igyekezetét és ezt törvényhozói állásuknál fogva jóváhagyásukkal helyeseljék, egyuttal kérvén, hogy tanácskozásuk termeit az egyesület közgyűlésére, mely a folyó hó 29-én tartatik meg, átengedni sziveskedjenek.

A kérelem utóbbi részét azonnal elrendelik, mig a méltánylás folyó hó 28-ára halasztatott.²

Valószínűleg ez az oka annak, hogy a védegylet alakító közgyűlését nem szept. 29-én, hanem okt. 6-án tartja.

1844. október 3-án tartott 299-iki kerületi ülésen tárgyalják a védegyleti folyamodvány első részét. Szemere, Lónyai Menyhért ellene vannak az ügynek, de Lónyai teszi azt a megjegyzést, hogy a terem

¹ Kovács : i. m. VI. 42.

² Kovács : i. m. VI. 91—92.

átengedése által már ki van mondva a helyeslés, sőt ez ki volt már mondva a *vámügyi felterjesztésben is, mely az egyesületet szülte*. Mellette vannak Bezerédj és Szentkirályi, míg végül Klauzál indítványát fogadják el, mely szerint az egyesület célja az ország közjavanak emelése és ezt a rendek méltányolják és a terem átengedésére az elnökséget felhatalmazzák.¹

1844. október 5-én hitelesítik a Rendek a védegyelet törekvésének méltánylását²; azután Hubay József kir. személynöki ítélőmester felolvassa az országgyűlési iratok között a 331. szám alatt levőt, mely tartalmazza a Rendek határozatát és gróf Batthyányi Kázmérnak, mint a védegyelet elnökének a folyamodását.

A folyamodásnak a nemzeti közipar előmozdítására irányzott célját hazafiúilag méltányolják a Karok és Rendek és ezen közérdekű tárgy iránt történendő tanácskozás végett az országos teremnek átadását elrendelik:

A mellékelt folyamodvány a következő:

Tekintetes Karok és Rendek! Az ország belkereskedésének alárendelt állapotjában műipari és gazdasági hátramaradásából természetesen következő közelszegényülés és a pénztelenségnek veszéllyel fenyegető növekedése nemcsak célirányosság, hanem szükségessé tesz oly eszköz feletti gondoskodást, melynél fogva, midőn egyrészt az ország vásárterei és piagai egyedül belöldi iparművek fogyasztása által a honi műipar számára biztosítat magának és ekkép a honi iparüző osztályok munkásságának jutalmazóvá és gyümölcsözővé tételével a műipari szellem felébresztetvén, ápoltatván, gyárak és ipari vállalatok keletkezése, vagy munkásságuk kiterjesztése következhetnék, másrészt ismét a honi műipar kifejlesztése által nemcsak a nyersanyagok nagyobb mennyiségbeni előállítására és termesztésére serkentessenek a mezei gazdák, hanem azoknak a hon-

¹ Kovács: i. m. VI. 139—141.

² 1843—44. o. gy. r. N.: V. 257.

bani felmunkáltatásával és felemésztésével nagyobb ár szerzettetvék, a nyersanyagoknak külföldre való szállítása és onnét ismét felgyártottan az országba való visszahozatalára, mint szinte a ki- és beviteli vám díjazatra és felmunkáltatásra megkivántató költségek megkiméltessenek s lassankint a külföldi készítmények a belpiacról kiszorítottván, a pénznek végtelen kiszivárgása telhetőleg meggátoltassók. Ezen eszközök kikutatásán több töprenkedő hazafiak közül többen, itt is úgy, mint mindenben, átlátták mindazon eljárás sikertelenségét, melyet eddig a nemzet ebbeli nyomasztó viszonyai javítása és kiegyenlítése végett folytatott, miért is nem akarván magukat holmi színlelt reménynyujtások ápolta álmodozásuknak játékul és még kevésbé szeretett honunkat az okvetlen bekövetkező erkölcsi és anyagi végromlás martalékaul engedni: átlépének az érintett bajokat orvoslandók és kitüzött célzataiknak sikert szerzendők, a cselekvőség terére; azaz elhatározzák az egyes polgárok tehetségeinek és önmegtagadásának felhívása és központosítása által Magyarországnak — az őt alkotmányosan amugy is megillető és a magyar polgárok által Isten és ember előtt méltán követelhető commercialis és industrialis függetlenségét, melyek nélkül többé politikai önállás el sem képzelhető — kivivnia.

Igy keletkezék az országosan alakítandó védegylet eszméje, mely egyletnek tagjai magukat bizonyos körülírás mellett, honi műipar-cikkek használatára és vásárlására kötelezik, ezen módon a kitüzött célt diadalra vezérlendők. Ezen egylet megalapításának és országos szétterjesztésének eszközlése végett 1844. szeptember 8-án itt Pozsonyban többen az országgyűlési mindkét tábla tagjai közül összegyűlvén s magokat alakuló választmányként kinyilatkoztatván, alólirottal a megkivántató tanácskozások és intézkedések vezetése végett elnököknek választván, nekem különösen kötelességül tevék, hogy az alapszabályokat bemutatva, a tekintetes Karokat és Rendeket alázatossággal megkérném az

íránt: hogy jövő vasárnapra, vagyis szeptember 29-ére az egyleti közgyűlés megtartása végett az országos nemzet átengedni s annak megnyilását elrendelni és egyszersmind méltatva azon szent törekvést, melyet az egylet tagjai önmegtágadással s a szeretett haza javáért áldozatra készen kitűzének, az egylet keletkezésére helyeslésüket határozatilag kimondani és így annak eljárását szentesíteni kegyeskedjenek. Ki is midőn ebbeli megbízatásomnak a tek. Karok és Rendek eleibe terjesztését azon alázatos kérelemmel való támogatását hazafiui első kötelességem közé számítanám, vagyok a tekintetes Karoknak és Rendeknek Pozsony, szeptember 22-én 1844. alázatos szolgája: Gróf Batthyány Kázmér a Magyar Védegylet ideiglenes elnöke.¹

Amint előbb láttuk, az Országos Rendek 1844. október 5-én hitelesítették a védegylet törekvéseinek méltánylását és így meg volt a *törvényes alapja* a véd-egyletnek és 1844. október 6-án meg is tartja alakuló közgyűlését, amit bizonyítanak az alapszabályai és leírásának rövid története, amely így hangzik:

Az Országos Védegyesület Pozsonyban az 1844. országgyűlés vége felé alakult. A főrendi és rendi táblának számosabb tagjai néhány másokkal egyetemben, azon meggyőződéstől vezéreltetve, hogy a honi műipar felemelése honunk legelső, s már tovább teljességgel nem mulasztható szükségéhez tartozik, s hogy e célra azokon kívül, melyekkel a törvényhozástól, országglástól, s egyesek buzgóságától várhatni, az egyesületi közremunkálás ép oly hathatós eszköz, mint aminő nélkülözhetetlen; közakarattól Batthyány Kázmér grófot kérték meg, sziveskednék az országos Iparvédegyesület létesítésére az ideiglenes választmány elnökségét elvállalni. Mely kérésnek a tisztelt gróf teljes készséggel engedvén, elnöklete alatt 1844. szeptember és október elején tartott többbizbeni tanácskozmányban az alakítandó egyesület

¹ O. gy. Ir.: IV. 93—102.

terve kidolgoztatott, Pozsonyban és Pesten előlegesen némi aláírások gyűjtetvén, a Karok és Rendek országos termőknek az alakító gyűlés megtartása végetti átengedése, folyamodásilag megkérettek. És miután a tisztelt Karok és Rendek ezt nemcsak megengedték, hanem egyszersmind az Egyesület célja iránti méltánylásokat határozatilag ki is fejezik, az Országos Védegyesület alakuló közgyűlése tömérdek sokaság jelenlétében Pozsonyban, 1844. október 6-án a Karok és Rendek országos termében gróf Battyány Kázmér elnöklete alatt és Perczel Móric tolnai követ jegyzősége mellett megtartatott.

Ezen alakuló közgyűlésen az egyesület alapszabályai átvizsgáltatván és megállapittatván, az egyesület állandó elnökévé gróf Batthyány Kázmér, alelnökké gróf Teleky László, igazgatóvá Kossuth Lajos választattak.

Alapszabályok :

1. §.

Az Országos Védegyelet célja az ország piacát belföldi iparművek fogyasztásával a honi műipar számára biztosítani, s ekép egyrészt a honi iparüző osztályok munkásságának jutalmazóvá, gyümölcsözővé tételével a műipari szellemet felébreszteni, ápolni és élénkíteni, másrészt pedig gyárak és iparvállalatok keletkezésének előmozdítására arra törekedni, hogy az ország műipari szükségei, belföldi szorgalom által mindig növekedő kiterjedésében fedeztessenek, miszerint a honi műipar kifejlésével nemcsak a honi nyerstermékek a lehetőségig értékesíttessenek, hanem általában is a külföldi gyártmányok és kézművek az ország piacáról lassanként kiszorittatván, a pénznek külföldi árukérti kiözönlése megakadályoztassék és ekkép a nemzet azon anyagi önállásra emeltessék, mely egyedül képes nemcsak a naponkint terjengő elszegényülésnek határt vetni,

hanem egyszersmind ipart és szorgalmat, s ami ebből következik, jólétet terjeszteni hazaszerte.

2. §.

Az egyesület tagjai rang és nemkülönbség nélkül minden magyar- és erdélyországi és a kapcsolt részekbéli lehet, ki nevének az egyesület által szétbocsátott és bocsátandó aláírási iverk valamelyikére beírásával magát az Országos Védegylet tagjaivá sorozván, ezáltal becsület-szavának ezen alapszabályok értelmében lekötésével arra kötelezi, hogy 1850. évi október első napjáig csak honi mesteremberek által fog dolgoztatni s általában tekintet nélkül a mineműsége, semminemű iparmű-cikkből, melyből lakvidékén belföldi kapható, tudva nem veszen külföldit, nem csináltat, nem visel és tőle függő gyermekei vagy gyámoltjai és azon eselédei által, kiket ruházattal ő lát el, nem viseltet.

3., 4., 5. §-ok azon különös kikötésekkel foglalkoznak, melynek értelmében szabad külföldi iparműcikket is vásárolni.

6. §.

Ebben kimondják, hogy a tudományos és szép-művészet kifejlődés eszközei, milyenek: könyvek, térképek, tervrajzok, tudományos gyűjtemények, tanszerek, gépek és minták, hasonlóan a szépművek is, u. m. képek, rajzok, szobrok és szépművészeti egyéb öntvények vagy faragványok, ritkaságok és zeneművek, továbbá gyógyszerek és orvosi segédeszközök, nemkülönben mezei és kerti növények, veteménymagvak, állatok és gazdasági szerszámok, valamint a gyári és műipar, tehát a mechanika és technika körébe tartozó szerszámok, gépek és minták is, végre pedig mindazon nyers- vagy félnyers anyagok, melyek produktív feldolgozás végett hozatnak be a védegyesület által célzott kirekesztésben nem foglaltatnak. Mint szinte a

kereskedők és mesterembereket, illetőleg nyilvánítatik: hogy aláírásuk kötelezettsége kereskedésük és más mesterségük üzletére ki nem terjed.

A 10—18-ik §-ok a tagok kötelességeiről és jogairól szól az egyesület irányában.

19. §. Az egyesület kormányzásáról.

20—27. §-ok. Az egyesület közgyűléséről.

28. §. Az elnökről.

29. §. Az alelnökről.

30—42. §-ok. Az igazgató-választmányról.

43—46. §-ok. Az igazgatóról.

47—49. §-ok. A jegyzőről.

50—53. §-ok. A pénztárnokról.

54—56. §-ok. A vidéki választmányokról.

57—69. §-ok. A vidéki gyűlésekről.

70—77. §-ok. A vidéki biztosságokról.

78—80. §-ok. Az ivtartókról szólnak.

Ezen szabályok kelte: Pozsony a védegyelet alakító választmányának 1844. évi szeptember hó 18-án tartott üléséből. Gr. Battyány Kázmér s. k. a magyar véd-egyesület elnöke.

Ezen alapszabályok¹ megegyeznek a felirattal, csak-hogy a feliratban egy §. a 79. §. hiányzik, de ez nem lényeges.

A védegyelet megalakulása után gyors sikereket ért, mutatja ezt az a körülmény, hogy már az 1844. évi október 17-én a 331-ik kerületi ülésén benyújtatik a gömöri vasgyárosok folyamodványa aziránt, hogy a vasuti szerződésekben köttessék ki, hogy a vállalkozók a vállalatokhoz szükséges vasból bizonyos mennyiséget hazai gyárból kötelesek megrendelni.²

Szitotta a lelkesedést azon körülmény is, hogy a nemzet jogos kívánságai nem teljesítettek. Ugyanis az 1844. november 7-én lejött királyi válasz, amely felelet az 1844. szeptember 13-án küldött felíratra, nem elégi-

¹ *Az Országos Védegyelet Alapszabályai.* Hely és név nélküli kiadás.

² *Kovács*: i. m. VI. 225.

tette ki a rendeket, ami természetes is, ha annak tartalmát vizsgáljuk. A leirat a következő:

Hogy Ő felségének királyi állásánál és kötelességénél fogva mennyire szíven fekszik, hogy az ő igen kedves országának, Magyarországnak kereskedése is minden módon előmozdittassék, ép úgy a nemzeti kézműipar is kedvezőbb fejlődésnek induljon, azt a közvetlenül megelőző idevonatkozó rendeletekben sokkal inkább igazolta, semmint hogy kételkedni lehetne, hogy azok maguknak a Karoknak és Rendeknek kívánságait is megelőzték, ha ők maguk nem is hajlandók ezt belátni. Hogy pedig ebben a dologban Ő felségének, ki teljesen evvel az üggyel érez, a saját óhajtásait megvalósulása szerint gyors előrehaladás nem történt, azt a vele kapcsolatban levő tényezőknek kell tulajdonítani, melyeknek parancsolni nem állt hatalmában. Ő felségének ez a tárgy a legszorgosabb gondjainak igen jelentékeny része volt, és legbensőbbben meg van győződve, hogy Magyarországnak a közjó felvirágoztatásának és a Monarchia gyarapításának nincs biztosabb segítő eszköze, minthogy a kereskedelmi szükségletek legszorosabb elve szerint haladjon előre. Éppen ezért Ő felsége semmit se kíván inkább, minthogy az ő Magyarországnak és kapcsolt részeinek és többi örökölt tartományainak kereskedelmi viszonyai összeegyeztessenek az 1790:10. t.-c. általában változatlan rendelkezése szerint minél gyorsabban, ugyanazoknak előnye és haszna szerint, és nem is kételkedik Ő felsége, hogy a tek. Karok és Rendek azokat, amik ezt az üdvös célt eddig késleltették, annak idején teljes együttérzéssel megfontolás tárgyává teszik és az akadályok elhárításában saját maguk is közreműködnek. Ugyan ő szívesen fogja felajánlani segítségét — a felterjesztéshez küldött válasza szerint — a Karok és Rendeknek arra a célra vonatkozólag, hogy az említett kereskedelmi összeköttetések üdvösen megoldattassanak.¹

¹ *O. gy. Ir.*: V. 19. (513. szám)

Ezt a királyi választ 1844. november 9-én a 339-ik kerületi ülésben tárgyalják a Rendek. Legelőször Bezerédy István szólalt fel: A felolvasott leiratból világosan kitűnik, hogy a kormány a nemzet érdekeit teljesen elhanyagolja. De ha a magyar kormány nem elég erős műiparunk megvédésére, azaz a határokon védvámokat felállítani, úgy állítsuk fel azt mi, még pedig saját ajtaink küszöbénél. Ha valaha szükségesnek látszott a védegyelet, úgy azt most még szükségesebb felkarolni.

Jóllehet a vámszabályzat az 1790. törvény szerint ki van mondva, hogy a törvényhozást illeti, mégis 300 éve tapasztaljuk, hogy feliratunknak semmi sikere nincsen, ezért jelszavunk legyen: Egyesüljünk a védegyeletben. (Lelkes éljenzés).¹

A Rendek Klauzál indítványát fogadják el, melyben kifejezik a vámviszonyok igazságtalanságát és törvénytelenységét és a nemzet képviselői a hon anyagi jólétének kifejlődését a nevezett álhatatosságától és szilárdságától reményli, a nemzet műipara csak úgy szilárdulhat meg, ha a védegyelet alatt egyedül erkölcsi erejére támaszkodva a nemzet önmagán segít.²

Bécsben a védegyeletet kormányellenes demonstrációnak veszik; kormánytilalom ment szerte a két magyar hazában, hogy a királyi hivatalokban levő emberek a védegyesületbe lépni ne merészeljenek. Külföldön pedig kormánylapokba kormányemberek a védegyeletet pártításnak kiáltották ki.³

A kormány ugyanis politikai tendenciát vélt alatta lappangani s tőle, mint politikai izgatási eszköztől félt.

Ezért a kormány az örökös tartományok számos lakosát eltiltotta és gátolta Magyarországra átköltözésétől. A nyers- vagy félnyers anyagoknak az örökös tartományokba beviteli vámját leszállítja, ami csak akadályozza a honi ipar kifejlődését és könnyíti az örökös

¹ Kovács: i. m. VI. 404.

² O. gy. Ir.: 1843—44. V. 71. (543. szám.)

³ M. Sz.: 144. (Kossuth L. beszéde a védegyelet 1846. közgyűlésén.)

tartományok gyártóinak állását, míg más czikkekre nézve az irányukban sulyos régi arány tartatik fenn.¹

Sőt a Helytartó Tanács Pestmegye utján az egyesülethez intézvényt küld, amely a következő:

Ő császári és királyi Felségének tudomására jutott, mikép a megye kebelében bizonyos közös irányu egyesület „Védegylet“ nevezete alatt anélkül, hogy rend szabályai megvizsgáltattak és felsőbb megerősítést nyertek volna, közelebb létesült; címzett Uraságtoknak legfelsőbb parancsolat következtében ezennel meghagyatik: hogy ezen egyesület eredete és egyéb körülményei iránt az illető alapszabályoknak beküldése mellett, ide mielőbb kimerítő jelentést vegyenek. Kelt Budán, a magyar királyi Helytartó Tanácsnak 1845. évi Boldogasszony hó 3-ik napján tartott tanácsüléséből, címzett Uraságtoknak jóakarója gr. Keglevich Gábor m. k.²

Erre felel január 16-án Pest vármegye:

E megye rendei valamint egyrésről az alkotmány által biztosított törvényes szabadság kifolyásának nyilvánították mindenkor és nyilvánítják most is a szociális téren törvény által nem tiltott célokra a szabad működést, ugy másrésről soha sem hozták kétségbe a végrehajtó hatalomnak szinte alkotmány rendelte azon hatóságát, hogy minden ilyen ilynemű működésnek és mind eredete mint folyamatáról a törvényhatóságok mind az alkotmányszerű közigazgatás egyedül törvényes organumai utján magának tudomást szerezhessen. Azt azonban, valamint egyébkor, ugy most sem ismerhetjük el, hogy a kormánynak ebbeli felügyelési joga tovább terjedhessen és a törvény által nem tiltott célokra működés szabadsága a kormány engedélyezésétől lenne vagy lehetne feltételezve. Minélfogva a kegyes intézvénynek felsőbbi megerősítés és helybenhagyásáról szól részére nézve az egyesült Rendek ünnepélyes óvást tevén és jogaikat e részbeni nézeteiknek bővebb kifejtésére azon

¹ M. Sz.: 22. (Gr. Battyány K. beszéde a védegylet 1845. közgyűlésén.)

² H. Lt.: A védegylet pozsonyi szakosztályára vonatkozó iratok.

időre tartván fenn, midőn a szolgabíró urak a megye kebelében létező akármilyen célra alakult egyesületeket nyilatkozásra felszólítván az alapszabályaikat tőlük átvevén a folyó évi márciusi közgyűlésre tudósításaik mellett mutassák be. Kiadta: Jankovich György m. k. megyei aljegyző.¹

Mindezek azt mutatják, hogy a védegylet rövid időn belül nagy sikereket ért el, mert a kormány felismerte az egyesülésben levő nagy erőt és mindent elkövet, hogy a védegylet fejlődését megakadályozza. Kossuth egyik körlevelében inti (1845. február 24-én) a vidéki egyletek osztályait, hogy az egyesület kebelében politikával ne foglalkozzanak, nehogy ezáltal gyanúra, elferdítésekre, balmagyarázatokra adjanak alkalmat.²

Egy másik szintén fontos eszköz, amivel a kormány a védegylet fejlődését gátolta a *censura* volt.

A pozsonyi osztály kérelmét nem teljesítheti a védegylet központi igazgatósága (1845. január 4.), hogy nekünk német alapszabályokat küldhessenek nagy számmal, mert a *censura* megtiltotta az alapszabályok kinyomását és így az egylet külföldön nyomtatott és ezért csak kevés példányt.³

Az 1845. évi február 23-i választmányi ülésen elhatározta a védegylet igazgató választmányja, hogy „*Ipar-köri Utasító*“-kat fog nyomtatni, de *censurai* akadályok folytán igen nagy nehézségekkel küldenek, úgy hogy csak 1846. január 26-án tudják a litografizott *Ipar-köri Utasítókat* elküldeni.⁴

Még egy 1846. február 10-én kelt körlevélben is panaszkodnak a kormány akadékoskodása miatt. Ugyanis nem engedi meg a kormány érdempénzek verését (tudvalevőleg akarmiféle emlékpénzek másutt nem verettethetnek mint csupán a kir. pénzverő házakban) sőt még

¹ *H. Lt.*: u. a. r.

² *H. Lt.*: u. a. r.

³ *H. Lt.*: u. a. r.

⁴ *H. Lt.*: u. a. r.

azt sem engedik meg, hogy a bálra, mely február 18-án lesz, jegyeket nyomassanak.¹

Egyes lapoknak, mint pl. az „Életképek“ és a „Pesti Divatlap“ amelyek buzgón kardoskodtak a védegylet mellett, sok ideig nem volt szabad a védegyletet saját címe alatt említeni. Valahányszor saját címe alatt a kefe-nyomatban előfordult, a censor azt, mindannyiszor irgalom nélkül kitörölte. Mindent, amit nyerhettek, abból állott, hogy a „védegylet“ helyett „Iparegyletet“ használhattak, ami miután ilyenmü egylet is létezett, sokszor a legfurcsább felcserélésekre adott alkalmat.

A „Honderü“ azonban nem esett a tilalom alá, midőn e végett Frankenburg, aki az előbb említett lapok szerkesztője volt, megkérdezte censorát, aki egyuttal a Honderü censora is volt, azt a választ nyerte tőle; hogy először is nem tartozik neki erről számot adni, másodsor pedig a Honderü ezt a kedvezést megérdemli miután a védegylet ellenében oly állást foglal el, mely a magas kormány intenióinak tökéletesen megfelel, azaz ez „idétlen tüntetéseknek“ emberül opponál.

Egyszersmind értesítésére adta Frankenburgnak hogyha ő is hajlandó volna ez ügyben szintoly állást elfoglalni, mint a Honderü, az övéhez hasonló kedvezésben részesülhetne.²

Hogy Kossuthnak is meggyült néha a baja a censurával, mint a *Heti Lap* munkatársának, azt a kézírataiban történt javítások is mutatják. Nemcsak, hogy egyes kifejezéseket törölt a censor, hanem néha egész cikkeit is lefoglalta, egyik cikkének szélére valamelyik ismerőse számára ráírta: „Ezt kedves komám, ha legény vagy, vidd keresztül, hogy a censor megengedje.“³

¹ *H. Lt.*: u. a. r.

² *Frankenburg Adolf*: Védegyleti képek 1844—45-ben. (Fővárosi Lapok 1868. 1—2.)

³ *Ferenczy József*: A magyar hirlapirodalom története 1780-tól 1867-ig. 454.

Gróf Battyhány Kázmér védegyleti beszédei az akkori censori viszonyok következtében otthon, vagy éppen nem, vagy csak töredékesen láthattak napvilágot és inkább csak külföldön adattak ki, vagy könyomatus útján terjedhettek el.¹

Bizonyítékul szolgál még az a körülmény is, hogy mindazon könyvek, melyeket átnéztem és amelyek a védegyelet érdekében vannak írva, azok külföldön nyomattak, pl. Magyar Szózatok; Aktenstücke zur Geschichte des ungarischen Schutzvereines; Pusztay: Ungarns Industrie und der Schutzverein; Der ungarische Schutzverein; Quodlibet; Alapszabályok német nyelven stb., míg pl. gr. Dessewffy Emil védegyelet ellenes munkája: A Magyar vám és kereskedésügy és annak végeligazítási módja. 1847. Pesten nyomtatott Landerer és Heckenastnál.

A kormány azonban még egy más eszközhöz is nyult és ez már súlyosabb volt, mert ez a védegyelet alapjai ellen volt irányozva. Ugyanis *hamis mérlegeket* készítenek a kormány érdekében. Ezt említi meg már a 236-iki kerületi ülésen Ghyczy, következőket mondván: „Mindazon marha, mely az aldunai tartományokból Magyarországra és onnét azután Ausztriába hozatik, s melynek ára egynéhány milliót tesz, úgy tekintetik, mintha magyarországi lenne és a magyar kereskedés javára iratik. Hasonlókép történik ez más termékekkel is. Ellenben azon gyarmatárak, melyek Trieszton keresztül hozatván be, az ausztriai tartományokba és onnan magyarországi terményekért cserélve, hazánkban szétárasztatnak és melyek e szerint a mérlegben Magyarország passivái közé lennének sorozandók, a számításból egészen kihagyatnak. Így pl. kávé, olaj, halak, festékek, fűszerek, a cukor nagy része és több efélék, melyeknek ára milliókra terjed, a mérlegből egészen kihagyatnak.

¹ *Tóth Lőrinc*: gr. Battyhány Kázmér emlékezete s emlékiratai. (Budapesti Szemle 1893. LXXIV. 335—336.)

Hibásan számítatik továbbá az áruk becse. Így pl. egy mázsa gyapju 80 ezüst forinttal van kitéve, pedig a gyapju középára 60—70 forintnál nem több, tehát a 10 forint árukülönbség a mérleget 2,300.000 forinttal teszi ránk nézve hibásan kedvezőbbé. Ép így van ez a pamutszöveteknél is, ezeknek fontját két ezüst forinttal számítják, pedig Vállas Antal kimutatta, hogy ez legalább 3 forintba kerül és így ez az egy forint különbség a behozatalt 70,000 métermázsát tekintve, valóságos kereskedési mérlegünket 100,000 ezüst forinttal teszi ránk nézve kedvezőbbé.¹

Ugyanezen állapotok vannak meg 1846-ban is, amint ezt Kossuth a védegyelet 1846 augusztus 20-i közgyűlésen megemlíti.

Három cikknél a gyapjunál és gabonánál a kivitelnél, a posztónál pedig a behozatálnál állítanak ki hamis mérleget.

Tévednek a gyapjunál és gabonánál 8,719.34 frt-al, kevesebbre tették a posztónál a bevített 6,086.748 frt-al.²

Mindezek a körülmények nem gátolták meg kezdetben a védegyelet fejlődését, nagy számban keletkeznek vidéki osztályok, melyeknek alakulási sorrendje a következő: 1. Kaposvár, 2. Balassagyarmat, 3. Bicske, 4. Lugos, 5. Nagykanizsa, 6. Eperjes, 7. Ipolyság, 8. Losonc, 9. Nagyvárad, 10. Pozsony, 11. Eger, 12. Nagyszombat, 13. Paks, 14. Pest, 15. Dunaföldvár, 16. Szabocs, 17. Temesvár, 18. Győr, 19. Nagykőrös, 20. Székesfehérvár, 21. Veszprém, 22. Rácalmás, 23. Zemplén, 24. Pápa, 25. Bölcse, 26. Rozsnyó, 27. Kömlőd, 28. Tolna, 29. Kunszentmiklós, 30. Csetnekvölgy, 31. Belső-Szolnok, 32. Esztergom, 33. Szenice, 34. Sopron, 35. Bugyi, 36. Nemes-Ócsa, 37. Gyöngyös, 38. Barcs, 39. Losonc, 40. Arad, 41. Alap, 42. Tata, 43. Marosvásárhely, 44. Érekujvár, 45. Komárom, 46. Torontál, 47. Hajdunánás, 48. Körmend, 49. Szeged, 50. Tinódbogárd, 51. Baracska-Szentpéter,

¹ Kovács: i. m. V. 130.

² M. Sz.: 90.

52. Vác, 53. Balatonfüred, 54. Devecser, 55. Csanád-battonya, 56. Nyiregyháza, 57. Alsólendva, 58. Kis-Mária, 59. Hódmezővásárhely, 60. Békéscsaba, 61. Késmárk, 62. Sárospatak, 63. Drávapüspöki, 64. Orosháza, 65. Gyula, 66. Borsod, 67. Hajduböszörmény, 68. Köveskál, 69. Örpinkafő, 70. Szegzárd, 71. Nyitra, 72. Jankovác, 73. Székelyudvarhely, 74. Kapolcs, 75. Ungvár, 76. Kolozsvár, 77. Zólyom, 78. Szatmárnémeti, 79. Zalaegerszeg, 80. Szepesolaszi, 81. Baja, 82. Bereglatorca, 83. Szentgróth, 84. Keszthely, 85. Hajduszoboszló, 86. Szabadka, 87. Küküllő, 88. Ráckeve, 89. Mencsel, 90. Sümeg, 91. Csongrád, 92. Bonyhád, 93. Kecskemét, 94. Nagykálló, 95. Bács, 96. Turóc, 97. Szarvas, 98. Szentes, 99. Tapolca, 100. Makó, 101. Hunyad, 102. Mármaros, 103. Igló, 104. Kővágóórs, 105. Liptó, 106. Kisvárd, 107. Kiskomárom, 108. Tótság, 109. Dráva, 110. Abauj, 111. Szombathely, 112. Ószőny, 113. Törökszentmiklós, 114. Nagyenyed, 115. Hidja, 116. Zajugróc, 117. Ugocea, 118. Nádudvar, 119. Siklós, 120. Zomboly, 121. Köröskeze, 122. Kraszna, 123. Sárvár-Kervár, 124. Pécs. 125. Közép-Szolnok, 126. Lettenye, 127. Békés, 128. Kunhegyes-Madaras, 129. Zalalövő, 130. Tiszaroff, 131. Nagylak, 132. Felsőőr, 133. Hajduhadház, 134. Vasvár, 135. Tiszafüred, 136. Buda, 137. Debrecen, 138. Ács, 139. Szinyérváralja, 140. Gölnicbánya, 141. Pelsőc, 142. Háromszék, 143. Enying, 144. Bernátszentmiklós.¹

Később még egy vidéki osztály alakult, tehát van összesen 145 és pedig Magyarországon 139, Erdélyben 6. Megyék szerint a legtöbb osztály volt Zalában, 14, Pest és Vas megyében 7, Fehér, Komárom és Tolna megyében 6, Békés, Heves és Veszprém megyében 5, Bács, Bihar, Nyitra, Csongrád, Szepes, Szabolcs és a Hajdu kerületben 4, Gömör, Somogy és Torontál megyében 3, Nógrád, Csanád, Pozsony, Zemplén, Arad, Szatmár, Baranya megyében és a Kunságban 2, a többi megyékben egy-egy osztály volt csak, Árvában egy sem.

¹ H. L : 1846. 92.

Maga a központi pesti osztály mindent elkövet, hogy a mozgalom élénkségét, elevenségét fenntartsa.

1845 szeptemberben körlevélben tudósítják a vidéki osztályokat, 1845 novemberében közgyűlést tartanak és ezzel kapcsolatosan ki akarják állítani azon iparvállalatok műveit, amelyek 1 év alatt vagy egészen újból keletkeztek, vagy pedig régebbiek bár, de hazai műipar iránt újabb időben nyilatkozó rokonszenv, vagy pártfogás következtében nevezetes fejlődést nyertek; vagy sokkal tökéletesebb műveket készítenek mint azelőtt, vagy pedig olyanokat is, amelyeket előbb nem készítettek.

Nem kívánnak rendkívüli diszpéndányokat, hanem csak olyanokat, amelyek a rendes árfolyam tárgyai.

A kiállítók jutalmat kapnak, hogyha csupán bel-földi magyar készítményeket küldenek be, lehetőleg a gyári árt minél inkább megközelítő olcsó áron, vagy ha nem is csupán oly gyártmányok eladásával foglalkoznak, de a magyar portékák forgalmát nagy mértékben előmozdítják.

Tekintetbe veszi az egyes kereskedők és kézművesek érdeme megítélésénél azon akadályokat, melyekkel küzdenek, így pl. nagyobb kitüntetést érdemel azon kereskedő, ki eddig külföldi árukkal kereskedett, de most kizárólag magyar készítmények eladásával foglalkozik, mint az, aki a hazai készítmények mellett a régebbi viszonyok hasznáról nem mondott le.

A kitüntetések háromfélék lesznek: 1. emlékpénz, 2. dicsérő oklevél, 3. méltányló említés.¹

Valószínűleg ezen érmekre vonatkozik Kossuth 1846. február 16-án kelt levele, amelyben panaszkodik, hogy a kormány nem engedi meg az érempénzek verését.

Az előbb említett közgyűlést tényleg meg is tartják 1845. november 16., 17. és 18-án Pesten, amelyről a Pesti Hírlap így ír:

¹ H. Lt.: u. a r.

1845. november 16., 17. és 18-a fontos napok valának Pestre, fontosak az egész országra nézve. Ünnepet ültünk, mellyel nagy és kicsiny születés és érdem, iparüző és iparvédő, gyártó, természető és vevő, szóval polgár polgártársával, minden rang és osztálykülönbség nélkül egy eszméért lelkesült, egy célban forrott össze. Az ünnepnek üdvös célja volt és korszerű, mert mindnyájan, akik abban részt vevének, jelen század mindenható eszméje az ipar emelése ügyében gyültek össze.

És azon hazánk fiainak száma, kik az iparmozgalmak diadal napját megünnepelni jövének, sok ezerre ment; közöttük számosan valának, kik az ország legtávolabbi vidékéről érkezének körünkbe. Vasárnap este 10 óra tájban gyülekezénk össze legelőször egybe, amikor is az Uri-utcából kiindulva, határtalan fáklyatenger hullámai közt, mintegy uszva a Kigyó-, Váczi-utcán keresztül a Színház-, Piac- és a Dorottya-utcán végig a felső Dunasor legvégére vonult lelkes zene és tárgyhoz alkalmazott felkiáltások között, a mindinkább szaporodó néptömeg gr. Batthány Kázmér lakása előtt tömör testté alakulva, a sokaság közül kiválván annak Szónoka Perczel Móric, üdvözlé az elnököt, ki a tisztelgők közzé bejövén, ezeknek néhányaitól magasra emeltetve fényes beszéddel lépé meg az utcák és a mindenfelől gyülekezett számos hintók elláthatatlan népségét. Innen a menet az előbbeni uton visszahaladva, nemsokára a Szervita-téren gr. Teleky László lakása előtt állapotott meg, ahol az ifjuság szónoka, E. D. mondott felköszöntőt, a másodelnök válaszána elmondása után szinte a vállakra emeltetve, a tisztelgők hosszú sorain keresztül vitetett.

Másnap hétfőn a megye termében gyülés tartatott. A karzat korlátjairól, a központi zászlón kívül az országban létező minden egyes osztályok apró zászlói lengedeztek. Vidéki osztály pedig minden megyében van kisebb vagy nagyobb számmal, kivéve Árvát, ahol egy sincs.

Délután a Budai arénában lakoma volt, amelyen 409-en vettek részt, azonkívül számos néző a szinkör páholyaiban és emeletén.

Kedden megtartott táncvigalom csak fokozta a már eddig elért eredményeket, ami az egyetértést, lelkesedést és egybeolvadást illeti.¹

De nemcsak Pesten, hanem a vidéki osztályoknál is látunk lelkesedést. Természetesen itt sem mindenütt, amit — azt hiszem — azzal magyarázhatunk, hogy az illető vidékek, nemzetiségi területek lévén, az eszme nem állván hozzájuk oly közel, tehát nem is karolják fel oly nagy mértékben.

Viszont egyes vidékeknél a lelkesedés nemcsak, szavakban, hanem tettekben is nyilvánult, azaz a város ugy a törvényhatóságok, mint a városi polgárok felkarolják és ápolják a honi ipart, szükségleteiket honi gyárosoktól szerezve be.

Jelentéseket küldenek be az ügy előrehaladásáról, így pl. *Zalából*: a hazai ipar előmozdításának szükségén többé senki sem kételkedik. A hazai ipar felvirágoztatására kezet fogott egymással minden párt embere. Magyarország lelkesebb vidékei közül Zala megye nem volt az utolsó a hazai ipar emelésében.²

Ezt a haladást valószínűleg Deák nagy tekintélye fokozta, aki Szentgróton beszédet is tartott a védegyelet érdekében, azonkívül a társadalmi téren is agitál, amint ezt egyik leveléből láthatjuk. Kossuth L.-nak ugyanis ezt írja 1844. december 7-én: . . . Megindítottuk itt is a védegyeletet és buzgó részvételre találtunk. Rövid időn azt hiszem az aláírók száma ezret meghalad és én nem kétlem, hogy ezen szám idővel tetemesen növekedik. Asszonyaink közül sokan melegen és lelkesedéssel fogták fel az ügyet és ezek példája jó hatással leend. Kanizsán már alakult vidéki gyűlés és igazgatóság s ezek már a befizetések beillető felét be is küldik Hozzá-

¹ P. H.: 1845. 576.

² P. H.: 1845. 573.

tok. A megye többi részére nézve Csáktornyan, Zalaegerszegen, Keszthelyen és Sümegen akarunk még vidéki egyleteket alakítani, ezen városok mindegyikéhez a környéket is odacsatolván és így megyénkben 5 ilyen vidéki egylet állana fenn. Jövő január 17-én leend követjelentési gyűlésünk és akkor az ivvezetők, itt Egerszegen összegyűlnek és elintézzük mindent, ami szükséges leend a még nem alakult vidéki egyletek alakítására. Azon iveket, melyeket Te nekem küldöttél, már elosztogattam, minél több az iv, annál nagyobb a siker: kérlek tehát küldj, ha lehet még aláírási iveket. Csapody Palinak tegnapelőtt irtam és őtet igen buzgón kértem, hogy teljes befolyását, mellyel Somogyban bir, a védegyletnek pártolására fordítsa.¹

Hasonló haladást látunk *Veszprém* megyénél: A védegylet nálunk számos pártolókra talált, minek eleven bizonyosága az, hogy a gyűlésünkön a Karoknak nagy része pápai posztóból készült szepesi vászonnal bélelt és összesen 10 pengő forintba került attila dolmányban jelent meg és lelkesebb hölgyeink is a nyilvános táncvigalmak örömeit honi kelmékben élvezik.²

Jó példával járnak elő az ország előkelői. Így Kopácsy primás a nagyszombati papnövendékek posztókellékeit, melyek évenként mintegy 600 rőfre rugtak, az ottani posztógyárból fedeztettek. Zala hölgyei Horváth Márkus Jánosné buzdítására karton ruháikat Ramaszeter sümegi gyárában készítették; több előkelő földesur meghagyta tisztjeinek, hogy honi gyártmányokkal éljenek, ők maguk is jó példával menvén elő. Társaskörökben és táncmultságokban pl. Pesten 1845. január 15. a védegyleti bálban és számos vidéki városokban nők és férfiak honi kelméből készült magyar szabásu öltönyökben, az asszonyok tarajos és bubos fejkötőkben jelentek meg, melyek többnyire az Életképekhez mellélt

¹ *Ráth Mór*: Deák Ferenc emlékezete. Levelek. 153.

² *P. H.*: 1845. 427.

és Barabás által rajzolt magyar divatképek után készültek.¹ Battyhány Kázmér pártolása és buzdítása teremtette meg az akkor Tatán lakott nemes törekvésű és nagyratörő Mayernek majdan világhirűve lett herendi porcellángyárát, melynek fénykorára eső gyártmányait udvarok és fedelmek, amerikai és angol nábobok keresték.²

Felkarolják a védegyletet *Torontálban* is. A védegyletet pártolják és a már ezelőtt is fennállott határozatoknál fogva, a megye szükségleteit honi készítményekkel látják el.³

A védegylet központi választmánya körlevelekben szólítja fel a vidéki osztályokat, hogy házi kellékeiket hazai gyártmánynyal lássák el.

Azonban a felszólításnak nem mindenütt volt fogantja, amit bizonyít az is, hogy némely vidéken ellene vannak annak, hogy védegylet alakuljon. *Pl. Szabolcsban:* Egy szónok a megyegyűlésen a védegyletről tevén pusztá említést, felállt egy táblabíró és hosszabb beszédben elmondá, hogy a védegylet méltán igényli a kormány figyelmét, mert neveli a kormány iránti bizalmatlanságot és hivatkozik Biharnak gyűlésére és mondá: hogy a bizalmatlanság haladásunkat gátolja, felhozá, hogy a védegylet könnyen politikai klubokká fajulhat, hogy a belkereskedésben zavart okoz és hivatkozik a legközelebbi debreceni vásárra; és azonkívül a külkereskedésben is káros visszahatást szül.

Ezen beszéd igen éles viszonzásra talált és a tanácskozások eltérvén a szőnyegen levő tárgytól, a védegyleti ügyre tért át. Felhozatott, milyen jótékony hatással van a védegylet iparunkra, minő mozgalmakat szült az ipar mezején és hogy csak így fognak az országban gyárak

¹ *Frankenburg Adolf:* Védegyleti képek 1844—45-ben. (Fővárosi Lapok, 1868. 1—2. szám.)

² *Tóth Lőrinc:* Battyhány Kázmér emlékiratai és emlékezete. (Budapesti Szemle. 1893. LXXIV. 331.)

³ *P. H.:* 1845. 431.

emeltetni, egyszóval két szónok kivételével a védegyeletet pártolták.¹

Bács-megyében az évnegyedes közgyűlés második napján felolvastatott Z. J. táblabíró és védegyeleti tag folyamodványa, melyben a megye termének a védegyeleti gyűlés tartása végett átengedését kéri. A felolvasás után P. A. táblabíró ellenkezőleg nyilatkozott, mivel a megyei rendek még nem ismerve ama társulatok szabályait, nehogy a termék átengedése által annak helyeslését tüntessék ki, nem kívánná a folyamodók kérelmének teljesítését. Erre Z. J. viszonzá, mennyire nem várt éppen P. A. táblabírótól, mint kincstári egyéntől ilyenmü nyilatkozatot, tudva, mikép a pénztári tisztet a védegyelethezi csatlakozáshoz eltiltvák, itt egy kis konversatio keletkezett, amely után többen a teremnek átengedését sürgették és végül is az elnök ur kimondá a terem átengedését, mint az általános többség szavát.²

Révkomáromból is küldenek jelentést az iparmozgalmakról: Városunkban 300-at tulhalad a honi ipar bevalolt pártolóinak száma. Ők mozdítják elő a honi ipar ügyét, azonban a nevezetes gyármozgalmakra nézve teljes pangás van.

Egyetlen, amifigyelmet érdemel, az ógyalai nagyobb-szerű szivargyár, mely sok ezerre menő és általános kedveltséget nyert szivarokat készít. Köznépünk posztó ruházatának anyagát leginkább a szakolcai és tatai műhelyekből veszi, finomabb posztószövetek a gácsi posztógyárból szereztetnek, azonban a magasabb közszellemet nélkülöző városunkban, hol a kereskedői pénzforgalom igen csekély, e gyárnak bizományos kereskedője nem lévén, kénytelenek vagyunk azokat egyenesen és emiatt nagyobb költséggel Pestről hozatni. Legutóbb tartott iparos gyűlésünkön elhatározták városunkban egyeleti raktárt nyitni, melyből vidékünk ilyenmü szük-

¹ *P. H.* : 1845. 435.

² *P. H.* : 1845. 453.

ségletei fedeztessenek. A honi ipar fejleményeinek gyámolítására táncvigalmakat szoktunk adni.¹

A központi választmány 1845. március 27-én elhatározta, hogy *Iparműcsarnokot* állítanak fel, azaz olyan raktárt, ahol csak hazai iparművek kaphatók. Weisz Bernát Ferenc pesti nagykereskedő vállalta el a vezetését.²

Az Iparecsarnoknak másik célja az volt, hogy a csempészkedést meggátolják, ezért az árukat bélyegekkel látják el, habár így is láttunk eseteket, mikor ez a csempészkedés minden óvatosságot kijátszott. Pl. Debrecenben az ottani vásáron nemcsak tetemes mennyiséget árultak honi készítmény gyanánt, hanem oly kelméket is állítottak ki a vásárra, melyeknek egyik felében „Wien“ másik felében pedig „Pozsony“ volt olvasható.³

Némely helyütt a már említett okoknál fogva alig van lelkesedés, így *Sopronban* is, ahol a hazai iparnak pártolására igen kevés ember akadt.⁴

Részvétlenség miatt szünik meg *Csáktornyán* a Fischer Testvéreknek pamut és gyapjuszövet gyára, amelynek cikkei pedig a jó külföldivel is versenyeztek.⁵

Gömörben az ipar védegyletnek jólehet eddig számos aláírói vannak, de a lelkesedés még a kartonszoknyás rögtönzött bálon túl nem ment és arra, hogy ez ügyben, nálunk, hol alkalom akármennyi nyílne, hogy valami nagyobb történjék, még eddig indító nincs.⁶

Kossuth is panaszkodik egy 1846-iki körlevelében, hogy a vidéki osztályok közül többen, azonkívül, hogy megalakultak, életüknek és cselekvő munkásságuknak egy kis jelét sem adták.⁷

¹ *P. H.*: 1845. 587.

² *H. Lt.*: u. a. r.

³ *H. Lt.*: u. a. r.

⁴ *P. H.*: 1845. 533.

⁵ *P. H.*: 1845. 573.

⁶ *P. H.*: 1845. 3.

⁷ *H. Lt.*: u. a. r.

Azonban a központi választmányt mindezek az akadályok nem kedvetlenítették el és nem szűnnek meg az érdeklődést ébren tartani és különös tekintettel vannak az egyesületben a vámviszonyokra, a közlekedésre és az iparforgalom előmozdítására.

Igy 1846. augusztus 20-án közgyűlést akarnak tartani, melynek tárgyai az 1846. április 5-én kelt körlevél szerint hivatalos ügyek és iparügyi értekezés. Mi az utóbbit illeti, a közgyűlés két elkülönözött osztályra válik a tárgyalandó eszmét illetőleg: iparfejlesztési és iparforgalmi osztályra.

a) Az iparfejlesztési osztály azon kérdés megfejtésével foglalkozik, mint és minő sorozattal kell és lehet tenni hazánkban az ipar intenzív fejlesztésére általában és ismét különös tekintettel a vas, réz, kőszén, bőr, len, szövetgyár iparra és ugyan: mit kell és lehet tenni törvényhatósági és mit tisztán szociális uton.

b) Az iparforgalmi osztály értekezésének tárgyai lennének ismét:

1. A vámkérdés, nevezetesen megállapítása annak, micsoda befolyással van a most főnnálló vámrendszer a hazai iparra; és ezen kérdés tisztába hozatván eszmecsere afelett, milyen osztályozást kíván e részben hazánk érdeke; a vámsorompók megszüntetését-e, vagy a mostanittól különböző és iparunknak kedvező vámrendszer, vajon jobb-e vagy rosszabb-e a monarchiai közbelső vámok eltörlése a külső vámszabályzat meghagyása mellett a mostani állapotnál? És ha az értekezés azon megállapodást eredményezné, hogy rosszabb, ez esetben micsoda biztosítékok tartatnak szükségeseknek e kártekonyság ellenében? Ha pedig azon hitet szülné, hogy bizonyos feltételek alatt jobb lehetne, ez esetben micsoda feltételek alatt lehetne a vámok eltörlése elfogadható?

2. A közlekedési és szállítási rendszer, nevezetesen minő közlekedési rendszer kifejtését teszi szükségessé a hazai ipar érdeke ugy a belforgalom, mint a kül-

kereskedés tekintetéből? Minő eszközöket kell és lehet felhasználni ezen szükségesnek vélt rendszer kifejtésére? mik jelenleg a hazai folyók utilisációjának és a hajózási közlekedésnek akadályai és hogy lehetne ezeket elhárítani.

3. Mik az iparforgalom előmozdítására vezethető egyéb intézkedések és mit lehet tenni azok megoldására törvényhozási és közhatósági, mit ismét tisztán egyesületi uton.¹

Ezt a közgyűlést tényleg meg is tartották 1846. augusztus 20—21—22-én. A megnyitó beszédet az elnök, gróf Batthyány K. mondta, amelyben vázolta a védegyelet eddigi eredményeit.² Azután Kossuth tartott egy értekezést.

Kossuth azon elvből indul ki, hogy a hazai műiparunk felvirágoztatása az osztrák kereskedési rendszerrel szemközt semmi sem képes oly hathatós tényezőként szerepelni, mint a védegyelet, hogy ez utóbbi a nemzeti önállóság és anyagi gyarapodás egyik fő emeltyüje és rugója, hogy a birodalmi vámpolitika Magyarországot örökös fejletlenségben és függőségben akarja a többi tartományoktól tartani. És ha ezen vámpolitikát tovább is folytatják, nemzetünk szükségkép el fog szegényedni, míg ellenben átalakítva és módosítva a magyar érdekek figyelembe vételével mind Magyarország, mind Ausztria közgazdasága szépen fejlődnek. Ezért a védegyelet kinyilatkoztatja, hogy köztünk és az ausztriai örökös tartományok között fennálló vámrendszer méltánytalan és igazságtalan, mert nemcsak a magyar gyáripár lehetetlenítésére, hanem egybevetve a külvámvonal rendszerével, oda is van irányozva, hogy mi monopolizált piacul szolgáljunk Ausztria iparműcikkeinek, miket pedig máshonnan olcsóbban vehetnénk.

A védegyelet kinyilatkoztatja, hogy hazánk státusz gazdasági szomorú állapotján a hazai műipar termelése nélkül segíteni lehetetlen.

¹ *H. Lt.*: u. a. r.

² *M. Sz.*: 32—63.

A védegylet kinyilatkoztatja, hogy köztünk és Ausztria közötti vámrendszer kérdésének egyedül oly módon megoldása nyugtathatja meg a nemzetet, mely az eddig csak ellenünk irányzott vámrendszert a kölcsönös érdekek kiegyenlítésére alku és egyezkedés útján bizonyos méltányossággal alkalmazza.

A védegylet kinyilatkoztatja, hogy ennek a magyar törvényhozás hozzájárultával haladéktalan alkalmazását megvárja az uralkodó ház igazságszeretetétől és az ausztriai kormány lojalitásától és kinyilatkoztatja végezetül, hogy összesen és egyenkint minden törvényes és lojális utat és módot használni fog, hogy e nézetének közvéleményt és általa törvényhozásnál és országlásnál elfogadást, szentesítést és végrehajtást szerezzen.¹

Mégis, hogy a védegylet valami nagy sikereket nem mutathat fel, annak több oka volt. Először is a pénzhiány. Már pedig gyárakat alapítani és financirozni nagy tőke nélkül nem lehetséges és hogy a védegylet kevés tőkével rendelkezett, azt bizonyítja „az Országos Védegylet központi pénztára 1845—46. évi összes bevétel és kiadásainak rovatos kimutatása“:

<i>Bevételek.</i>	Frt. kr.
1. A. Felavatási díjakból ellennyugtató mellett	—.—
B. Felavatási díjakból vidéki osztályoktól	1450.40 ³ / ₅
C. Felavatási díjakból aláírási ivenk és könyvek	68.—
2. A. Alapszabályok árából vidéki osztályoktól	14.56
B. Alapszabályok árából az irodában elkeltekből	—08
3. A. Tagjegyzékek árából vidéki osztályoktól	60.24

¹ M. Sz.: 67—217

	Frt. kr.
B. Tagjegyzékek árából egyes előadásokból	—24
4. A. Iparköri utasítók árából vidéki osztályoktól	17.22 ⁸ / ₅
B. Iparköri utasítók árából egyes előadások után	—.—
5. Alapszabály, tagjegy és iparköri utasítók árából	75.53 ¹⁷ / ₂₀
6. Pesti védegyeleti bál jövedelméből	—.—
7. Különféle adakozásokból	99.46
8. Kamatokból	23.45
9. Visszafizetett tőkepénzek	770.—
10. Iparműcsarnokra küldve	—.—
11. A. Grimm V. fölsegélyezésére vidéki osztályoktól	990.02
B. Grimm V. egyes aláírási ivenk után	58.10
12. A. Iparműkiállítási sorsjegyekért vidéki osztályoktól	1638.40
B. Iparműkiállítási sorsjegyekért egyes eladásokból	2408.—
13. Egyveleges	175.09
	<hr style="width: 100%; border: 0.5px solid black;"/>
	7851.21 ¹ / ₂₀
hozzáadván az 1844—1845-iki évi összes bevételt	11608.48 ² / ₅
tesz az összes bevétel	<hr style="width: 100%; border: 0.5px solid black;"/> 19460.09 ⁹ / ₂₀

<i>Kiadások.</i>	Frt. kr.
1. Nyomtatási és lemásolási költségek	140.—
2. A. Tiszti fizetések: Igazgató ur ¹ / ₄ évi tisztelet díja	300.—
B. Tiszti fizetések: Jegyző ur ¹ / ₄ évi tisztelet díja	150.—
C. Tiszti fizetések: Pénztárnok ur ¹ / ₄ évi tisztelet díja	100.—
D. Irnokok havi fizetések összesen	385 25
E. Bemondó fizetése	108.—

	Frt.	kr.
3. Szállásbér	220.—	
4. Fűtés és világításra	24.44	
5. Irodai szükségletekre	46.38	
6. Levelezés és szállítási bér	25.57 ⁴ / ₅	
7. A. Pénzkölcsön ideiglenes kamatra	—.—	
B. „ Iparműcsarnoknak	—.—	
C. „ gyárnokok és iparmű- veseknek	—.—	
D. „ iparműtárnak	599.43	
E. „ biztosításra	68.40	
8. Gyárlátogatási költség	—.—	
9. Grimm Vincének kiadott	1035.—	
10. Iparműkiállítási nyeremények vásárlása	3695.50	
11. Egyveleges	8303.38	
összeg	<u>7730.35</u>	
Hozzá adván az 1844—1845-iki évi összes kiadások	11384.57	
tesz az összes kiadás	<u>19.115.33</u>	
És így a pénztár maradék az 1846—47. évre	344.36 ⁹ / ₂₀	

A kimutatás taglalása :

Felavatási díjak címe alatt az 1. A. B. C. rovatok szerint összesen csupán 1518 frt. 40 ³/₅ kr. alapszabályok, tagjegyek és iparköri utasító árából a 2. A. B., 3. A. B., 4. A. B. és 5. rovatok szerint összesen 168 frt. 44 ⁹/₂₀ kr. különféle adakozásokból, kamatokból, visszafizetett tőkék-
ből és egyveleg bevétele címe alatt pedig összesen 1068 frt. 40 kr. vagyis e három tételt összeadva nem több mint 2756 frt. 5 ¹/₂₀ kr. jött be a választmány administrationális költségeinek fedezésére (a többi bevételek Grimm Vince fölsegítésére és a tavalyi iparműkiállítási sorsjegyek árából törtévéen) az egyesek valódi bevételeinek nem tekinthető és csupán a pénztár evidentiában tartása végett jelennek meg. Végig menve most a kiadások

külön rovatain, látni fogja a tisztelt vidéki osztály, hogy az igazgatási költségek elannyira fölemészték a 2756 frt. 5^{1/20} kr.-nyi szoros értelembbe vett bevételt, hogy már a tisztviselés évi fizetésének csak 1/4-ét vehette ki, gyárnokok és iparművesek fölsegélyezéséről pedig nem is lehet szó.¹

Hozzájárul még az a körülmény is, hogy rosszak az országban a közlekedési eszközök és a posta. Pestről rendes fuvarkocsi nem jár és ily körülmények között 142 osztállyal (Kossuth csak 142 osztályt említ) igen bajos levelezni. Kossuth példának megemlíti egyik levelében, hogy Ungvárról 14 hónap múlva kapott meg egy neki elküldött levelet, melyben az egyesület számára 60 p. forint küldetett. A levél 14 hónapig utazott, végül is megjött, de pénz nélkül, mely hiányt Kossuthnak kellett pótolni.²

Valószínűleg mindezen kellemetlenségek kedvetlenítették el Kossuthot és birták arra, hogy a védegyeletben viselt igazgatói állásáról lemondott 1846. augusztus 21-én, úgy a védegyelet ezen közgyűlésről, mint Kossuthnak a lemondásáról beszámol a *Heti Lap* 1846. augusztus 25-iki számában, hol a közetkezőket olvashatjuk:

A védegyelet évi közgyűlését tartotta augusztus 20-, 21- és 22-ik napján és ez teljes joggal iparkongresszusnak nevezhető, melyben hazánk iparállapotai komoly vitatás alá kerültek.

A vitatások élénkségét és a szakértő határozott jellemű derék hazafiak tanácskozásait a közlekedés biztató nyilatkozásai szomorúsággal fejezte be, Kossuth Lajos páratlan erélyességgel, buzgalommal, készséggel, egyszerűséggel és áldozatokkal viselt igazgatói hivataláról lemondást jelentő levele. Idő és egyéb áldozatait, mikkel a hivatalt viselte, csak mi tudjuk, kiknek hozzá közelebb állni jutott a nyomoruságos életben szerencse.

A közgyűlés tisztelettel méltányolván az okokat,

¹ *H. Lt.*: u. a. r.

² *H. Lt.*: u. a. r. (1846. február 10-én kelt levél.)

melyek a páratlan hazafit a lemondásra bírá, a fáradhatatlan buzgalomért és áldozataiért hálás köszönetet érzett és mondott, őt gr. Teleky L. indítványára egy szívvvel lélekkel tiszteleti elnöknek választotta. Azután helyébe az ismeretes buzgalmu derék hazafit Gorove Istvánt választván közakarattal igazgatóvá, a közgyűlés gr. Battyhányi K. vezérlete alatt egész testületben Kossuthoz ment, hogy neki, ki törhetetlen hazafiui jóakarattal, terjedt szakismerettel és példátlan erélyességgel hatáskörében emberi tehetségéhez mérve, ugyszólván csodákat tett, köszönetet mondjon. Polgári tiszteletet ily meghatót én még meg nem értem. 100 meg 100 ember közöttünk hazánk leglelkesebb fiai magas állásu ország férfiak, ugy mint alsóbb rendűek gyárbirtokosok, földesurak, iparüzők és termesztők egyesültenek, vivén a legbensőbb elismerés érzelmét hálául a haza érdekei ügyében. És vitte azon férfiunak, kinek ajkairól ujabban is azon ígéletet vevők, hogy utolsó csepp véréig a magyar haza hü polgára marad tántoríthatatlan bevallott elveiben és tántoríthatatlan a haza érdekei védelmében. Ez a körülmény, hogy Kossuth leköszönt, forduló pontot képez a védegyelet történetében, mintha az eszme iránti lelkesedés is megcsappant volna, bár az új igazgató Gorove István mindent elkövet, hogy a közönség érdeklődését felszinen tartsa.

Körleveleket küld a vidéki osztályokhoz a dohánytermesztés érdekében: A dohány-termesztést, amely erősen fejlődésnek indult, a kormány tönkre akarja tenni, mert több raktárt akar nyitni Budapesten, Temesvárott és másutt. Erre felhívják a vidéki osztályok figyelmét, hogy közgyűlést tartsanak és az egylet összes hozzátartozóit világosítsák fel, hogy a kincstári szivarok fogyasztása árt a hazai szivarnak, másrészt a megye figyelmét, ahol ez az ügy kockáztatása nélkül történik, erélyes ellenfelszólalásra felhívni törekedjenek.¹

¹ H. Lt.: u. a. r.

1847. január 6-án még intéz egy körlevelet Gorove a vidéki osztályokhoz az Iparműtár érdekében, mert a tervezett 100.000 p. forint helyett még eddigelé 40.000 p. forintnál több nem folyt egybe, már pedig ily csekély tőkével nem állhat fenn intézet, melynek vezetési költségei nevezetesen, és melynek programja szerint még 1000 forintot is meg kell évenként gazdálkodnia, nyereményül az évenkénti kihuzásoknál. Valóban, ha a hazafias áldozatkészség nem jön segítségül, ha tőkéit nem szaporítjuk, úgy az Iparműtárnak csak senyvednie kell, és vele senyvedne a hazai, főleg a központi gyár-
ipar, mert ha az intézet elbukni nem akar, ama szomorú kénytelenségbe tétetik, hogy üzletét, melyet most a hazai cikkek legtöbbszörre kiterjesztett, majd csak egykettőre szorítja, és épen olyanokra talán, melyeknek pártolására és segélyezésére legkisebb szükség van.

Kérik ezért a vidéki osztályt, hogy módokat keresenek, melyek a nevezett pénzalap növelését eszközölné; táncmulatságok, hangversenyek, színelőadások rendezését is meg lehetne kísérelni.¹

Az Iparműtár fontos szerepet játszik a védegyelet történetében, mert a védegyelet megszűnésével az Iparműtár veszi át a védegyelet szerepét.

Hogy a védegyelet mikor szűnt meg, azt az adatok hiányában nem tudom megállapítani, de hogy 1848 április havában már nem létezik, azt bizonyítja az Iparműtár igazgatójának Garay Imrének 1848 április havában kibocsátott felhívása, amely a következő:

A magyar nemzet szabadsága kivívásának hathatós befolyása a belföldi iparra nézve már is észrevehető, mert minden tekintélyesebb gyáraink úgy kisebbszerű gyárosaink és a nagyobbak tetemes megemelésüket nyervén, a kisebbek erejükhöz képest egyes cikkekkel foglalkozván, élénk munkássággal igyekeznek a korszellem kívánatainak megfelelni.

¹ *H. Lt.*: u. a. r.

E tényt kézzelfoghatólag bizonyítja az, hogy a *védegylet habár e név alatt lenni megszűnt is*, csak annál nagyobb hatását mutatja most, mint nemzeti érdek minden egyes buzgó hazafinak indulatjában.

Örömdus kebellet közölhetjük, hogy a hazai kézmű-cikkeink közös raktára az Iparműtár, mindamellet, hogy a jelen bonyolódott politikai körülmények miatt a kereskedés általános pangásban van, a közelebb mult pesti vásárban élénk forgalmat eszközölt, és naponta nagyobb részvételre talál hazánk minden részeiben. Adja Isten, hogy minden magyar e tekintetben is felfoghassa a nagy célt, melyre igyekeznünk kell, és melynek elérhetése az iparnak mikénti fejlődésétől is függ.

Minden tisztelt pártolót ez ügynek, felkérjük a hazai iparcikkek méltánylására, és ezennel alkalmat nyújtunk azon kereskedők ismertetésére is, kik az Iparműtárban vásárlának címeik nyilvánítása mellett következőleg: (következik a városok és kereskedők neveinek felsorolása).¹

Tehát a védegylet valószínűleg az előbb már kifej-tett okok következtében megszűnt, és ez alapjában véve természetes is, mert *ipart csak az állam és a társadalom vállvetett munkája létesíthet és fejleszthet*. Már pedig az a fontos tényező, mely az iparnak nemcsak dísz, hanem tekintélyt is ad, az állam hathatós támogatása hiányzott, és én ebben látom okát annak, eltekintve azon fontos körülményektől is, — hogy utóbb a társadalom figyelme is a mindinkább előtérbe lépett szabadságmozgalmakra esett — hogy a védegylet időnek előtte megszűnt.

¹ *Gelléri Mór*: 50 év a magyar ipar történetéből. 1842—1892. 229.

II.

A védegylet jelentősége Deák, Széchenyi és Kossuth felfogása szerint.

Deák levelei. — Szentgróthi beszéd. — Széchenyi és a szentgróthi beszéd taglalása. — Trefort válasza. — Kossuth működése a védegylet érdekében. — Hirlapi cikkei. — Ellentét Széchenyi és Kossuth között.

A védegyleti mozgalomnak nagy fontosságát mutatja azon körülmény, hogy a 40-es évek legnagyobb államférfiait Deákot, Széchenyit és Kossuthot is foglalkoztatta. És az ő működésük annál is inkább érdekes ránk nézve, mert ezáltal megismerkedhetünk ezen férfiak közgazdasági nézeteivel. Deák a haza bölcse, mint mindig, ugy itt is bölcsnek mutatkozott, mint leveleiből láthatjuk, szívéen viselte az eszme érdekeit, de latba vetette annak hátrányait is. Széchenyi, aki szerint Magyarország első sorban agrikulturális állam, ésszerűtlennek tartja, mesterséges módon ipart teremteni a kormány ellenében, azonkívül leginkább Smith Ádámhoz, tehát a szabadkereskedéshez hajlott, míg Kossuth List tanai után indult¹ és mindenek fölött a védvamos rendszert pártolja, mint amely legjobban mozdítja elő a hazai ipart.

Deák Ferenc leveleiben és a híres szentgróthi beszédben foglalkozott a védegylet eszméjével.

¹ Kossuth List munkájának az olvasása előtt a szabadkereskedés hive, de ahogy List művével megismerkedett, szinte rögtön átcsapott a védvamos rendszer hívének.

Kossuthnak 1844 november 2. és 21-én kelt levelében a következőket mondja :

„A védegyelet nagyszerű eszme, oly nagyszerű, hogy azalatt a magyar jellem, félek, összeroskad. Sokat fontolgatám magamban a dolgot s kettő volt észrevételem. Egyik az, hogy nem lett volna-e jobb a dolog megindítását az országgyűlés berekesztéséig halasztani, nehogy az országgyűlés végnapjaiban kiadott királyi válaszoknak tartalmát sokan épen a védegyelet korábbi megindításának tulajdonítsák, vagy talán az némi befolyással is legyen ezen királyi válaszok rossz tartalmára.

Másik észrevételem az, hogy nem lett volna-e célszerűbb a védegyeletet most kezdetben csak némely cikkekre szorítani, mely t. i. vagy azért, mert nálunk is nemsokára előállíthatók, vagy azért, mert nélkülözhetők, elsőbbséget érdemlettek volna. Így legalább nem zudítottunk volna egyszerre minden külföldi érdeket magunk ellen, a kivihetőség könnyebb lett volna, s a szószegés ritkább, pedig éppen a szószegésre nem kell igen a magyart szoktatni, ugyis nagy hajlama van reá. Ezen felül azon csekély pénzerő, melyet a védegyelet talán összegyűjt, több sikerrel lehetett volna néhány cikk gyártásának emelésére fordítani, mint, ha az sokféle cikkek közt megoszlik. Azonban ezek csak észrevételek, melyek ellen magam is tudnék ellenokot felhozni, noha megvallom, hogy a dolgot így jobb szerettem volna.

Azonban félreteszem, elaltatom minden kétségeimet, az ügyet pártolom, úgy, mint ezt megindították. Az eszme szép és törvényszerű, nem kell más eszköz hozzá, mint önlelkünk ereje és ha ez senkit el nem hagy, a siker is nagyszerű leend. Most csak egy lehet veszélyes, az : hogy a dolog, amiután megindított, részvétlenség miatt elesik.

Ez volt az utolsó töltés, amelyet azon csatában, mit ipari és kereskedésünk független emelkedéseért a csöbe eresztettünk ; ha ezt kilőjjük sikeretlenül, gyáváknak, nyomorultaknak fog bennünket tartani Ausztria és a külföld gunyakacajjal kíséri minden vergődésünket, mely-

lyel az elszegényedés örvényéből menekedni akarunk. Azért tehát mindazoknak, kik a nemzet gyalázását és végsúlyedését gátolni, elhárítani óhajtják, kötelességük a már megindított védegyeletet megmenteni attól, hogy részvétlenség miatt nyom nélkül el ne enyésszék. A kormány — úgy hiszem — tetteleg és egyenesen nem fog fellépni a védegyelet ellen, hiszen arra még ürügyet sem talál, ha csak a szent ügynek ügyetlen pártolói vagy éretlen kifakadásaikkal, vagy rosszul irányzott buzgósággal anyagot nem szolgáltatnak a kormánynak, melyből tetteleges lépések készülhessenek; ily éretlenség pedig — úgy hiszem — nem fog történni, mert mi törvényt sérteni nem akarunk, mi azon törvényes kapcsolatot, mely honunkat az ausztriai házhoz köti, még csak tágitani sem óhajtjuk, mi csak magyar gyárműveket akarunk viselni és ez ellen hogyan léphessen fel a kormány“.¹

Batthyány Kázmér grófhhoz 1844 november 20-án ezt írta:

„Polgári kötelességemnek tartom szives készséggel és legbuzgóbb köszönettel fogadni azon megtiszteltetést, melyben engem az országos védegyelet részesített. Csapásnak tartanám a honra nézve, ha ezen már megindított eszme a nemzet részvétlensége miatt hatástalan maradna, és véteknak tartanám, mindent, mit törvény s becsület megenged, csüggedetlen szorgalommal el nem követni, hogy az egyelet erejében és jótékony hatásában is szilárduljon“.²

Báró Wesselényi Miklósnak írt levelében (1844 november 27.) is hasonló nyilatkozatát olvashatjuk, de itt még azt is hozzáteszi, hogy fél a kormány visszatörlesztésétől, mert ott emlegetik, hogy némely cikknek, mint pl.: gypajznak, gubacsnak, bornak kivitelére, a pamutgyártáshoz szükséges gépeknek, festékeknek és egyéb szereknek és eszközöknek behozatalára igen súlyos vámot vet ki a kormány és ekképen gyáraink

¹ Ráth Mór: Deák F. emlékezete. Levelek. 128—32.

² Ráth Mór: i. m. 138.

keletkezését nehezíti, mezei gazdaságunk felvirágzását még inkább lesújtja. De megjegyzi Deák, hogy mindezen félelmünk mellett is meg kell tenni mindent, amit lehet, hogy a dolog el ne bukják, mert a cél szent és törvényes. Az eszmének megbukása pedig erkölcsileg kimondhatatlan káros volna.¹

Csapodi Pálnak irt levelében is szól még a védegyeletről (1844 december 4.) és itt ugyanazokat mondja, mit az előbbi leveleiben és ismét felszólal az ellen, nehogy a védegyelet politikai korteskedéssé fajuljon.²

1845. február 9-én Zala-megyének Szentgróth mezővárosában fiókvédegyelet alakult, ahol Deák tartott beszédet és ez a beszéd nemcsak azért fontos, mert Deák tekintélye ad neki súlyt, hanem azért is, mert erre válaszolt Széchényi egy hosszú cikksorozatban, amelyben kiméretlen kritika tárgyává tette az akkor már nagyon népszerű eszmét.

Deák beszéde a következő:

„Ipar és szorgalom boldogítja a népeket, hogy mi ezekben hátra vagyunk, senki sem tagadhatja, de hátramaradásunk okát, sokan sokféleképpen keresik. Egyik azt mondja: mult idők mostohasága, a másik: nem, hanem a kormány, a harmadik: ez sem, hanem mi magunk vagyunk okai hátramaradásunknak. Mindegyiknek igaza van, legigazabbja mégis annak, ki mindezeknek összefolyásában találja az okot. Vannak minden időnek saját kötelességei: apáink páncélban fizették le a hazának tartozásukat, míg más nemzetek a béke nyugalalmában az ipar és szorgalom pályáján előrehaladtak. Rosszul vélekednék, ki azt hinné, hogy csak a harcok zivatara sodorhat el egy nemzetet, van még egy más, de lassu disztelen és aljas nemzeti halál is, a közelszegényülés, vagy nemzeti sorvadás. Ettől hazánkat megóvni a jelen időnek feltétlen parancsa, nekünk legszentebb köteles-

¹ *Ráth Mór*: i. m. 140—41.

² *Ráth Mór*: i. m. 151—53.

ségünk. Mennyire elszegényült a nemzet, mutatja az, hogy alig van már hazánk földjén adóssággal nem terhelt jelentékeny család, holott csak 50 évvel azelőtt a magyar családok még jól birták magukat; mivel az egyes polgárok gazdagsága összevéve teszi a nemzeti gazdagságot, akkor az egész nemzet jól állott. 1802-ben Ausztria gyárat állított fel, a magyar pedig könnyelműleg pazar fényezésnek adván át magát, a pénz nagy mennyiségben átvándorolt a haza határán, sokkal nagyobbban, mint kebelébe vissza. Csak pamutszövetekért évenként 17 millió szivárgott ki és így több, mint amennyi minden fő árucikkeinkért visszajöhetett. Mi természetesebb tehát, hogy nekünk mindig szegényülnünk és a nemzeti sorvadás azon stadiumába kell jutnunk, melyben jelenleg tengünk. Mely gazdaság évenként többet kiad, mint bevesz, annak előbb-utóbb tönkre kell mennie; éppen így áll a nemzetek sorsa is. Nemzetünk végre öntudatra jött és most az a kérdés: hogy hogyan kell és lehet a bajon segíteni? Elhanyagolt gazdaságot restaurálni két mód van: vagy a jövedelmet kell szaporítani, vagy pedig a kiadást kell apasztani. Ami a jövedelem szaporítását illeti, Magyarország a megyei gazdaságban ezen egyetlen neki jövedelmező téren 50 év óta nagy lépést tett előre; azóta azonban egy atyának javain három fiu osztozkodott és jelenleg egy is természetesen osztályrészén annyit, mint amennyit előbb 'az atya az egészen természetesen; mind amellet ir bajainkra nem jött, sőt nem is remélhető, hogy ily körülmények között jöhet valaha; nincs tehát egyéb hátra, mint a lehetőségig apasztani a kiadást. Nemes önmegtadással törüljünk ki jövőre sokat kiadási lajstromunkból, mások helyére pedig írjunk honi gyártmányt. A fényezés minden más országnak áldás, csak a magyarnak átok, mert csak innen megy külkezekbe a pénz. Ezen nemzeti átok elhárítása végett alakult a védegyelet, melyben minden egyes tag becsület szóval köti le magát, hogy honunkban is kapható terméket kívülről nem vesz, nem visel, nem használ.

Panaszkodunk ügyetlen kézműveseink ellen és azt adjuk okul, hogy külföldön dolgoztatunk, azonban nem vesszük észre, mily furcsán találkoznak egymással ok és okozat. Vagy nem így áll-e a legtermészetesebben a kérdés és felelet, miért dolgoztatunk külföldön? mert nincsenek olyan ügyes kézműveseink, miért nincsenek? mert külföldön dolgoztatunk. Minél ügyesebb a kézművek embere, annál jobban kikeresi letelepedési helyét, legjobb hely pedig számára az, hogy biztosítva van készítményei kelendősege felől. Ha tehát a külföldi kézművek iránti előszeretetünket legyőzve elég erősek, elég áhatatosak leszünk kezdetben hazánk fiai tökéletlenebb készítményeivel is megelégedni: úgy kétségtelenül áll, hogy sok hazát kereső értelmes kézműves nálunk fogja elvetni vándorbotját; hazánk fiai pedig, kik tapasztalás és tanulás végett külföldre utaztak, bármily tökélyre emeljék tudományukat, nem maradoznak el, hanem vissza sietnek kebelünkre és így lesz a haza jó kézművesek hazája. Azonban nem egyes, bármily nagy, hanem egyesített, hanem parányiakból összegyűlt erő tehet csak valamit; ezért ezen egyletben minden választófalak ledülnek: gróf, kereskedő, kézműves, jobbágy, konservatív, liberalis itt egymás mellett állanak a sorban.

Nem védegyeletet kiáltják némelyek, hanem gyárakat és jó törvényeket, így jönnek hozzánk az ipar, pénz és jólét, de védegyelet nélkül Magyarországon jelenleg gyárosok magukat fenn nem tarthatják, törvények pedig pénzt nem teremtenek. A külgyárak a befektetett alap-tőkét már rég levették, sőt azonfelül nyereségük is tömérdek, ellenben nekünk még csak most kell bele fektetnünk pénzünket, mely majd idővel hozhat gyümölcsöt. Ha védegyelet nélkül alapítunk gyárakat, akkor a külföldi gyárosok leszállítják veszteségre kelméik árát, mit ők annyi nyereség után gyáraik veszélyeztetése nélkül tehetnek, de mit mi kezdők nem tehetünk; így azok magukévá téve az egész piacot, a mi gyáraink rendre elbuknak. Ekkor a külföld egyedül állván, hogy kárát

velünk megfizettesse, tetszése szerint emeli majd áruit, míg mi mindinkább süllyedni és szegényedni fogunk. Törvények az ipari szorgalom elől csak akadályokat háritanak el, az ipar és szorgalom pedig mindig a szociális téren maradván, azért a legjobb törvények mellett is, habár talán más alakban is, de csakugyan mégis oda kellene a dolognak kerülnie, ahol most áll.

Vannak emberek, kik politikai és rossz célokat gyanítanak a védegyelet alatt, de ezek nem jó emberek, mert a jó ember mindenkit jó oldalról iparkodik megítélni. Vannak emberek, kik egy-két nézetük szerint hiányos szalag miatt, az egész vállalatot rohanják meg; megvallom némelyeket a védegyeletben én is másképpen szeretnék, de azért az eszmét nemcsak meg nem vetem, sőt mint sok üdvöt magában foglalót, forrón ölelem. Ugy hiszem ez a józan ész szava. Az egész védegyelet igen ártatlan és igen egyszerű, nincs benne más, mint-hogy a hazánkban is kapható kelméket külföldről nem vesszük, már pedig azért, mert hazánk fiainak akarom adni pénzemet, vétkes talán nem vagyok.

Beszéde végén Deák lelkes szavakat intéz a haza leányaihoz, hogy a gyenge csemetét csüggedni nem akaró kitartással ápolják, főleg pedig a luxust, amely annyi átkot hozott a hazára, gátolják meg.¹

Ezt a beszédet taglalja a Jelenkorban megjelent cikksorozatában² Széchényi nagy kritikával és erős szenvedéllyel, ami Széchényinél egész természetes. Széchényi fél a védegyelet politikai tendenciáitól és attól, hogy ez is csak egy fegyver Kossuth kezében, hogy eltávolodjon a királyi háztól. És most hozzájárul az eseményekhez az, hogy Deák, akit ő mindenekfelett tisztel és becsül, kiváló embernek és nagy hazafinak tart, „ő azon kevesek egyike, kikkel csak ritkán ajándékozáék meg a Magas Istenek az emberi nemet,“³ védel-

¹ *Kónyi Manó*: Deák beszédei. 64—67.

² *Jelenkor*: 1845. 40—60.

³ *Jelenkor*: 1845. 88.

mébe veszi és hazafiságának egész tüzével pártolja ezt az eszmét. Széchenyi beszéde helyel-közzel néha zavaros és el is tér a tárgytól, aminek oka erős fantáziája és végletes szenvedélye.

A beszéd eszmemenete a következő:

I. Ellenzéknek vallani magát és egyuttal a mozgás (reform) élére állani, képtelenség. Központi vasut, fiumei kikötő és védegylet kizárják egymást. Mert, hogy a védegylet és a 18 millióba kerülő és tengerekre vezető vasut összeférjen és az egyik a másikat ne paralisálja, azt komolyan állítani senki sem meri, valamint azt kívánni sem, miszerint mind a védegylet jármát, mind a 18 millió adósság súlyát hiába és minden haszon nélkül hordozza hátán, mindenféle bajokkal és kivált szegénységgel küzdő nemzetünk. Deákat becsülöm és szeretem, de a hont, melynek leghübb szolgálja voltam mindig és leszek s mig élek bálványozok, Deáknak elébe teszem.

A közelszegényülésnél vagy nemzeti sorvadás okozta halálnál még disztelenebb véget is érhetnek a népek, t. i. erejüket ferdén használván és kinövéseiknek parancsolni nem tudván, saját maguk ássák meg sirukat és gyilkolják meg önmagukat. Nem áll, hogy Magyarország szegényebb volna, mint ezelőtt 30 évvel, számokkal lehet kimutatni a progressiot és a gyarapodást.

II. A jelentékeny családok pusztulása nem oly nagyon fontos a nemzet életében, mert a föld végeredményben megmarad, legfeljebb más kezében.

A nemesi osztályok hanyatlásának okai.

1. A birtok eldarabolása.
2. Idő és pénzfevésérlőb nemzet nincs nálunk a világon.
3. Szorgalom helyett pipázunk, vagy újabb időben a Staats Lexikonokban keressük az ország üdvét.
4. 14 óraker keressük a délt. Vagy elhamarkodjuk a dolgot, vagy elalusszuk.

5. Ugy mint a politikában, ugy itt is gazda nélkül számítanak és általában erejükön tul költenek. Vagy

olyanokra költik vagyონukat, mint pl. az újabb divatu korteskedés és ezzel valóban gyakran az elszegényülés jár együtt.

Deák tévhitben van, ha azt hiszi, hogy a pénznek benn kell maradni az országban. Hiába is volna nekünk a világ minden pénze mostani törvényeink és közállapotaink mellett, ez sem volna elegendő.

III. Deák diagnosisa gyökerében van elhibázva, mert azt mondja :

1. Kiadásainkból nemes önmegtagadással mentől többet kell eltörölni,

2. és mások helyébe honi kelmét tenni; alkalmazásával egyenesen sorvadást okoz.

„A fényűzés minden más országnak áldás, csak a magyarnak átok“. Ez nem áll, mert Magyarország dus hazáját és roppant szabadalmit tekintve, oly szimplán és nyomorultan él, mint sehol senki e széles világon.

A magyar, ha gazdagodni akar, nem költ, élére veri a pénzt és kincsesládájára ül. Nemzeteknél is úgy áll a dolog, mint az egyeseknél. Ha ezek fősvények, vegetálnak ugyan, de körülötte minden elhervad.

Nem abban áll a bölcsesség, hogy ne sokat, hanem abban, hogy eszesen költsünk és ne mielőtt szereztünk volna.

IV. A kormány azóta, hogy Magyarország az ausztriai közbirodalomhoz van csatolva, szinte a legközelebbi időkig nyíltan vagy lappangva, de mindig működött a magyarság és magyar alkotmány ellen.

Az 1830-ik év azonban és már némileg 1825-ben egyedül a közérdek kellő felfogása és méltánylása által indítatva Magyarországra nézve egy egészen új cselekvési rendszernek vettetett meg az alapja.

Jelenleg azon hiba tehát, hogy Magyarország pang és célszerű előmenete oly kétes, egyenesen a nemzetnek vagy inkább azoknak tulajdonítható, kik a nemzetet nem csak a mostani idők és körülmények megváltoztatott kel-

lékeire nem figyelmeztetik, hanem e helyett a régi utak használásában, melyek azonban „sehova sem vezető utakká változtak“ még inkább megerősítik.

A kormány kötelessége minden áron jóvátenni a lefolyt idő tévedésit és új életet, új erőt adni a magyarnak, ami hasznot fog hozni nem csak Magyarországnak, hanem Ausztriának is.

De hogy érhet el eredményeket a kormány, ha az ellenzék tulnyomja?

V. Kevesen fogják olvasni, mert nem mestere a hizelkedésnek. Nem az a fontos, hogy cifra szavakat mondjunk, hanem hogy megértsük egymást.

Mária Terézia és II-ik József nagy fejedelmek voltak, de nem értették meg a magyart. A lehető legjobb szándék sem elég a népek valódi boldogítására, ha a nekük szánt természetükkel ellenkezik.

A kormány érdeke, hogy a magyarságot és a magyar szerkezetet kimélje.

Az európai csillagzatok is annyira sürgetik véreinket előmenetelre, miszerint ellenzéki tactika helyett ezentul a haladás mezejére léphetünk ki biztosan.

VI. Ma kimondhatatlan varázssal jár az oponálás. A fiu még beszélni sem tud, de már opponál.

Egy egész nemzedéknek kell leperegni, oly nehéz a régi szokásokat elhagyni és olcsóbb babérok után nem vágyani.

Az ellenzék „une cruelle necessite“ nálunk felette nagy szám opponál anélkül, hogy tudná miért és mit.

Ellenzék kell, hogy legyen, de ez csak akkor álljon sorba, mikor nemzetiség és alkotmány forog veszélyben.

Kossuth gyalázza a kormányt, de egyuttal valamit teremteni is akar és pedig a kormánnyal, mint pl. a fiumei ut ügyében, hol a kormányt nem mellőzhetni.

Az ellenzéki párt azon hiedelemben van, hogy a kormány fél és ekép ellene a terrorismus a legjobb tactika. Így aztán az eredmény: a kormány, melyet nem nélkülözhetünk, a tökéletes nullificációja.

Egy derék de illedelmes ellenzéki osztály mellett a nemzet jobb részének nemcsak ki lehet lépni a haladás mezejére biztosan, de ezt tennie kötelessége.

VII. A védegyelet a nemzeti test mostani állapotára nézve méreg, mert vagy nem lesz sikere és akkor haszontalan demonstráció, vagy lesz és akkor egész más rendszert idéz elő, melyet nem tűrhet a kormány és bizonyosan nem is fog tűrni.

Deák mindezeket nem látja; az alábbiakban kimutatja (Széchenyi) azon kutfőket, melyekből az agitáció táplálkozik.

1. Őszinte hazafiság, de sokan nem látják a gyárparral járó nyomort.

2. Fél szemű kormányosi felfogás. Csak az egyik partot látják, a másik parton létező zátonyt és sziklamot nem veszik észre.

3. Demonstráció a határvám eltörlésére.

4. Csalétek az oppositio horgán. Sok ember lesz a védegyelet tagja és ezáltal anélkül, hogy talán akarná ellenzéki párti.

5. Birkatermészet. Indulnak a divat után.

6. Iskolás pajzanság és dac.

7. Hipokrata hazafiság, mely saját céljai elérésére használja ki a hazát.

8. Ármány, konkolyvetés.

9. Populáritási vasmacska. Az utolsó remedium, hogy némelyek, akik előtt csak a népszerűség a fő, ismét visszanyerjék, vagy tökéletesen el ne veszítsék.

A védegyeletet valóságos vezérei nem használják a hõni ipar növesztésére, hanem politikai taktikaként demonstrációul, mellyel a kormánytól Magyarország hasznára némi kereskedési elõnyöket, tán a határvám megszüntetését remélik megnyerni, kicsikarni.

A védegyelet objektíve tekintve a legnemesebb, de subjektíve hibás, mert ellenséges indulatnak, dacnak viseli színét, a kormány pedig, mely törvényes alapon áll, semmit sem enged magából daccal és ujjhúzással kicsikartatni.

VIII. Sokan unják, hogy mindég a modort emlegetem.

Saját bárkáját kormányozza kiki tetszése szerint, de ki az országlásba bátor avatkozni, annak nagyon jól kell érteni a számvetéshez.

Az, hogy szándékunk jó, célunk helyes, még nem döntő ok. Például nincs gazda, nincs kereskedő, ki gyarapulni nem kívánna; célja tehát jó, de mégis sokan buknak el, mert modoruk nem volt helyes.

Nincs nagyobb bűn, mint másokat vezetni akarni, ahhoz való tulajdonság nélkül.

IX. A védegyelet, bár sokkal több ártatlan vegyület van benne, mint ármány, egyenes provokáció a kormány és birodalom ellen.

A kormány 15—20 éve mindegyre közelít a nemzet kívánalmaihoz oly arányban, mint 80 a 10-hez és az ellenzék ahelyett, hogy 80-ról 10-re apadott volna, még progressivebb arányban növekedett.

Végeredményben tehát a védegyeletnek karibdise vagy scillája, melyen a magyar kárt fog vallani, vagy bukik az, hogy egyenesen kormány és közbirodalom elleni provokáció színében jelenik meg.

X. Tóth Lőrinczet és Pulszky Ferenczet félszemű kormányosoknak nevezi, mert agitálnak a védegyelet érdekében.

A védegyeletben van némi jó is, mint pld.-nak okáért a méregben, de a védegyelet jó oldalai ugy aránylanak a rosszhoz, mint 100:5.

A védegyelet árnyoldalai :

1. Bizonyos osztály demoralizálása. Sok kisebb kereskedő, kézműves, „honi“-t ir külföldi kelmére, hogy megne bukjék.

2. Kényszerül drágábban fizetni a rosszabbat.

3. Helytelen állásba sodorja a közfigyelmet.

4. Csorbát üt nemzetiségünkön. Végül is a védegyeletből csak idegeneknek van haszna, mert iparosaink $\frac{9}{10}$ német, cseh stb.

5. A védegyeletnek nem lesz más eredménye, mint a kijátszott remény és elfecsérelt idő és munkatehetség és így a nemzet elveszti önbizalmát.

XI. Magyarország nincs sorvadásban és így Deák diagnosisa helytelen, a védegyelet pedig méregeként hat mostani körülményeink között.

Deák vagy nem látja a kérdéses tárgy lényegét minden oldalról, vagy őt is elragadja a „közlekedés“.

Kiemeli Deák nagy erényeit.

XII. Felszólítja Deákot, hogy lökje el magától a mellétekintetek minden zsibbasztékait, legyen alkotója, vezetője egy pártnak, mely Magyarországon mióta e hon össze van házasítva a birodalommal, még épen nem, vagy alig létezett.

XIII. Felelt Trefortnak arra, hogy nem mindig beszélt így.

XIV. Ismét Deákhoz fordul, aki az igaz hazafiak között legelső sorban áll, hogy álljon egy párt élére, mert a haladás szempontjából erre feltétlenül szükség van.

Mi magyarok az ausztriai közbirodalommal egybe vagyunk házasítva. Nem ugyan egy korona, de egy fejedelem alatt állunk.

Ezért kedvelte meg a magyarsággal. Szerette meg alkotmányunkat és így jobban fogjuk növelni nemzetünk érdekeit.

Még egyszer felszólítja Deákot, hogy álljon egy párt élére, melynek ugyan lehetnek hatalmasabb védői, nagyobb tehetségű elősegítői, de hübb és elszántabb apródja nálánál nem lesz.¹

Ezen cikkekből is láthatjuk, hogy Széchenyi politikai kérdéseket elakarta választani az anyagiaktól, azonkívül, mint minden kérdésben, úgy itt is a kormányzat, illetve a kormány tetszésére, vagy nemtetszésére helyezte a fősúlyt.

Széchenyi ezen cikkeire Trefort válaszolt a Pesti Hirlapban és pontról-pontra kimutatja, hogy Széchenyinek tuzott aggodalmai vannak a védegyeletet illetőleg.

¹ *Török János*: Széchenyi politikai iskolája, III. 147—256.

I. Széchenyi támadása merő tévedésen és a dolgok hibás felfogásán alapszik. Deák helyesen tette, hogy Szt.-Gróthon így szólott, Pozsonyban vagy Pesten más-képen szólott volna, ez a beszéd a közönséghez volt alkalmazva, a legjobb beszéd és a legjobb argumentumok azok, melyek a szónok publikumára legjobban hatnak.

Széchenyi megütközik azon, hogy hogyan fér össze a védegyelet a vasutakkal, pedig e kettő nemcsak összefér, hanem ki is egészíti egymást. Beviteli főcikkünk: gyarmatárúk, gyártmányok, feldolgozásra való nyersanyagok, ha pedig emelkedik az ipar, úgy ezeknek fogyasztása is emelkedik.

Nem mindenki tagja a védegyeletnek, sőt maga a védegyelet is megenged kivételeket, tehát szükség van e szempontból is vasutra.

A védvámrendszer és vasutak között nincs ellentét, amint ezt az egész világ példája mutatja.¹

II. Bajaink hosszú sort képeznek és az elszegényedés csak egy pont ebben s midőn Deák épen ezt emelé ki és ellene gyógyszerül a védegyeletet ajánlá, nem állítá, hogy az elszegényedés egyedüli bajunk, vagy pedig, hogy a védegyelet egyedüli panacea minden bajunk ellen.

Széchenyi tagadja a közelszegényedést, miután nemzeti vagyonunk és jövedelmezése 50 év óta a szentgróthi levél szerint is tetemesen gyarapodott. Az tagadhatatlan azonban, hogy fokozott arányban növekedtek szükségleteink és kiadásaink.²

III. A védegyeletnek hazánk rendkívüli viszonyaiból szükségkép kellett kifejlődni.

Széchenyi elfogult a védegyelettel szemben, azért látja oly fekete színben következményeit.

A meggyőződés, hogy létező állapotokat át kell alakítani, a törekvés ezen átalakítást előmozdítani, nem

¹ P. H.: 1845. 499.

² P. H.: 1845. 500.

szokta a nemzetek halálát okozni, ellenben míg körülötünk minden halad, tönkretetheti a nemzeteket a fenntarthatatlan régihez való ragaszkodás.

A védegyelet törekvései csak az ipar emelésére vannak irányozva és mivel a védegyelet minden politikai agitációt köréből kizár, nem szülhet reakciót a kormány részéről.

A védegyeletnek csak industriális sikere lehet, de ez a siker a birodalom viszonyaiban a legesekélyebb zavart sem okozhat.¹

IV. A védegyelet a kereskedők és kézművesek demoralisációjára vezet. Ez tényleg a védegyelet leggyengébb oldala, de ezen rossz hatás is csökkenni fog.

A védegyelet legnagyobb haszna az, hogy felébreszti a nemzetben az ipar szükségének öntudatát; iparmozgalmakat idéz elő. Semmi sem fogja inkább a magyar nemzetiséget megszilárdítani, mint az ország produktív erejének kifejlődése. A nemzetiségnek nincs nagyobb ellensége, mint a szegénység, műveletlenség és szolgaság, ami pedig e bajokat csökkenti, az emeli a nemzetiség fenntartásának biztosítékait.²

Kossuth és Széchenyi közötti ellentéteket is érdekesen állítja elének a védegyeleti mozgalom.

Míg Széchenyi a védegyeleti mozgalmat aberatióknak tartja, melynek ha sikere is van, az ország felbomlására vezet, addig Kossuth szerint: „az ipar és vám kérdése jobb vagy rosszabb létnek a kérdése másutt, míg minálunk élet és halál kérdése, mely nemcsak jobblétünk felett, hanem nemzeti országos fennállásunk felett is határoz.”³

S valóban Kossuth izgató tehetségének minden erejét, pedig e tekintetben páratlan az egész magyar történelemben, felhasználja, hogy a nemzet érdeklődését felkeltse. Felkarolta és rövid idő alatt a magyar közvélemény alkotó elemévé tette azt a nagy politikai gon-

¹ P. H.: 1845. 501.

² P. H.: 1845. 510.

³ M. Sz.: 140. (Kossuth: Értekezés a védegyelet 1846. közgyűlésén.)

dolatot, hogy ipar nélkül nincs kulturnemzet, nincs igazi haladás, nincs igazi demokrácia. S Kossuth hatása s jelentősége épen abban áll, hogy korszerű eszméket képviselt.

Kossuth, mint a védegyelet igazgatója, végzi annak összes administratív ügyeit és mindamellett a *Heti Lapban* számos praktikus találmányra, készülékre hívja fel a nemzet figyelmét.

A *Heti Lap* első számának programjában azt mondja Kossuth, hogy célja a nemzeti közgazdaságat tömérdek mezején tájékozni a véleményeket, a földmivelés, műipar és kereskedési eszméket egyensúlyozni, összhangzással segíteni; továbbá tisztába jönni a vámok filozófiájával, irányt adni a vasutak, csatornák és egyéb közlekedési eszközök kérdéseinél.¹

Majd ír De Poorter szövöszéki találmánya tárgyában, mondván, hogy minden műiparágra nézve, melyek meghonosítását célszerűnek véljük, a technikai tudományok jelen állásának lehető legnagyobb fokára kell lépnünk, és minden gyárat, melyet felszerelünk, a lehető legtökéletesebben szereljük fel, minden gépnél, melyet meg akarunk honosítani, a legjobbat és legtökéletesebbet válasszuk, s minden kitapasztalt hasznos találmányt, mely a munkát jobbá és olcsóbbá teszi, sietnünk kell megszerezni, hogy a messzebb haladott külfölddel mielőbb versenyezhesünk.²

De nemcsak De Poorter szövöszékéről, hanem minden újabb ipari találmányról beható ismertetést közöl Kossuth a *Heti Lapban*.

1846. január 2-án megjelent cikkében, amelyben a védegyelet keletkezését magyarázza meg, írja: „. . . . Iparmozgalmaink gyökere, a mindnyájunkkal közös népszükség, s amit cselekszünk, hogy e szükségünket fedezzük, az nem egyéb, mint a népszükségből szabadon fejlődő műipar maga. Mert a szó többféle tényezőből áll. Az egyik gyapjut tenyészt, a másik fon, sző, a har-

¹ *H. L.*: 1845. 1.

² *H. L.*: 1845. 15.

madik kereskedik, a negyedik veszen. Ezek mind együtt teszik az ipart, az egyik a másikat feltételezvéen és emelvén egymást, viszonylagosan mindnyájan együtt a népélet fejleményei.¹

Egy másik cikkében a hazai szivar-ipar érdekében szólal fel; egy kis gazdálkodás mellett, hogy hazai szivart fogyaszt, 182 forintot takarít meg.²

Más helyütt a védvám és a szabad kereskedelem közötti különbséget fejtegeti, a nemzeti előrehaladás szempontjából. Mert minden nemzetnek, kell hogy legyenek status gazdasági elvei, melyek a gyakorlati élet vezérfonalai. Amely nemzet nem intézi saját érdekei szerint közgazdaságát, az nem is lehet nemzet. Jelenlegi állapotunkban a védrendszert kell követni, azaz otthon dolgozni, munka és szorgalom által fedezni saját szükségleteinket és így az ország belső ereje annyira fejlődhetik, hogy majd versenyezhet az idegen árucikkkel is, melyeknek nyomasztó hatását előbb kizártuk.³

Majd kimutatja a védegyelet nagy hatását a nemzeti életre is, mondván, hogy a nemzetiséget nemcsak a nyelv képezi egyedül, hanem nyelvben, nemzeti szokásokban, nemzeti izlésben, nemzeti műnek máltánylásában, szóval a társas élet összes viszonyaiban rejlik összesen a nemzetiség.

Pedig a védegyelet keletkezése előtt mindenben a külföldet követtük. Most pedig a magyar hölgyek és urak kivetkőztek a külföldiesség hipochondriájából és a nemzeti büszkeségüket helyezik abba, hogy csak azt vásárolják, mit a hazai szorgalom nyújt.⁴

Folytatja írói működését a hazai ipar fejlesztésében még később is (Heti Lap 1846. 20., 22., 25., 40. stb.), aminek az okát könnyen meg lehet érteni. Merthogy Kossuth az ipari és gyári érdekeket oly erősen hang-

¹ H. L.: 1846. 1.

² H. L.: 1846. 2.

³ H. L.: 1846. 87.

⁴ H. L.: 1846. 18.

sulyozza, az igen szoros összeköttetésben van Kossuth demokratikus tendenciájával. Mert ha az ipar fejlődik, úgy a polgári elem is gazdagodik, erősödik és ezáltal könnyen elősegíthetik a demokratikus elvek uralomra jutását.

Mert csak egy gazdag és független középosztály alkalmas arra, hogy a nemzeti szabadság kivívását elősegítse és ezért mi meg is érthetjük a kormánynak az erős ellenállását a védegylettel szemben. Mert az tagadhatatlan, hogy egy egyesületnek, melynek tagjai 60,000-en voltak, ne ismerjék fel az egyesülésben levő nagy erőt, amelyet nemcsak ipari érdekek előmozdítására, hanem másra is fel lehet használni.

Megérthetjük Széchenyi aggodalmait is, aki félt minden *erőszakos* ujitástól. Ehhez járult még az is, hogy Széchenyi semmit sem helyeselt, ami Kossuthtól eredt, mert axiomája volt, hogy Kossuth a szív érzelmei és nem pedig az ész számításai szerint működik. Fokozta még ezt az ellentétet az is, hogy Széchenyi ekkor már kezd veszíteni népszerűségéből (állami hivatalt is vállalt, 1845-ben beválasztják a közlekedésügyi tanácsba) és Kossuth lesz a közélet vezető embere.

Azonkívül Kossuth szakít az agrikulturális irányu politikával és helyette az industriális érdekeket védi, ez pedig — mint láttuk — a kor főiránya volt.

Széchenyi felrázta a nemzetet aléltságából anyagi reformjaival, megvetette a nemzet jólétének alapját és a haladás vágyát felébresztette az emberekben és ezzel az ő szerepe is be volt végezve. Az öntudatra ébredt nemzet nem tűrhette tovább, hogy mechanizmusnak tekintsék, egy ember gyámkodását nem tudta tovább elviselni, hanem annak a zászlójához csatlakozott, aki nem korholta, gyöngéit nem vetette szemére, hanem kedvében járt, aki lelkesítette, hogy önerejéből mindenemű gyámkodástál menjen előre.

Ebben rejlik Kossuth diadalának és Széchenyi befolyása megsemmisülésének kulcsa.¹

¹ *Ballagi Géza*: Az 1839—40. o. gy. visszhangja az irodalomban. 7.

III.

A korabeli sajtó és védegylet ellen és mellett.

Jelenkor. — Budapesti Híradó. — Magyar Gazda. — Pesti Hírlap — Heti Lap. — Gróf Dessewffy Emil „A magyar vám és kereskedési ügy és annak vég-eligazodási módja.“ — Der ungarische Schutzverein. — Dr. Hock Károly „Gegen der ungarischen Schutzverein und seine Tendenzen.“ — Pusztay: „Ungarns Industrie und der Schutzverein.“ — A korabeli költészet és a védegylet.

Politikai és gazdasági átalakulásokat, mindég és mindenütt eszmék harca előzte meg

Igy volt ez az a vám és az ipari kérdésnél is Magyarországon, mely különösen a 40-es években foglalkoztatja a közvéleményt és aktuálissá a védegylet megalakulása után lesz. Mert ha e kor hírlapját és röpiratait olvassuk, azt láthatjuk, hogy e korszak minden nevezetesebb embere hozzászólt a kérdéshez, illetve nyilatkozott a védegylet és a védvám rendszer mellett, vagy a védegylet ellen és a szabadkereskedés eszméje mellett.

A kérdés így tehát jóformán napi kérdéssé vált, és mivel a napi kérdések orgánuma a sajtó, tehát itt tárgyalatott.

A cikkek megítélésénél tisztába kell lennünk az illető író pártállásával, mert mint mindig, ugy ezt a kérdést is pártszempontból fogták fel.

Szorosan véve három pártot különböztethetünk meg. Először az a párt, amelynek élén Széchenyi áll s melyet kormánypártnak nevezhetünk, amely mindenben helyesli a kormány állásfoglalását; ehhez a párthoz tartozik Dessewffy Emil is.

Másodszor erős ellenzéki, melyet forradalmi pártnak is mondhatunk, ennek élén Kossuth áll.

Végül a két párt között áll Trefort és társai, akik a védegyleti állapotot csak átmeneti helyzetnek tekintik,

de lételét helyettesítik, sőt a védegyelet érdekét erősen képviselik.

A lapok, ahol ezen kérdés tárgyalatik, a következők.

Jelenkor, ide ir Széchenyi és többen mások is, de névtelenül.

Budapesti Híradó, gr. Dessewffy Emil cikkeit közli és azokban névtelenül több támadást intéz a v. e. ellen.

Magyar Gazda, itt Korizmics László közli nézeteit szintén a v. e. ellen.

Pesti Hírlap, Trefort, Tóth Lőrinc, Gelléri, Timon, Szabó, Kolmár Lajos, Szokolyai István stb. védik a v. e. különösen a Budapesti Híradó támadásával szemben.

Végül a *Heti Lap*, amely Iparegyesületi lap lévén természetesen minden írója a v. e. érdekében szólal fel.

Ide ir Kossuth is, sőt hirlapírói munkásságát ez időben itt találhatjuk fel, mert a Pesti Hírlap szerkesztőségétől megvallván, saját tulajdonát képező közlönyre nem kapván engedélyt, itt folytatja tevékenységét.

Kossuthon kívül irtak bele Pulszky, Nendtwich, ifj. Szabó Pál, Gorove István a szerkesztő (előbb Vállas Antal, később Fényes Elek) és sok más álnevű vagy névtelen munkatársak.

Általában véve ebben a korban kezd meghonosodni az a szokás, hogy a hirlapírók nagy része névtelenül közli cikkeit.

Egy névtelen cikkben támadja a *Jelenkor* 1844. dec. 1-iki száma a v. e.-t. A következőket hozá fel érvel a v. e. ellen.

Most, midőn minden jó hazafi mulaszthatatlan kötelessége oda irányozni munkásságát, hogy a szétágazó erők egyesíttessenek, s a nemzeti jólét két főeleme földművelés és közlekedés lehetőleg fejlesztessenek, most a közérdeket alárendelni a közvagyonosulás egyik mellékágának, s amonnan minden figyelmet elvonni s e mellékágakra irányozni akarni szerfölött nagy hiba, elanynyira, hogy maguk az egyesület több pártolói higgadt átgondolás után meggyőződni lesznek kénytelenek vál-

lalatuknak ha nem éppen káros, de célt tévesztő iránya felől.

Itt a cikk írója széttétekint Magyarország iparkiallitási képessége fölött s azt egybeveti az évenként tapasztalt iparszaki fölhasználattal, minek eredménye az író szerint a következő darabokra vezet:

Magyarország évenként nem gyárt többet 25 ezer vég posztónál, maga Reichenberg (egyik cseh gyárváros) szintannyi idő alatt e nemben többet állít ki, általában gyapju s finom lenszövetben alig fődözi önerőből szükségünk $\frac{1}{30}$ -át; gyapot és selyemkelmékben alig $\frac{1}{100}$ -át.

Fényüzési cikkek pedig éppen nem készülnek Magyarországon, az örökös tartományoknak pedig évenként csupán fonalnemüekért $\frac{1}{2}$, gyapotszövetekért 10, len és kendernemüekért $3\frac{1}{2}$, gyapjukelmékért 6, selyemnemüekért $1\frac{1}{2}$, vas és acélgyártmányért $1\frac{1}{2}$, üvegszerekért $\frac{1}{2}$; s így összesen 30 milliónál pp. többet fizet. Hol vannak azon száz meg száz milliók, melyek megkívántatnak a honi ipar oly virágzóvá tételéhez, hogy e szükségeket egytől egyig fődözni bírjuk; vagy ha vannak e milliók, miért nem fordítjuk azokat inkább alig lézengő földművelésünk, s a pangó kereskedelem emelésére?

Igen hibáznak, kik az által vélnek honi ipart teremteni s virágzásra juttatni, ha elvonják a földművelés és kereskedéstől a szükséges életkedvet, hogy általa üveg-házi ipart növevessenek, nem tudva, hogy éppen csak úgy virágozhatnak, ha a földművelés s kereskedés keztfogva segítik azt elő. Látható ezekből, hogy az *iparvédegyesület* eszméje nem korszerű, mert a nemzet főérdekeinek mellözését vonná szükségkép maga után s területeken fogná elpazarolni a szerteágazásánál fogva különben is gyenge közérőt, de azonfelül az eszme gyakorlati létesítése nem is remélhető; s így minden lépés, mely ez irányban e célra tétetik, közelebb viszi a bukáshoz azon csekély pont is, mellyel eddigelé birunk. Tekintve a már létezős iparba fektetett tőkét, mint szinte azon összeget, mik mutatkozó nyereség esetére még e célra fognak fordít-

tatni, nem más a védegyelet, mint olynemű társulat, mely önérdekei föláldoztával egyedáruskodást biztosít néhány ember számára, előre lemondva minden igényről, mi a nemzetnek az iparüzők részéről szakmai tőke egyesbülést biztosíthatna.

Egyedáruság sohasem tett ipart vagy kereskedést élénkebbé, soha tőketestülést nem idézett elő egyikben se, mert kizárja az élet főkellékét, a szabad mozgalmat, s nem enged szabad tért oly surlódás és versengésnek, minő megkivántatik arra, hogy külön erők egyre edződve, mindig magasabb munkásságra fejlődjenek stb.

Tehát amint ezen cikkből látjuk, írója szerint M. o. elsősorban földművelő ország és a védegyeletet is e szempontból helyteleníti.

Gr. Desseffy Emilnek a védegyelet ellen intézett támadásait azt hiszem felesleges külön tárgyalnom, részint mert nézeteit megismerhetjük (A magyar vám és kereskedés ügy és annak végeligazodási módja) Pest 1847. című munkájában, amelyről ő maga azt mondja, hogy a könyv nem más, mint a Budapesti Hiradóban megjelent cikkeinek az összegyűjtése. Ebben a munkájában azt fejtegeti: Hogy hazánknak kereskedelmi főérdeke Ausztriával egészen szabadon és vámmentesen, a külfölddel pedig próbihtionális iránytól felszabadított kereskedése legyen.

A védvámi követelések magyar szempontból nem igazolhatók; nemzeti iparunknak megállapítása és kifejlesztése más okokból és előfeltételektől függ, mely feltételek megvalósítása nélkül a legjobb vámrendszer is eredménytelen marad.

Korunkban a gyáriparnak sokféle akadályai vannak, tehát ha buzdítani akarjuk az ipart, akkor az országot kell legelső sorban lakhatóvá tenni. Közlekedési eszközeinket javítani és jókarban tartani kell, megyéinknek olyan igazgatása legyen, mely a rendet lehetővé, a tisztviselői önkényt mind ritkábbá teszi; városainkat jobban rendezni, a különféle egyedáruságot megszüntetni stb.

Nemcsak egyes árucikkeket kell felkarolni, amelyek léteznek, hanem olyanokat is, amelyek még csak megteremtendők.

A kereskedési politika semmi olyat nem követhet, mit az általános politikának megengedni, vagy tanácsolni nem szabad. Ha statusgazdászati intézkedések sorában védvámok is előfordulnak, úgy ezeket nem lehet csupán egyes iparágakra szorítani. A kereskedési politikának abszolút elvei nincsenek, hanem az alkalmazandó elveket kell a körülményekhez képest módosítani . . .

Tehát ebből a munkájából láthatjuk, hogy Dessewffy a kereskedés híve és mint ilyen, elvből is kárhoztatja a védegyletet.

Másrészt a Pesti Hirlapban azok a cikkek, amelyeket alább tárgyalok, többé-kevésbé Dessewffy támadásait igyekeznek cáfolni és így kénytelen vagyok D. nézeteit ott tárgyalni.

Igy a Pesti Hirlap 1844. 405-iki számában Timon felel D. azon argumentumára, hogy a védegylet káros, mert Magyarország nem fedezheti szükségletét és ezért részint majd külföldi cikket adnak el magyarnak, másrészt pedig a külföldi gyáros majd gyártási áron alul adja el cikkeit és így ami kereskedőink rendre megbuknak.

Felelet az első érvre: Amit fedezhet az ország, azt biztosítjuk. Másodikra: Nagyobb belprodukcióna és annak pártolására van szükség. Az árcsökkentés nem elég ok arra, hogy az ember megszegje a honnak adott szavát.¹

Következő cikkben Tóth Lőrinc védi a védegyletet ismét D.-vel szemben. Mindenekelőtt nem írja alá Tóth D. azon hitét, hogy a magyar védegylet azon időtől és körülményektől, melyekben keletkezett, elválasztva, csak status-gazdasági és pénzügyi tekintetben kelljen megvitatni, sőt itt elvontan az általános elvektől, hazánk sajtóságos állását kell tekintetbe venni. A szabad kereskedés és a védrendszer közt az ország már választott,

¹ P. H.: 1844. 405.

most arról van szó, hogy a képviselőtábla által helyeselt védrendszer, melyet hazánk határain honi iparunk javára fel nem állíthatunk, egyénileg alkalmazzuk.

D. azt következteti, hogy a védegyelet már mint pártkérdés született a napvilágra és ellenzéki színnel önpártolói által ruháztatott fel. Sajnos, hogy azon okok, amelyek a védegyeletet szülték, nem származtak az u. n. conservatív oldalról s így nem is történt semmi célszerű javaslat a bajok orvoslására. De valakinek csak kell valamit mozdítani és ime azért, mert az ellenzék emberei tevék, akiktől különben is az indítványok legnagyobb része jó, már kész a vád, hogy a védegyelet politikai pártkérdés. Kifogásolja még D. a 74-ik §-t, de ezt (habár Tóth szerint is kimaradhatott volna) a körülmények tették szükségessé, mert voltak földesurak, akik tisztviselőiknek hivatalvesztés büntetése alatt eltiltottak az egyesületbeni részvételtől.

Végül arra, hogy Dessewffy nem tudja megérteni, miként akadhatott a védegyeletnek annyi pártolója, mielőtt az alapszabályok egész terjedelemben közöltettek volna.

Felelet: Az aláírási ivecben ki van mondva, hogy a kezesség csupán a becsületszó alá van helyezve és az ivecben tisztán és világosan ki van fejtve a kötelesség tartalma. Azonkívül alapszabály-kivonatok az aláírási ivecikkel egyidejűleg bocsáttattak ki és így biztos, hogy a védegyelet csak öntudatos aláírókat nyert.¹

II. cikk. Hiba, hogy sokan, így D. is azt hiszi, hogy a védegyeleti eszme úgy állíttatik elő, mely által a honi ipar rögtön egyszerre és minden egyéb tényező segédhatása nélkül megteremthetődik.

A védegyelet tervezői is igen jól tudják, hogy a gyáripar lassu növésü, hogy annak kifejlését tetemesen gátolják a csekély és rosszul eloszlott népesség, a tökehiány és magas kamatláb, a rossz közlekedési eszközök, a külföldi ember védtelen állapotja stb. De ebből nem

¹ P. H.: 1845. 409.

következik, hogy a védegyelet nem jó hatású tényező a honi ipar emelésére, mert hisz ez a honi műipar cikkeinek biztos piacot ígér. Eddig ipari tekintetben egészen a külföldtől függünk és hosszas megszokás után annyira jutott a dolog, hogy míg a külföldi cím legjobb ajánlatul szolgált a vevőknek, a fényüzés csak párisi kalapot és jaquemar keztyűt és cagnolia féle czizmákat akart viselni, a „honi“ név csak megvető gunyt, mosolyt idézett elő. Oda jutottunk, hogy az aszódi gombostűnek, mely a Váci-utca hosszában árultatik, carlsbadi cím alá kellett bujni, ha vevőre akart találni, a Pesten készült spanyolviaszk „London“-t hazudott, hogy elkeljen és így tovább százféle kicsinységen keresztül. Ezen vétkes szeretete a külföldinek nem maradt csupán a műipar határa közt, hanem átszivárgott nemesebb és magasabb tárgyakra is. Megvettetett a hazai nyelv, litteratura, művészet, tudományosság.

Ujabb időben változást találunk, javulnak az állapotok, szükséges, hogy a műipart is megjavítsuk és ezen öntudatot és kötelességérzetet költötte fel a védegyelet. Most már ott tartunk, hogy a külföldi is sok esetben „honi“ név alá bujik, ha vevőt akar találni.

Ami a műipar többi tényezőit illeti, ezeknek életbehozatalát a védegyelet által megindított iparmozgalmak kétségkívül követhetni fogják.

Másik általános főhiba az egyelet céljainak és hatásának kisszerű felfogása, pedig ily nagy és komoly dolgot csak magasabb szempontból szabad vizsgálat tárgyává tenni.

További ellenvetés. A védegyelet következtében drágaság lett, mert a tagok arra kötelezik magukat, hogy tekintet nélkül a minőségre semminemű iparcikket nem vesznek, ha abból hazai is kapható. Ezt a körülményt a gyáros arra használja fel, hogy gyártmányait drága áron adja el.

Mindezekben van némi igazság, de csak akkor, hogy ha azt is feltételezzük, hogy a honi kelmék és gyártmányok

közi választás mindenkor oly csekély marad, mint jelenleg. Ez azonban nem fog soká tartani, mert az egyesület mindent elkövet, hogy a gyárak számosabbak legyenek, és így kellő versenyzés által a dolog természetes rende jó.

Harmadik elenvetés. Miután az általános fogyasztást nem a társaság magasabb osztályai, hanem a nagy néptömeg rovására kell írni, a védegylet ezen néptömeget megkárosítja.

Cáfolat. Ezen nagy néptömeg áll: 1. Földmivelők-ből. A föld értéke a gyártás által növekszik, ha az iparcikkek drágábbak lesznek, akkor a földterményei is azok lesznek. 2. Kisebb szegényebb mesteremberekből, ezeknek csak hasznuk lehet. 3. Napszámosok és napról-napra élő proletárokból, ezek a védegylet folytán keletkező gyárakban munkát találnak.

Negyedik ellenvetés. Külföldi áruk, honi gyártmányul fognak kiadatni. Ha a védrendszer az országok határán is van felállítva, és a fentartása milliókba kerül is, a csempészség és kijátszás százféle nemét teljesen megszüntetni nem lehet, egyébiránt az egyesület mindent elkövet ily visszaélések gátolására.¹

További ellenvetések. A védegylet kizárja a külföldiek versenyét és ezáltal az örökös tartományok műiparának árt és így a kormányt visszatörési rendszerre hívja fel.

A kormány magas hivatását nem részrehajlólag, hanem monarchiai szempontból fogja fel, ahol át kell látnia, hogy Magyarország műiparát pártolni kell.

A védegyleti terv a lehető legnagyobb kimélet alapjára van építve, mert mindenkinek tetszése szerinti kikötése engedtetnek meg, melyekre nézve a külföldi vásárlása meg van engedve. A védegylet nem örök időre felállított intézet, átmeneti eszköz csupán, azon meggyőződés hozta létre, hogy fiatal műiparunknak védelemre van szüksége a hatalmas szomszédok ellenében.

¹ P. H. : 1844. 410.

A védelem pillanatát nem hiszi még elérkezettnek D.; pedig ki tudja azt meghatározni, hogy mikor jött el valamely nemzetnél ezen pillanat. A még csak keletkezésben levő védegyletnek a hire is már tetemes mozgalmakat idézett elő a gyáripár körében, hosszú sorjegyzéke van a védegyletnek a kül- és belföldről tett ajánlkozásnak. A tudakozás több oldalról történik: belgák, szászok, morvák, csehek, ausztriaiak seregestől tudakozódnak alkalmas gyárhelyek épület, építési kedvezmények után egyrészt, másfelől pedig vállalkozó társ után.

A rosszul értett földmivelési érdek is feltódult a védegylet ellen. Pedig nem szabad felejtetni, hogy csak ott lehet nemzeti jólétre számolni, hol földmivelés műipar és kereskedés egymás mellett virágoznak. Azonkívül Magyarországnak egy nagy része épen nem alkalmas a földmivelésre, sőt a Kárpátok egész hegylánca terméketlen sziklás földével és gazdag vizerejével egyenesen a műiparra van utasítva.¹

A Pesti Hirlap 1845., 424., 426., 429., 441., 456. és 460-ik számában védekezik még hosszabb cikkeken a Budapesti Hiradó támadásai ellen, amely mindenféle apró okokat hozván még fel a védegylet ellen, melyet nem tartok szükségesnek tárgyalni, hanem helyette egy röpiratra „Der ungarische Schutzverein“ tárgyalására térek át, amely 1845-ben Lipcsében jelent meg névtelenül (azt hiszem, hogy Pulszky Ferencz a szerzője), amelyben a védegylet ellen felhozott összes érveket cáfolja. Itt csak az ellenvetéseket említem meg, mivel azt hiszem, hogy elég érvet láttunk már a védegylet mellett.

A vádak, melyeket felsorol a következők:

A védegylet eszméje még igen korai, meg az ország polgárait még sokáig nem fogja elláthatni a szükséges iparcikkokkal. A védegylet tisztán pártintézmény. A védegylet háttere nem más, mint az Ausztriától való elszakadás eszméje. Erkölcstelenséget szül, mert a kereske-

¹ P. H. : 1845. 415.

dők az idegen árut hazaiként fogják eladni. A védegylet pártkérdés lévén, az ellentéteket még élesebbé fogja tenni. Az egész mozgalom csak csalás és szemfényvesztés, mert a „honi“ csaknem minden cikke kötelező. A védegyletnek sikere nem lesz, mert a kormány akarata ellenére alapult. A mult amellet tanuskodik, hogy Magyarországon semminek sem lehet sikere a kormány támogatása nélkül. A védegyletnek sikere csak időleges lehet, mert az osztrák cikkek végleg ki nem szoríthatók. A védegyleti mozgalom minden cikket megdrágít és ezt a drágaságot az alsóbb néposztály fogja megérezni. Eredménye tehát általános nyomor és elszegényedés. A gyakorlatban számtalan oly akadály fog elő illani, ami eddig ismeretlen volt és ez majd lohasztja a lelkesedést. A hazai áru fogyasztása tönkre fogja tenni a külföldi árukat tartó kereskedőket. Nem védegyletre van szükség, hanem gyárakra. A védegylet az ország lakosaira erkölcsi nyomást gyakorol. Magyarországnak gyárakra van szüksége, ehhez pedig oly tőke kell, amivel Magyarország nem rendelkezik. A gyár-ipar tönkre fogja tenni a házi-ipart és így a lakosság egy részét is. A gyár-ipar fejlesztésével tönkre fog menni a mezőgazdaság. Magyarország földművelő állam lévén és tőkében szegény, nem nélkülözheti a földművelésben sem a tőkét. A védegylet monopoliumot teremt, már pedig a monopolium sohasem teremtett ipart és olcsóbbított árucikkeket. A védegylet főleg Ausztria ellen irányul és ezért az osztrák iparosok megtorlással fognak élni és a nyersanyag szükségleteiket külföldről fogják beszerezni, miáltal az ország egyik jövedelmi forrása apadni fog. A kormány erőszakkal fogja elnyomni a mozgalmat. Ha ipart akarunk Magyarorszában teremteni, azt csak külföldi iparosok behozásával tehetjük, ami azonban a magyar nemzetiség tönkreteljesítésével járhat.

A magyar gazdában Korozmics László védi a mezőgazdaságot a védegylet ellen. „Korszerű agitáció a szem elől tévesztett mezőgazdaság érdekében“. Ezen

cikkeiben közgazdaságunk hiányait és hátramaradásunk okait fejtegeti.¹

Külföldi lapok, így a „Triester Lloyd“ 1845 július 13-ik számában támadja a védegyeletet, melyre Pulszky Ferenc egy hosszabb cikkben válaszol a „Heti Lap“ 1845 július 15-iki számában.

Az „Augsburger Allgemeine Zeitung“ 1844 november 20., december 1., 1845 január 8., 9., 10. számaiban támadja szintén a védegyeletet dr. Hock Károly, akinek cikkei 1845-ben könyv alakban is megjelentek és címe is mutatja a könyv tartalmát: „Gegen den ungarischen Schutzverein und seine Tendenzen“.

A védegyeleti eszmét és annak egész fejlődését tárgyalja Pusztay: „Ungarns Industrie und der Schutzverein“ című munkája.

Előadja a szerző, hogy Magyarországon a védegyeleti eszme nem új, néhány megye már megelőzte e részben az országgyűlést p. o. Tolna, Veszprém, Komárom. Sőt ily egyesületek valának a barátkolostorok is, kik minden szükségletüket kizárólag honi gyártmányokkal fedezték és így ápolták a hazai ipart, bár a védegyeleti nevet nem viselték.

De ha nem is volna hazánkban előzmény, más országok nemzetgazdasági törekvéseinek figyelmes vizsgálata meggyőzne arról, hogy azok is hasonló rendszabályok által segítettek külső vámok által elnyomott műiparukon. Franklin elmondá az angol parlament előtt, miként az amerikaiak dicsőségnek tartották mindaddig rongyos ruhában járni, míg maguknak új ruhához kelmét tudtak gyártani. Washington beiktatása napján honi posztóbol viselt diszruhát, hogy utódainak követésre méltó példát adjon. Zsigmond király már 500 év előtt megmondta, hogy „quodam modo pars es magna dementiae id, quod de suo quisque habere potest, ab aliis mutuare“.

¹ *Magyar Gazda*: 1846. 6., 11., 15., 19., 24., 25., 32., 34., 40., 44., 52., 57., 59., 63., 68., 70., 77., 80., 83., 85. számokban.

Ez van kimondva a védegyelet eszméjében is, azoknak alaptalan jóslatára, kik azt hirdetik, hogy Magyarország nem lehet gyárországgá, hogy helyzete és természeténél fogva kizárólag földművelő országgá van alkotva a legrégebb időkből, különösen Kormides „Bruckstücke zur Geschichte der städt. Kultur“ munkájából hoz fel a szerző cáfoló példát, állítván, hogy hazánkban míg az saját kormányral birt, míg királya bentlakott, míg saját vámjai valának, az iparnak és művészetnek igen kedvező és virágzó fészke volt. A mi volt az újra lehet, ha az iparos öröknek kellő kifejlődésükre alkalom s kellő biztosíték által kedv nyujtatik.

Mint hogy pedig a magyar védegyelet és annak kivethetősége sikere felől nem lehet teljesen itélni Magyarország és Ausztria közti és a magyarországi sajtóságos társadalmi politikai és kereskedelmi viszonyok ismerete nélkül, ezekre vet a szerző néhány pillantást. Megemlíti, hogy a haladási szellem általánosan győzött; ir továbbá a nemzeti élet felébredéséről és a mély gyökerű arisztokratái előítéletek kiirtására célzó törvényekről. A reformtervekre nézve, melyek a magyar országgyűlésen készülnek, szerinte észrevehető, hogy törvényhozóink leginkább teoria terén állva, a tárgyak fölött, miknek helyes megítélése sok évi tapasztalást kíván, csak könnyedén határoznak; és rendszeren a már kész és kihirdetett törvényekben kezdik csak észrevenni a hibákat és fogyatkozásokat, melyek azután módosításokat és pótló utólagos törvényeket tesznek szükségessé; másik, hogy a magyar törvényhozás képesnek tartja magát egyazon ülésben sőt órában a legkülönbözőbb tárgyakat összekötetés és természetes sorozat nélkül megvitatni és eldönteni, miből következik, hogy sokszor a legszükségesebb indézkedések, mik a dolgok alapját képezik, elmaradnak, míg mások szükséges előkészület és kellő alap nélkül megszavaztatnak.

Elősorolja azután azon politikai és társas viszonyokat hazánkban, melyek az ipar felvirágzásának abszolút,

azaz olyan akadályai, melyeket okvetlenül el kell háritani, ha azt akarjuk, hogy iparunk fejlődjön. Ilyenek az adókiivetés hibás és önkénytes volta, a fennálló földesuri viszonyok a városokban uralkodó céhrendszer, a hiányos közlekedési eszközök, hitel hiánya és oktató intézeteink, amelyeknek az ipart meg kell előzni.

Áttér azután Magyarország és Ausztria közötti politikai és kereskedési viszonyok vizsgálatára, nézeteit — mint mondja — oly magasságra állítván, honnét a pártérdekeket elfogulatlanul átnézheti. Az ország alaptörvényei 1713:3, 1723:2, 1741:8 és 1790:10 nyilván kimondják, hogy Magyarország alkotmányos, önálló, semmi más nép vagy tartománynak alá nem rendelt szabad és független ország, s mind amellet, hogy az örökös tartományokkal együtt osztatlanul és azoktól elválhatatlanul az ausztriai ház kormánya alá tartozik, mindenkor saját törvényei és szokásai és nem egyéb provinciák módjára kell kormányoztatnia. Hogy ez önálló, semmi más országnak alá nem rendelt helyzet az anyagi jólétre és annak eszközeire is kiterjed, bizonyos az 1608:5-dik törvényből.

Azonban tudva van, hogy Magyarország a szomszéd tartományoktól 30-ad vonal által van elválasztva és hogy vámrendszere szabályozására semmi befolyással nem volt. A vámszabályzat tehát kizárólag és egyedül az ausztriai kormánytól jött, miáltal lón, hogy a sorompók valódi védvámokká lettek Ausztria javára, melyek Magyarország ellenében tilalmazólag hatnak. Az ausztriai kormány a vámrendszert státus jövedelmi forrásul használja. Innét következik, hogy a vámrendszer az adórendszerrel oly szorosan összefügg Ausztriában és ezért vesznek némelyek az adózás egyenetlenségéből védokokat a vámok oltalmazására és fentartására, ezért hirdetik méltánytalannak, hogy a magyar az ausztriaival szabadon versenyezhesen. A magyarok sohasem lesznek csupán és főleg gyártó nép, az ország értéke kétségtelenül nyers természetben áll, melynek kimérhetetlen

gazdagságával bir, ha roppant kiterjedésü pusztái és legelői művelés alá jönnek. Ausztriának feladata gyár és kereskedő országgá lenni, s e célra Magyarország nyers terményei fontos segédeszközök lehetnek.

Kimutatván ekként a szerző a védegyelet törvényességét és azon alapokat, mikre építve van, áttér az egyesület fény- és árnyoldalainak kimutatására. A szerző nem tartja a védegyeletet a legkorszerűbb és egyedül helyes eszköznek a hazai ipar emelésére és nem is gondol fényes jövőt építhetni, de méltányolja azt, mint a haladási vágy és az életteljes mozgékonyság biztos jelét. Ha a védegyelet — ugymond — főképen e szempontból lett volna felfogva, azok, kik hazafiságukkal meg tudták egyeztetni, hogy ellene a lapokban szavat emeljenek, aligha jöttek volna oly nagy tűzbe, meggondolván, hogy a védegyelet egyenesen a hátramaradás és szükség érzete szülé, azt pedig senkitől sem lehet rossz néven venni, ha saját helyzetét érzi s annak mostohaságán segíteni akar.

A védegyelet fényoldalai szerinte a következőkben foglalhatók: az országban iparos törekvések ébredtek, mely azelőtt ily mértékben nem mutatkozott, az iparos osztály bizalmat nyert saját erejéhez és új életre kelt. Az anyagi haladás mellett némi hazafiúi szellem is fejlődik ki, mely erős középosztály alakítására multhatatlanul szükséges. Minden lépést, melyet az ipar előre tesz, növeli a népességet, értelmi műveltséget és polgárosodást. Ezekkel együtt szaporodik a szükségérzet, a vevők. Anglia egészen így tett a keletindiai selyem- és pamut-kelmékkal, mint most a védegyelet a külföldi gyártmányokkal, csak azon különbséggel, hogy ott vámkényszer volt, itt erkölcsi kényszer. Saját silányabb és drágább kelméit többre becsülte, mint a szebb és olcsóbb keletindiaikat, egy szálát sem használt ezekből és gyár-ipara csakhamar megerősödött. Igaz, hogy ehhez más tényezők is járultak, de tagadhatatlan, hogy e gyártási kedv azonnal föléledt, mihelyt a gyártóknak kelendőség biztosított.

A védegyelet hazafiui érzelmre, becsületszóra, erkölcsi erőre lévén alapítva és ennek jótékony következményei voltak. A főnemesség egy része Bécsből Pestre, Pozsonyba és jószágaira jött lakni, iparvállalatok élére állott és otthon költi el jövedelmét. Az előítélet, hogy a nemességhez nem illik mesterséget üzni, tűnni kezd.

A védegyelet árnyoldalai, hogy sok kereskedő elkerülhetetlenül elbukik, szállítási kivitelünk máris észrevehetőleg csökkent, mert a bécsi gyárosok, kik áruikat magyar piacra hozták s itt nyersanyagot vettek, az árukelet kevesedéséhez képest vásárlásaik mennyiségét is leszállítják. Belföldi gyártermékeink drágák és kevésbé jók lévén, a külföldiekkel a versenyt ki nem állhatják; a védegyeleti tagok kötelezettsége belföldi akár jó, akár rossz gyártmányt venni, a gyárak tőkéletesezésére rosszul hat és ezáltal a magyar ipar hitelét veszíti, végre a kereskedőket csalásra kényszeríti, mert ha nem akarják, hogy már beszerzett külföldi áruik nyakukon maradjon, kénytelenek azt honi helyett eladni.

E bajokat csak úgy lehet orvosolni, hogy ha a kormány a közbeeső vámokat megszüntetné és Magyarország lakói több adót fizetnének.

Külföldön is rokonszenvet kelt a védegyeleti eszme, így List Frigyes, aki szerint a védegyelet nem más, mint ösztönyszerű megnyilatkozása egy belső érzésnek, mely azt mondja a magyarnak, hogy a kereskedelem és ipar kifejlődése nélkül a földmivelés nem haladhat és így a nemzet közgazdasági fejlődése is akadályozva van.¹

Védi még De Gerando, aki egy nagyobb munkájában: „De l'Esprit publice en Hongrie (1847.)“ ismerteti a vámpolitika igazságtalanságát s ezzel kapcsolatban pedig a védegyelet keletkezését. A védegyelet célja szerinte nem az, hogy a földmivelő

¹ List: Gesammelten Schriften. II. 309.

Magyarország rögtön ipari országgá alakuljon, hanem az, hogy Magyarország felszabaduljon az osztrák járomtól. A cél nem az, hogy a külföld iparos államával versenyre keljen Magyarország, hanem, hogy az országban tengődő gyárakat megerősítsék és egyuttal ujakat is alapítsanak.¹

Végül még itt emlitem meg, hogy az e korabeli költészet is foglalkozik a védegyleti eszmével — ami természetes is, mert az irodalom a nemzeti szellem és érzés mutatója.

Bajza „Ébresztő“, Garai pedig „Magyar leány dala“ című védegyleti verseket irtak az „Életképek“-be.

Obernyik és Vahot Imre által szerkesztett „Nemzeti Szinmátár“ II-ik füzetében jelent meg Vahotnak egy egyfelvonásos vigjátéka „Éljen a honi“, mely a hazai termékeket dicsőíti. Tárgya, hogy gr. Baláryt és rokonát Klotildot, kik a hazai ipart lenézik, hogyan tréfálják meg és tértik meg Baláry grófné és Klotild udvarlója Magyar. Magyar kelméről, magyar pezsgőről, szivarról, versről elhítetik, hogy ez külföldi, és azok ezen dolgokat kitünőeknek találják és így fölsülnek.

Arany János „Az elveszet alkotmány“ című parodisztikus époszában emlékezik meg a védegyletről.

Petőfi pedig 1847-ben ír egy védegyleti dalt, melyben a védegyleti mozgalmat helyesli.

Igy akarják a költők a haza érdekeit szolgálni, a hazafiak figyelmét az ország közgazdasági érdekeire — amely a század főeszméje — felhívni.

¹ *De Gerando*: i. m. 495.

IV.

A védegyelet hatása az iparra.

A gyáriparnak a nagy fontosságát a védegyelet szervezői korán felismerték és részint felhívások által, részint pedig anyagi támogatásukkal oda hatottak, hogy a gyáripár minél gyorsabban fejlődjön, amint ezt mutatja az Iparcsarnok és az Iparműtár szervezése, amely oda-irányult, hogy a helyi piacon biztosítsa a magyar termékek kelendőségét.

Trefort Ágost így ír erről a kérdésről: Gyáripár nélkül a kifejlődés magasabb fokát nem lehet elérni. A belforgalom csak ott lehet élénk, hol gyárak léteznek, tökéletesebb közlekedési eszközök tisztán földmivelő országban mindig hiányoznak; hol gyáripár nincs, nincsen tőke, mert nagy tőkét a gyáripár szül.

De maga az ország függetlensége, a nemzetiség sincs biztosítva, hol gyáripár hiányzik, mert szegény nemzetek a politikai mérő serpenyőben igen könnyűnek találtnak, s háboru esetén időnkben az győz, ki finansialis forrásokban gazdagabb — gyáripár nélküli ország pedig e tekintetben szegény. Gyáripár nélkül a szabadság sem tartható fenn sem meg nem szerezhető, mert szabad institutiokat csak erős középosztály tarthat fenn, csak az vivhat ki.

A földmivelés s a birtokos osztály jóléte leginkább a gyáripár következtében emelkedik.¹

¹ P. H.: 1845. 511.

A védegyelet különösen 2 cikket, a posztó és dohánygyártást mozdította elő.

Kossuth szerint a védegyelet jótékony hatása semmire se volt oly nagy, mint a hazai szivargyártásra. Ország-szerete emelkedtek szivargyárak, maga Budapest több ezer embert foglalatostkodtat, a belföldi szivargyártásban, mint amennyi százat előbb kül- és belföldi szivargyártásban foglalatostkodhatott; voltak hónapok, midőn nöcselédet alig lehetett kapni a fővárosban, mert mindenki a szivargyárba tódult dolgozni.¹

A pozsonyi osztályhoz elküldött egyik levelében azt írja Kossuth, hogy a posztónemüekben már annyira haladtunk, hogy az áruk megtorlódnak a központi piacon, s én, ha valaki posztogyárat akar állítani, inkább visszatartóztatni, mint ösztönözni tartom tanácsosnak, míg a már munkában levők megerősödnek, s általában az igen finom gyolcsot kivéve, (mely lenfonó gyárat tételez föl, azt pedig ekkorig a magyar len drágasága akadályozza meg leginkább,) alig van oly iparműszak, miből szüksegeinket hazai készítményekből ne fedezhetnők.²

Kossuthnak ezen kijelentését szépen igazolja az a két jegyzék, amelyet a védegyelet 1845 végén és 1846 második felében kiadott. Megjelentek ezen különkiadásokon kívül ezek a jegyzékek a *Heti Lapban* és a *Pesti Hirlapban* is, hogy a közönséget tájékozzák arról, hogy kik gyártanak és tartanak raktáron honi árut. E két jegyzék közül az első a következő:

¹ *M. Sz.*: 167. (Kossuth beszéde a v. e. 1846. közgyűlésén.)

² *H. Lt.*: u. a. r. (1845. július 10. levél Kossuthtól.)

I. Selyemszövetek.

a) *Pesten.*

1. Álványi Károly és Társa selymet és bársonyt sző, Üllei-uton. Mocsonyi-, előbb Donner-házban; boltosai: Schönau és Hecht nagykereskedők a Vásár-téren Mocsonyi-, előbb Muzslay-házban.

2. Engländer H. és Társa sző selymet, bársonyt és szalagokat, gyára van a Király-utcai Teleki-, előbb Valero-házban, és a Váci-uton; árul a Vásár-téren, Burgmann-házban.

3. Ixies és Zeppezauer, kiknek Bécsben nagy gyáruk van, Pesten, mint egy harminc-negyven széssel dolgoznak a Váci-uton, Simonyi-házban; árulnak a Bécsi-utcában.

4. Koch Antal azelőtt volt 4 szövőszékét megszaportotta 9-el, és sző selymet, bársonyt, meg lószőr-kelméket szoknyára és butorokra. Gyára van a Szövetség-utcában Theisz-házban; árultak Weisz Bernát iparműcsarnokában, Nagyhid-utcában, Weisz-házban.

5. Policzer selyem- és bársony gyára van a Sip-és Dohány-utcák szögletén.

6. Valeró Antal, mint már a Heti Lap számában jelentve volt, igen nagyszerűsítette gyárát a József-hengermalom szomszédságában; raktára van a Vásár-téren, Almay, előbb Almásy-házban.

7. Wágner és Peöth selyem- és bársonygyárak van a Király-utcában, Teleki-házban.

b) *Pozsonyban.*

8. Bauder Rudolf 175 szövőszéket állított fel a Landerer-utcában; vásárok alkalmával árul Pesten a Harmincad-utcában.

9. Duránszky szalaggyárának szövőszékeit tetemesen szaporította, s fekete kendők és kelmék gyártásához is

fogott. Pesten a Váci-utcában, az Ezüstholdnál kaphatni készítményeit.

10. Szeifert selymesnek 12 szövőszéke dolgozik.

11. Hanek selyemtakács 3 széken félbársonyt (felbert) készít.

II. Posztófélék.

1. Besztercebányán: Sándory István posztós gépeket szerzett és műértő segédekkel hívott meg műhelyébe, s már most jobb posztót szövet.

2. Esztergomban: Nelhubel Ferenc, jobb posztót kezd szőni, Pesten árulja Weisz Bernát, Nagyhid-utcában saját házában.

3. Győrött: Schwarc posztós legujabban 3 széket állított, s még többet állítand mielőbb; van bundáló-(pelz), fűrtőlő-(lock) és fonógépe is.

4. Holicson: Helcser és Társának posztógyárak van; Pesten árusok: Blass Móric Nagyhid-utcában, Ürményi-házban.

5. Kassán: Szegényház posztógyára 200,000 pfrtnyi tőkére alapítva, nagyszerűsített.

6. Kőszegen: egy nagy posztógyár felállítására már társaság alakult.

7. Kőszegen: a posztós cég számos tagjai közös erővel emelték productiójukat s finom posztó- és gyapju-szövetekkel gazdagon látják el folyvást közös pesti posztótárukat váci-utcai gróf Nákó-házban.

8. Leibicben: az ottani posztósok, kiknek műveiket a mult iparműkiállításán megemlíteni is alig lehetett, most jeles és nagykelendőségű posztóféléket küldenek Pestre: Nagy Józsefhez, Váci-utca szögletén, a Zöldfánál és Delhaes Miklóshoz, váci-utcai gróf Nákó-házban.

9. Lékán: Bründl, Móser és Popp terjeszkedni igyekeznek s árultatnak Pesten: Weisz Bernátnál. Pécssett: Obadichnál.

10. Pécssett: a most nevezett Obadich állít jelentékenyebb posztós műhelyt.

11. Pesten : Deutsch és Kádelburger derék posztó és finom gyapjuszövet gyárat állítottak a király-utcai Teleki-házban.

12. Pozsonyban : Wenclicske Jánosnak van kicsiny, de 15—20 széken teljes erővel dolgozó posztógyára ; szövegeteit árulja Pesten Grünwald Jakab a Vásártéren.

13. Szokolcán : több posztósok, jelesen : Wrchowszky Ernő, Mittaksek, Kellner, Prichoda s több mesterek, kik eddig csak kék posztóval foglalkoztak, jelenleg már 5—6 pftos finomposztót, Batthyány- és Lajos-szöveteket készítenek. Raktáruk van Pesten egy részben Nagy Józsefnél, a Kigyó-utca szögletnél és Weisz Bernátnál a Nagyhid-utcában.

14. Jegyezzük meg : miként gróf Zay Károly Ugrócon saját vállalatára egy nagy posztógyárat szerel fel még ez idén, miszerint benne az őszön már dolgozni fognak ; miként Párkányon egy részvényes társaság fog posztógyárat állítani ; miként Felső-Magyarországon szinte hasonlót célzó társaság alakult ; Győrött egy magányos vállalkozó nagyobb szerű gyárt állítand ; Pesten bizonyos Wittmann szándékozik posztó gyártásra vállalkozni ; Nagyszlaboson egy posztógyár-vállalatra már 400.000 pft van aláírva, és egy gép papírgyár már fel is állított.

És jegyezzük meg, miként még mindig első gácsi gyárt, Pápán Mayernak, Kőszegen Schwartznak, Eperjesen : Mosánszky Samu, Matthaidesz Károlynak, Schäfer Károlynak gyáraik mind ifjodott erővel dolgoznak. És hogy egri, gyöngyösi, balassagyarmati, palotai, pápai, soproni, radványi, pinkafői, patai, ugróci stb. posztósok újabb mozgalmaink sodrába ragadtatva, most csaknem mind nemesebbitik műhelyeik munkáit.

III. Finom gyapju-, gyapot- és félselyem-gyárak.

1. Csáktornyan: Fischer Testvérek gyapot-takács műhelyt állítottak.

2. Győrött: Link kereskedő és Withner Patric takács egyesülten 15 szövőszéken nőruha-, mellény- s nadrág-kelméket, legujabban bélés- és butorkelméket készítenek. Szövegeteket kaphatni Pesten: Nagy Józsefnél.

3. Győrött: Heisz Ferdinánd műtakács nő-, mellény-, nadrág-kelméket, kendőket sző. Készítményeit árulja Győrött Timár kereskedő.

4. Győrött: Kvatek takács nadrág-kelméket készít.

5. Mezőkomáromban: Magyar Károly műtakács nadrág-kelméket, vitorlavászonokat stb. sző. Árusa Pesten Nagy József.

6. Pakson: Peller Testvérek gyapot-szöveteket készítenek.

7. Pesten: Abarbanell Ferenc 3 széken dolgozik nadrágkelméket stb. Lakik a Szövetség-utcában. Árusa: Iszer nagykereskedő, Nagyhid-utcában.

8. Pesten: Blass Móric finom gyapju, gyapot-kelméket sző az Újvárosban, Kámmermayer-házban, a József-hengermalom mellett; raktára van a Nagyhid-utcában, Ürményi-házban.

9. Pesten: Frey Péter műtakács 9—10 székkal dolgozik, készít vitorlavászonokat, nadrágkelméket stb. Lakik: Kerepesi-uton 23. sz. a.; műveiből kaphatni Nagy Józsefnél.

11. Pesten: Hertzsch, gyára van a Háromkorona-utcában, Marcibányi-házban, raktára: József-piacon, a Fröhlich-házban.

12. Pesten: Höhnel Ferenc butorkelméket és asztal-szőnyegeket sző Király-utcában, Gambrinus átellenében; árusa: Weisz Bernát.

13. Pesten: Michna Flórián gyára van a Szél-utcában Schiller-házban, árul magában a gyárban.

14. Pollák Hermann gyára a Gyár-utcában, Witkowszky-házban áru a gyárban.

15. Schönau és Hecht gyárak van a két-szerecseny-utcában Mesztetits házban, raktárok a Vásártéren Mocsunyi-házban.

16. Pesten: Stecker Ferenc takács, a Király-utcában Pallády-házban dolgozik 3 székkal.

17. Pesten: Valter József takács 14 széke áll a Király-utcai Teleki-házban, áruik vannak Weisz Bernátnál.

18. Pinkafőn: Zonecker József gyapottakács nőruha-kelméket sző.

19. Pozsonyban: Oppenheimer a dolgozó házban
a) gyapotot cérnáztat, *b)* fejér és színes galandokat, *c)* argant lámpabéleket, *d)* barchentet és *e)* durvább gyapot vásznat szövét.

20. Pozsonyban: Schönfeld Jakab nőruha-kelméket stb. sző.

21. Stridón-Zalában: Tományi Varasdi kereskedő 3 szék helyett most 20 széken dolgoztat.

22. Vácon: Kovács Márton takács vitorlavásznakat, fehérnadrág kelméket, sőt már most gyapjufonalból kezd dolgozni.

23. Szenicen: Malyer Móric takács készít nőruha-kelméket, kendőket, nadrágszöveteket. Árusa Pesten Nagy József a Váci-utca szögletén.

24. Zomborban: Vikár és társa állítottak gyárat.

25. Zomborban: Szereltetett egy gyapot műhely, de a vállalkozó nevét nem tudjuk.

IV. Szinnyomtatás.

1. Budán: Wasszermann Jónás képfestő szabadalmat szorgalmaz egy nagyobb színnyomdáért, most is nyomtat nemcsak kéken, hanem színekkel is.

2. Pesten: Felsenfeszt gyapot- és selyemszöveteket nyomtat igen keresett munkával, lakik Feldunasoron, Düttel-házban.

3. Ó-Budán: Luthner és Fiai eddigi kék nyomdájokban már színes dívatkelmét is nyomtatnak, árulnak Pesten, Vásár-téren, Martemelly-házban.

4. Ó-Budán: Goldberger és Fiai mindinkább nagy-szerűsítik gyárukat, most épületeket csatoltak régiebb gyárukhoz. Perrotin gépet szereztek stb. stb. Árulnak Pesten Nagyhid-utcában.

5. Sasvárott az egykori nagyhirű kartongyár 500,000 pfttal felelevenítetteti készül s 300,000 pft már fedezve van.

6. Sümegben: Ramaseter állított hasonló gyárat. Pesten Weisz Bernátnál árultat a Nagyhid-utcában.

V. Különféle vállalatok.

1. Mindenek előtt megemlítendő itt a gyáralapító társaság, mely a legszebb reményekre jogosít.

2. Weintraub gyapotfonást kezdett Pesten, a Király-utcában a Teleki-házban. Fonathatni nála a 20-ig számig.

3. Komáromban: Berky asztalos a külföldi gyapot gyárakban soká lévén alkalmazásban, most gyapot cérnázó gépet készített magának, s a mult pesti vásárra hibátlan kötőcérnát szállított. Árusa Pesten Weisz Bernát a Nagyhid-utcában.

4. Eperjesen: Pollák gyapjufonó gyárat Fehérváry és Matheidesz urak részvényes társasági gyárrá alapítván, az most nagy-szerűsített erővel dolgozik.

5. Pesten Dománszky József kallót állított Ferencvárosi Malom-utcában.

6. Pesten Elsner posztónyiró tökéletesen felszerelt csinózót-appreturt állított fel a Gyöngytyuk-utcában saját házában.

7. Pesten Weintraub hasonlólag csinoz, a Király-utcai Teleki házban.

8. Győrött Gildenowsky posztónyiró hasonlóképen csinos posztó és gyapot szöveteket.

9. Győrött Hiesz Ferdinánd.

10. Révfalun-, Győrben-, Wiethner Patric és
 11. Pozsonyban Oppenheimer a dolgozó házban
 műkerítéshez fogtak.

12. Pesten Stoll Henrik gyapju- és selyemfestő
 műhelyt állított fel aldunasoron Kehrer-házban.

13. Pesten Hász János csipkéket köt a Magyar-
 utcában.

14. Pesten Bajai Antal ékművész Franciaországból
 hazatérvén, pipere cikkelyekkel, ruha és szoba diszit-
 ményekkel foglalatoskodik, lakása Gránátos-utcában
 Károlyi Trattner házban van.

15. Győrött Heifel Ede virággyárat állított.

16. Pesten Papp kisasszonyok hasonlóan virággyár-
 táshoz fogtak.

17. Pesten: Boldrini Péter a folyó évi tavasztól
 kezdve 20 személylyel szalmakalapot készítettett Nagy-
 hid-utcai Mocsonyi-házban.

18. Budán Zsigmond Károly szőnyeggyárt állított.

19. Pesten Iling gépész gépgyárat állított a Váci-
 uton. Álványi selyem gyárát ő szerelte fel. Valeró
 gyárát különféle gépekkel ő látja el, kész mindennemű
 fonó, szövő, papiros és más gyárat a legujabb tech-
 nikai fejleményekhez képest felszerelni. Készít Jaquard
 gépeket is, s a fonószékeket 3 pftal olcsóbban szolgál-
 tatja, mint a bécsiek.

20. Pesten Nusz és Faith jeles fényészet-optikai gyárt
 állítottak a Diófa-utcában, kaphatni náluk mindennemű
 optikai, mérnöki s physical szereket. Boltjuk van Váci-
 utcában az „Arany rák“ című házban.

21. Ernst Frigyes budai diszműgyárnok tetemesen
 nagyította műhelyeit, s csak Kanic Manó urral 20,000
 frtnyi forgalmat üz ez évben. Boltja van Budán a Hid-
 főnél, Pesten árulnak műveiből Kanic Manó és Weisz
 Bernát a Nagyhid-utcában.

22. Lindenschmied műasztalos (Galanterietischler)
 Bécsből Pestre települt már most ide számítva Nagy
 Ferencet Pesten és Szombathelyi Imrét Csetneken

3 műasztalosunk van. Kiss Samu hazánkfia még mindig Bécsben dolgozik.

23. Juchó József pesti esztergályos nadrággombokat készít nagyban; boltja van Uri-utcában Horváth-házban.

24. Liszka pozsonyi szabó hasonlóan ilyen gombokat készít.

25. Grosz Pesten a Dohány-utcában patent gombgyárt állított.

26. Untersteller Miklós Pesten szelence gyárat tetemesen nagyobbította; gyára van a Sip-utca szögletén Luby-házban.

27. Hierart Ferenc Pesten az Ősz-utcában mécs kanócokat, fadobozokat, ernyő villázatot készít nagyban.

28. Győrött Ceh és még egy más gombos, gürtler, cimeres gombok készítésével kezdenek foglalkozni.

29. Pékány János Pesten pezsgőgyárat állított, bora árultatik Nagyhid-utcában az Angol királyné alatt.

30. Dremmel Ferenc Pesten csokoládé gyárat állított a Nagykácsi-utcában 178. szám alatt.

31. Lüttermayer gyógyszerésznek győri cukorgyára most ismét felelevenül.

32. Oswald Pakson szalámit készít nagyban.

33. Auspitz Zsigmond keményítő és száraz tészta-gyárat állított fiának Pesten a Molnár-tónál.

34. Liszka pesti kereskedő a Leopold-utcában szinte keményítőgyárat állított fel.

35. Ganz Ede Budán vasöntődét állított.

36. Glanz Gusztáv papír, betű és jelv. gyárat állított Pesten. Boltja van a Bécsi-utcában, kaphatni nála festett és jelvezett levélpapírokat stb.

37. Szerelmei Miklós ujdon állított könyomdáját kelmenyomtatásra is használja, nyomdája van Pesten a Dorottya-utcában Vogel-házban.

38. A szivargyártás körében legélénkebb mozgalom uralkodik.

Előkészületek tételnek: egy Győrben állítandó fonógyárra, mire már 50,000-nyi tőkével nagyobbíttatni

fog. Dr. Vagner Dániel egy nagyszerű vegyszer gyár iránt közlött felhívása; értekezés alatt van egy nagyszerű gyapotfonógyár felállítása stb. stb.

Nem számítván tehát a csak készülöben levő vállalatokat, a megindított vállalatok száma felmegy 93-ra.

Az iparegyesület igazgató válaszmánya ezután is éber figyelemmel fogván kísérni ez eleven mozgalmakat, reményünk van mielőbb folytathatni a részbeni közlésünket. Julius 5-én 1845.

A második jegyzék a következő:

I. Selyemkelmegyarak.

1. Pesten: a) Valero J. Antal nagyszerű selyem-, bársony- és szalaggyára van Pesten a hengermalom s cukorgyár közelében stb.

E gyár az ausztriai nagyobb gyárakkal összehasonlítva is mindig a nagyobbszerűek sorában áll stb.

Van 48 csévezőgépe (Windungsmaschine), 7 orsógépe (Schpinnmaschine), 11 fonalvető motólája (Schweifrahmen), 58 szalagszövő malomszéke, 177 kelmeszövőszéke, 30 Jacquard gépe, van sávgépe (Dessein Schlagmaschine), csinózó (apretirozó) gépe szalagok számára és még egymás a széles kelmék számára, összesen pedig a házon kívül működő szövő székekkel együtt 250 szövőszéke dolgozik.

E gyár a védegyesület előtt szalagot épen nem, selymet is csak a köznép számára készített és most a legszebb s legfinomabb sima és ábrás kelméket egész a fényüzésig állítja ki.

Gyárszerei a védegyelet után 10,000 pft. költséget meghaladó új gépekkel szaporodtak. Köztük igen sok jeles itt Pesten készült. A védegyelet szülte mozgalmaktól bátoritva hazájába csakugyan letelepedett pesti fiaderék gépgyárnok Illing Ferenc készíti azokat.

Az új gyárszerek így szaporodtak: a 48 csévezőgép közül 24; a 7 orsógép közül 3; a 11 fonalvető

motola közül 5; az 58 szalagszövőszék mind; a 177 kelmeszövőszék közül 80; a 80 Jacquard gép közül 48; aztán az ábraütő s a csinozógép, mind a védegyesület óta állítottatott fel.

Munkásainak számát 400—450, kik mind a városokban lakván, a gyárba csak dolgozni járnak fel. Hetenkint 1000 pfrtnál többre rug az összeg, mit Valeró ur munkásainak fizet.

b) Wágner és Geöth, selyemkermegyára van Pesten Király-utcai Teleky-házban.

c) Mildner J. A. előbb Állványi és Társa Üllői-uti gyárában mindenféle selyemcikkek előállítatnak.

d) Pollitzer L. selyemkermegyára Dohány és Sip-utcák szögletén.

e) Friss Antal és Zepperauer selyemkermegyára van a Váci-uton, Simonyi házban 30 széken ügyes munkásaival a legjobb minőségű kelméket adja közönségének.

2. Pozsony: a) Bruder Rudolf selyemkermegyára. 80 székkal dolgoztat a közönség minden osztálya számára. Gyárában a selyem s bársonyon kívül battiszt nőiruhakelmék is a legjobb izléssel készítettnek.

b) Duránszky J. S. szalaggyára. A védegyelet következtében tetemesen nagyítottatott; s most már 24 széken a legszebb mustrájú szalagjait osztja hazánk minden részébe.

Hanek selyemtakács csak 3 székkal dolgozik.

II. Finom gyapju, gyapot és félselyem gyárak: melyekben t. i. főanyagul a gyapju és gyapot, selyem pedig csak mellékanyagot szolgál, kivévén, hogy valamit e nemből a selyemkermegyárak is készítenek. Budapesten a védegyesület előtt egyetlen egy sem volt, most már itt vannak:

1. Pesten: a) Esche József shawl és divatkermegyára Király-utca végén.

b) Blas Móric gyára van a hengermalom melletti Kammermayer-házban.

c) Frey Péter mütakács eddig csak fehér vásznakat; most pedig mindenféle szöveteket készít.

- d) Hertsch és Társa.
 e) Hónel Ferenc butorgyára.
 f) Pollák Hermann, gyapju-szövetgyára „Pesti gyermekkórházban“
 g) Schönaug és Hecht.
 h) Hám János, szőnyegárugyárát ismét felelevenítette.
 i) Stechner Ferenc műtakács műhelyét is 7 székével, ügyes műveivel csak öröm tudni a hazai műipar sorában.
 k) Schwarcsinó fehér takács már most színes szöveteket is készít.
 l) Schlottauer sima szőnyeget készít.
 m) Kalanda gyapottakács műhelye.
 n) Künzel műtakács nőiruhakelméket is készít.
2. Pozsony: a) A pozsonyi dologház gyára.
 b) Schönfeld Jakab nőiruhakelmegyára.
 c) Heim T. és Fia, gyapot nőiruhakelmegyára.
 d) Schwentner Kristóf.
 e) Obenbreit Ede, selyemgyára.
3. Győrött: a) Link és Witner, nőiruha- s mellénygyára.
 b) Hiesz és Fandler, nőiruha- s mellénygyára.
 c) Kvatek, takács nadrágkelméket készít.
4. Mezőkomáromban: Magyar Károly, műtakács eddig csak fehér, de most már különféle szöveteket is készít.
5. Pakson: Peller Testvérek gyapottakács műhelye, 7 széken dolgozik.
6. Pinkafőn: Starecher, takács gyapotműhelye.
 7. Stridón (Zalában): Tományi keresk. műhelye.
 8. Szenicén: Mayer Móric, Neufeld Ferenc, Hummel urak műhelye.
 9. Bucsun: Sztatky József gyára.
 10. Iglón: Thern takácsműhelye.
 11. Zomborban: Bihár és Társa gyára.
 12. Kassán: Szirmai négyolcsógyárat bir.
 13. Pécsen: Obadich gyapjuszövetgyára.

III. Posztó-gyárak.

1. Besztercebányán: Sándory István posztógyára terjeszkedett és jobb minőségűek szövéséhez fogott.

2. Esztergomban: Nelhubel Ferenc is jobb posztók szövését kezdette meg.

3. Győrött: Schwarc posztógyára. Hofmann és L. posztógyára.

4. Holicson: Telcser és Társa posztógyára.

5. Kőszegen: A részvénytársaság nagyszerű posztógyára most épül, az idén készen lesz. Schwarz K. és Társai saját posztógyáraikat tetemesen nagyították. A községi posztósok céhe egyesült erővel üzletét kiterjesztette.

6. Leibichban: Gyapju és gyapotszövő társaság.

7. N.-Szombatban: Stanzel J. ur szilárd vállalatú gyára. Fábry posztós műhelye tágított.

8. Dékán: Bründl J. G., Móser és Papp urak, posztósok üzletükön tágítottak.

9. Pesten: Deutsch és Kadlberger gyapjuszövet és finom posztógyára. Mittmann J. posztógyára.

10. Szakolcán: Wrchowszki Ernő, Mittag Testvérek üzletükön tágítottak s finomabb szöveteket készítenek, mint azelőtt.

11. Kaposvárrott: A megyei dologház posztógyára.

12. Ugrócon: Gróf Zay Károly nagyszerű posztógyára épülőben van.

13. Ujvidéken: Demetrovics posztógyára.

14. Sz.-Fehérvárrott: Taschida posztógyára.

15. Tata: Trebycki posztóműhelye tágított.

16. Ungvárrott: Kornstein és Rosenthal posztógyára.

17. Nyitrán: Cseh fehérvászonakács műtakácsi munkálatot kezdett. Szeisz műtakács 6 széken dolgozik.

18. Budán. Deáky Manó fehértakács 6 széken dolgozik. Páli József fehértakács 4 széken dolgozik.

19. Kézsmárkon: Nendtvich, posztós.

20. Pozsonyban: Steinhoffer, fehértakács nagyszerű műhelye.

21. Egerben: Matheidesz és Fehérváry gyapju-fonógyára.

22. Egerben: Bucher Alajos lenkelmegyára.

23. Szabadkán: Kmell József műtakács.

IV. Szinnyomtatás.

1. Pesten: Bertalozzi festőműhelye.

2. Budán: Wassermann Jónás képfestő intézete tágosbult.

3. Ó-budán: Goldberger S. F. és Fiai tágosították üzletöket. Leitner J. és fiai kék és mindennemü színnyomtató intézete.

4. Sopronban: Festő papirgyár.

5. Sz.-Fehérvárott: Brayer Adolf selyemfestő.

6. Sümegben: Ramaszetter V. kartongyára.

V. Répacukor-gyáarak.

Pécsett: Limberger cukorgyára. L. a Heti Lap 1845. 19. szt.

N.-Szombat: Waymár Testvérek cukorgyára.

Győrött: Lützenmayer cukorgyára felelevenült.

VI. Csinozás (appretur).

1. Pesten: Elsner Zs., posztónyiró tökéletesen felszerelt csinozó intézetet állított.

2. Győrött: Gildenovszky, csinoz posztó- s gyapot szöveteket.

VII. Vasgyáarak.

1. A pécsi nagyszerü vasöntöde. Müködését már elkezdte.

2. Mecenzéfi vasművesek egyesületet alkottak s nagyban üzik üzletöket.

3. Murányvölgyön: A murányvölgyi vasgyár egyesület számos hámorokat állított.

4. Csisnyőn Jolsva mellett: Krell Ferenc szöggyárat állított.

5. Pesten: Schlick Ignác vasöntődéje.

VIII. Szivargyarak.

Pesten: Gschwind M. szivargyára.

Hönig Mátyás, szivargyára.

Szentkirályi M. és társai, szivargyára.

Trenner Károly, szivar és burnótgyára.

Fuchs Philipp és Társa, nagyszerű szivar és burnótgyára.

Frankendorffer Pál, szivargyára.

Ebenführer M., szivargyára.

2. N.-Szombatban: Ziebfreind János, szivargyára.

3. Szombathelyen: Pahofer Gyula szivargyára, a védegyelet előtt is szivarai Bécsben nagy kelendőségre leltek; azóta pedig a rendeléseket csak alig képes teljesíteni.

4. Pápán: Bruck Móric szivargyára.

5. Gyöngyösön: Hanisz Imre, szivargyára.

6. Gyallai szivargyár.

7. Rigycán: Kovács József, szivargyára.

8. N.-Kanizsán: Spanier Ferdinánd, szivargyára.

9. Medec József, szivargyára.

IX. Lisztmalmok.

Pozsonyban: A malomvölgyi társaságé.

X. Gépgyarak.

Pancsován: Illing Ferenc, gépgyára nagyszerű.

Knutzen Henrik gépműhelyét vasöntődével nagyobbitotta.

Nuss és Faith, fényész és gépészek tetemesen nagyították műhelyüket embereik számával együtt.

XI. Gombgyárak.

Budán: A szaru- és fémáru gombgyár.

Pesten: Juchón József, esztergályos, csontgombokat kezdett gyártani s valóban folytonosan nagy kelendőségnek örvend.

Grosz M., patentgombgyára.

Kajdán Miklós, gombkötőmester patent gombokat borít.

Győrött: Cseh, cimeres gombok készítésével foglalkozik.

XII. Porcellán s kőedénygyárak.

Herenden (Veszprém megye): Fischer Móric, elégett gyárát újból fölépítette s gyártását rococco izlésben művészi fejlődésre emelte.

Miskolcon: A porcellán-gyárnak új vállalkozója mindent elkövet, hogy közönségét a legjobb gyártmánnal láthassa el.

Murányban: Az ottani kőedénygyár nagyobbított.

XIII. Vállalatok.

Pesten: A gyáralapító társaság, mely a pécsi vasgyárhoz 40.000 pfrttal járult; most pedig

Budán: Gyapjufonó gyárat épített.

Asphalt társaság.

XIV. Különfélék.

Selmecen: Baumann, hurműves, új találmányu hurműveit készíti.

Kosztolányban (Barsban): Kocka-talajgyár.

Pesten: Hécsey, pótkávégyára.

Fogl Dávid, illatvizeket készít a Vadembernél.

Mosch és Boskovitz, illatszergyára.

Heller Farkas, agyagipargyára a Vig-utcában.

Wiener és társai, kárpitos raktára.

Kölle Károly, mézgamüves.

Kerzlbauer Károly, szattyánfestő és nyomtató
műhelye.

Lukarti József, lárvagára.

Mráz, műszerész.

Riedl, fametsző.

Zográf, nyakravaló gyára.

Warheim, paszomány gyára.

Hermann és Sárkány, packfonggyárt állítottak.

Vandrák és Marikovszky urak bronzöntő műhelyt
állítottak.

Vladár G. M. kezyügyarat állított.

Glanz Gusztáv, papirpecsét- és jelvénygyarat állított.

Vanek, tárcanemez-műhelyt nyitott.

Untersteller Miklós, burnótszelence-gyarat állított;
munkásait Elsassból hívta.

Szilárdy, fametsző intézete.

Szerelmey Miklós, könyomdája.

Beimel és Kozma V. nyomdája, betű- és stereotyp-
öntődéje.

Greilinger Ferencnél, acél- és sárgaréz-bordák
készülnek.

Boldini Péter, szalmakalapgyára.

Dremmel Ferenc, csokoládégyarat állított.

Auspitz Zsigmond, száraztészta- és keményítőgyára.

Liszka, kereskedő, keményítőgyára.

Beregszászi zongorakészítő megtelepült és műhe-
lyet nyitott.

Weintraub, gyapotfonást kezdett.

Lindenschmied, műasztalos.

Hierart Ferenc, mécskanócokat, fadobozokat, ernyő-
villázatot készít nagyban.

Budán: Zsigmond Károly, szőnyeggyára.

Ernst Frigyes, diszműgyárnok.

Győrött: Heufel Ede, virággyára.

Kolozsvárött: Laszky és fia, repceolajgyára.

Zalaegerszegen : Flitér József, új mázt talált föl és készít a könyvkötők, aranyozók stb. számára.

Gyöngyös-Orosziban : Két bányát nyitott Polonyi ; mindkettő érc, ezüst és aranytartalmu.

Zahailon (a tengerparton) : Mettesich Antal, horgony és láncgyárat állított.

Kis-Szántón (Bihar) : Lányi Imre, olajgyára.

Livón (Sáros-megye) : Burkhardt, üveggyára.

Sz.-Fehérvárt : Suerra és Clone, szalámigyára.

V.

A védegyelet morális hatása.

Politikai, közgazdasági, társadalmi, tudományi és eszmei szempontból.

A védegyelet hatását nemcsak az iparra, hanem az egész nemzeti életre kimutathatjuk.

Igy *politikailag* tiltakozás a kormány alkotmányelle, nes törekvéseivel szemben, és így annak revelálása-hogy a nemzet önmaga is tud intézkedni saját sorsa felett. Tehát a védegyelet küzdelmi eszköz volt, nem az iparos osztályból nőtt ki, hanem politikusok és állam-férfiak indították meg, és vezették fejlődésében is.

Közgazdasági tekintetben tagadhatatlanul jó hatással volt az iparra, amint azt az előbbi jegyzékek világosan mutatják. Másrészt az ipari és gyári munkát kezdik érték-elni nemzetgazdasági szempontból is.

Társadalmi tekintetben pedig nagy kiegyenlítő hatása volt, mint gr. Batthyány Kázmér egyik beszédében ki is emelte: A jelen egyesület kiegyenliti az osztályok, nemzetiségek, vallások közti különbségeket és surlódá-sokat, összeköti ugyanolyan érdekutáni törekvésben a földesurat s a jobbágyát, a mágnást s a nemes embert a polgárt s a földművelőt, a magyart s a szlávot, a

németet és az oláhot, s egyesíti mindezeket ugyanazon hazának polgáraivá, mely hazában az egyenlőség fog uralkodni.¹ (Megvan ez a gondolat Kossuth, Pulszky, Tóth Lőrinc, Trefort stb. cikkeiben is.)

Azonkívül csökkentette a fényüzést, egyszerűbbé tette az életmódot; a nemzeti érzést ápolta és fejlesztette, visszatérvén a régi szokásokhoz és a régi, de magyar ruházkodáshoz.

De hatással volt a *tudományra is*; még pedig különösen a tudományos statisztika kifejlődésére.

A védegyelet központi igazgatósága ugyanis mindent elkövet, számtalan körlevelet küld vidéki osztályokhoz, hogy azok küldjék be ipari statisztikáikat, amelyeket aztán az igazgatóság feldolgoztat. Innen is magyarázható az, hogy ekkoriban a Heti Lap-ban oly sok statisztikai adatot találunk, amely érdekesen világítja meg a kor közgazdasági viszonyait.

Hatással volt a közgazdasági tudományra is, amennyiben, mint már láttuk, a kor valamennyi politikusa, államférfia és írója foglalkozott a védegyeleti és ezzel szorosan kapcsolatos védvámi kérdéssel, alaposan megvitattván annak előnyeit és hátrányait a nemzetre nézve. Hogy egységes nézetet nem találunk, ahol az ellentét a védvám és a szabadkereskedés közt kiegyenlítődne, az természetes, mert az a kérdés még napjainkban is erősen foglalkoztatja úgy az államférfiakat, mint tudósokat, hogy a nemzet melyik rendszert kövesse.

Volt a védegyeletnek még egy más hatása is, amelyet *eszméinek* nevezhetünk.

A védegyeleti mozgalom, a mai kor szemüvegén nézve, azt hiszem, nem valami nagy jelentőségű. Ha korunkat nézzük, láthatjuk, hogy fel-fel támadnak ilyen hazafias mozgalmak pl. a 60-as és 80-as években és legutóbb napjainkban a „tulipán mozgalom“, mely alap-

¹ Magyar szózatok : 8 (B. K. beszéde a v. e. közgyűlésén 1844 október 6-án.)

jában nem más, mint a védegyleti mozgalomnak egy szerény és kisebb méretű másolata.

Mégis ezek a mozgalmak, azt hiszem, azt is bizonyítják, hogy a védegyletnek egynéhány gyáralapításán kívül más hatása is volt. Fentartotta az iparvédelem eszméjét és ez szerintem a védegyletnek a legértékesebb eredménye.

Vagyis a védegyleti mozgalomnak egy utolsó és talán legszebb emléke az az eszme, amelyből kisarjadzott, s melynek köszönheti szép sikereit a védegylet is.
